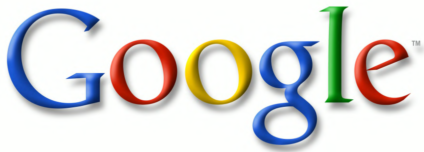

Samlede Skrifter

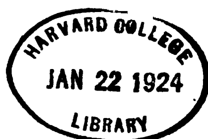
Af

Dr. theol. V. Koren.

Samlede og udgivne af Paul Koren.

DECORAH, IOWA.
Lutheran Publishing House Bogtrykkeri.
1912.

HARVARD COLLEGE
JAN 22 1924
LIBRARY

Erindringer, Digte m. m.

Nogle Erindringer

fra min Ungdom og fra min første Tid i Amerika.*

Da jeg tidlig ivaar blev anmodet om for denne Aarbog at skrive nogle Erindringer fra min "Pioneer"-Tid her i Landet, lovede jeg det under Forudsætning af, at jeg fik Tid. Jeg finder, at jeg hverken har Tid eller Kraft til at forfatte et nyt Arbeide af denne Art, men da jeg ikke gjerne vil bringe Udgiverne i Forlegenhed, og er bleven underrettet om, at de forventer et Bidrag fra mig, har jeg fundet frem nogle fordringsløse Foredrag, som jeg i 1888 holdt for Lærere og Disciple ved Luther College, som jeg, med nogle Udvidelser og Tilføielser, vil tilbyde Aarbogens Udgivere, om de synes, at de kan bruge dem.

Ikke som "mine Damer og Herrer" hilser jeg Eder iaften, men som mine kjære Venner!

Jeg mindes, at jeg som Barn — (eller var det som ung Student?) engang saa og hørte den ældre Rosenkilde fortælle Eventyr.

---

* Symra 1905.

Han sad i et Hjørne af Scenen, hvor der var opstillet et gammeldags grønt Skjærmbret, saadant, som i Fortiden brugtes ved Ovnskrogen.

Han sad i en magelig, høirygget Lænestol, og i en vid Slobrok. Det var det Bedstefaderlige, Huslige, Hyggelige, som skulde hjælpe Tilhørerne til den Illusion, at de nu sad der som Børn for at høre Eventyr.

Det er ikke altid Eventyr, Bedstefaderen fortæller, naar han i en Situation som den nævnte sidder med en Flok Unge omkring sig. Det er vel ligesaa ofte virkelige, egne Oplevelser.

Som en Lærer i Christi Kirke og i en Forsamling som denne, har jeg ikke Eventyr at berette og heller ikke udsmykkede Historier — men derfor er hint Billede kommen i mine Tanker, fordi det vilde være mig en Hjælp under den fordringsløse Beretning, som jeg her har tænkt at give Eder, om hin familiemæssige, hyggelige, utvungne Følelse kunde komme ind i vort Samvære her iaften.

Ikke som hvad man kalder en "Lecturer" staar jeg her (til at skrive og holde en Lecture har jeg hverken Øvelse eller Tid), men for i en kunstløs, ligefrem Beretning at drage frem for Eder af mine Minder, hvad der kunde give Eder et Billede af vor Kirkes Pioneer-Tid og derigjennem hjælpe Eder lidt ogsaa til Forstaaelse af Nutiden. Der mangler mig desværre Optegnelser fra hine Dage. Jeg har ingen Dagbog at ty til. Jeg maa hjælpe mig med, hvad Øhlenschläger etsteds kalder "sin Erindrings Psalmebog".

Psalmebogen var jo i ældre Tider den, som man i de

fleste Tilfælde helst tyede til. Der var heller ikke mange Bøger hos Folk flest. I den blev indlagt mangt et Blomsterblad eller andre Mærker, til hvilke der for den, som kjendte dem, knyttede sig kjære Erindringer. Jeg har ogsaa en saadan "min Erindrings Psalmebog", i hvilken jeg nu vilde blade lidt og saa fortælle Et og Andet deraf. Helst vilde jeg sidde i en Krog i Fortrolighed og Ugenerthed, men jeg faar nu staa her — og dette var Indledningen.

I.

Da det er mine Erindringer fra Pioneer-Dagene, som her skal drages frem, saa vil det vel for Forstaaelsen være af Betydning, at jeg ialfald nogenlunde gjør Rede for de Forudsætninger, med hvilke jeg kom her til Landet.

Jeg er Bergenser, af en gammel bergensk Slegt, af hvilken der allerede for over 200 Aar siden fandtes Præster i Bergens Stift.

Min Skolegang begyndte i 1832, da jeg blev sat i "Lancaster-Skolen", en nu forglemt, men dengang ny og fra England indført Skoleform, bygget paa gjensidig Undervisning af Børnene, idet de ældre brugtes til at undervise de yngre, hvorfor Skolen ogsaa kaldtes Vexel-Skolen. Den var meget fornøielig, syntes jeg. Mens jeg var i denne Skole, indtraf Oscar den 1stes Besøg i Bergen i 1833. Han var Kronprinds dengang, og vi havde "Prindse-Lov" i otte Dage.

Siden kom jeg i "Realskolen". Der fik jeg Lyder Sagen til Lærer. Senere var jeg hans Discipel, saalænge jeg gik

i Latinskolen. Min første Lærebog i Realskolen vår "Thiemes første Næring for den sunde Menneskeforstand". Navnet viser Arten.

I 1837 kom jeg i Latinskolen. Der havde vi glade Dage, især i den første Halvdel af min Skolegang, mens vi endnu holdt til i den ældgamle Bygning med Minder alt fra Gjeble Pederssens (Reformationens) Dage. At vi fik visse Mærker efter Sagens Paavirkning, er en bekjendt Sandhed. Men hverken han eller nogen anden af vore Lærere var en Gamaliel, ved hvis Fødder vi i aandelig Forstand kunde sidde. Præsteskabet i Byen var dengang af to Slags. Nogle var rationaliserende, Andre var af den Hersleb-Stenersenske Typus. I Bergens Stift havde Rationalismen ikke formaaet at trænge saa stærkt ind som f. Ex. i Christiansands og Akershus Stifter. Biskop J. N. Bruns mægtige og bydende Røst havde hindret det. De havde saaledes faaet beholde Kingos Psalmebog, eller (paa nogle Steder) Guldbergs. Der var i min Barndom og første Ungdom lidet af offentlige Vidnesbyrd, som i christelig Henseende kunde virke vækkende. Til min Confirmation forberedtes jeg af en ellers meget velmenende, rationalistisk Præst. Paa Kirkegulvet blev jeg spurgt om, hvadslags Blod der er i Fisken. At det var "rødt og koldt" var da et Vidnesbyrd om Guds Visdom, og saa kom den næste Gut.

Forskjel mellem Christne og "Verden" fik vi intet Begreb om — som rimeligt var under de daværende statskirkelige Forhold. Haugianerne, af hvilke der fandtes ikke faa i Bergen, virkede frastødende ved sin Separatisme og

Dømmesyge. Deres gode Sider fik Udenforstaaende liden Anledning til at kjende. At Statskirke-Christendommen væsentlig gav Anledningen og Fristelsen til Separatismen, blev ikke forstaaet. Jeg var dog saa lykkelig i min egen allernærmeste Slægt at have for Øie et dagligt Vidnesbyrd om, hvad det var at være en Christen — gjennem Guds Ord og Bønnens stadige Brug og alle Tings Henførelse til Gud — og dette endog specielt af rigtig gammel-luthersk Farve. Skulde jeg i Korthed skildre denne Christendoms-Type, vilde jeg henvise til de gamle Vægtervers. (Se den fuldstændige Gjengivelse i Synodens reviderede Psalmebog.)

Saa kom da den Tid, at Hjemmet skulde forlades. Det er nu 61 Aar siden. Og saa kom Studentertiden. Det er længe siden! Det var i det Aar, Kong Carl Johan døde. Henrik Wergeland boede paa Grotten. Et Aar efter var jeg med at bære ham til Graven. Welhaven spankulerede omkring i Christiania Gader og gjorde sine høirøstede Bemærkninger eller fortalte Historier. Han vilde gjerne have En med sig som Tilhører, og denne Rolle faldt oftere i min Lod, da han i sin Barndom og Ungdom havde kjendt flere af min Familie og gjerne fortalte Erindringer fra den Tid og fra Skoledagene.

Ja — det er længe siden: Afdøde Prof. Monrad, Biskop Jørgen Moe og Universitetets Senior Prof. Aschehoug var dengang unge Candidater. Prof. Gisle Johnson var endnu Student.

Afdøde Formand H. A. Preus var bleven Student Aaret forud. J. A. Ottesen og jeg blev Studenter sammen tillige-

med Pastorerne N. Brandt, O. Duus, N. E. Jensen og L. Steen, som alle har været Præster i Synoden. Det theologiske Studium var for de Fleste vistnok væsentlig "Brødstudium". Endnu var der hos saagodtsom alle Agtelse for Christendommen, men en dyberegaaende aandelig Erkjendelse var der lidet af. Der førtes dog — paa enkelte Udskeielser nær — som oftest et sømmeligt Liv blandt Studenterne. Især var dette Tilfældet i min nærmeste Omgangskreds, til hvilken fornemmelig hørte Past. emer. J. M. Lund (som endnu lever), Literaten Hartvig Lassen og Sangeren Behrens. De to sidste er døde som fromme og ydmyge Christne.

Mit Studium afbrødes ofte af Lærer-Virksomhed og gik derfor langsomt fremad. Af de theologiske Lærere havde jeg liden Paavirkning, indtil Gisle Johnson og C. P. Caspari begyndte at holde Forelæsninger. I kirkelige Kredse var der kun én mere fremragende Mand, W. A. Wexels. Om ham samlede der sig lidt efter lidt en begyndende christelig Interesse. Da jeg kom til Universitetet, stod Byens to Kirker (Vor Frelsers og Garnisons-Kirken) næsten tomme. Syv, otte Aar derefter var den førstnævnte, naar Wexels prædikede, i Regelen vel fyldt. Man kunde undres over, hvad der vel bragte Wexels en saadan Tilhørerskare. Hans Stemme var skurrende, hans ydre Foredrag alt andet end lokkende. Ordkunster brugte han ikke. Han læste sine Prædikener, rørte ikke en Haand og saa sig neppe om under Talen. Det maa have været det dybe Alvor, der lyste af ham, der drog Tilhørerne, og endmere, at det Ord, han for-

kyndte, var det gamle Evangelium. Hans theologiske Retning var en mild Grundtvigianisme. Denne var dog saa lidet fremtrædende for dem, som ikke fra andre Kilder kjendte Grundtvigs Afvigelser, at mine Venner og jeg ikke havde nogen Forestilling om, at der i Wexels's Forkyndelse var noget Særegent eller fra den gamle Lutherdom Forskjelligt. At ogsaa Gisle Johnson var Wexels's stadige og taknemmelige Tilhører, fulgte af sig selv.

Det vaagnende christelige Liv i Christiania fandt Sted samtidigt med stærke Bevægelser i den politiske Verden. I en lang Aarrække havde Alt været roligt i Europa. Almindelig Fred havde der været siden Waterloo. Juli-Revolutionen og de polske Frihedskampe havde kun lokale Virkninger, som ikke varede længe. Saa kom Aaret 1848 med Februar-Revolutionen i Paris og de strax paafølgende Reisninger i Ungarn, Berlin, Dresden, Wien, o. s. v., og derefter, hvad der havde end langt større Indflydelse hos os, den danske 3-Aars Krig med Slesvig-Holstenerne. At disse Begivenheder havde sin Indflydelse ogsaa i religiøs Henseende er let at forstaa.

Der var dengang i Danmark en overmaade mærkelig Mand, som i de sidste 5–6 Aar havde draget Opmærksomheden paa sig. En anden og voldsommere Indflydelse, men maaske af kortere Varighed, fik han nogle Aar senere, da jeg allerede var her i Landet. Men alt dengang havde jeg fra ham en Paavirkning, stærkere end nogen, som jeg havde fra andre Kanter.

Det var den siden saa berømte Søren Kierkegaard.

Hvis jeg i faa Ord skulde gjøre Rede for, hvad jeg lærte af ham, saa vilde det være vanskeligt at angive det paa samme Maade, som man kan berette, hvad man har til Udbytte af de fleste andre Lærere.

Hans Indflydelse viste sig vel mest i den aandelige Habitus og Selvvirksomhed, som han fremkaldte hos sine Læsere: Et mere ideelt Syn paa Livet og paa Menneskene. En intellectuel Betragtning paa alle Omraader. Et Syn for Uensartetheden mellem Christendom og Verdens Væsen. Et aabent Øie for alleslags "Shams", alt Humbug. Derigjennem et kritisk Forhold ligeoverfor alle Prætensioner paa Christendom baade hos En selv og hos Andre. Ubetinget Ærbødighed for Guds Ord og Underkastelse under dette. Derved igjen Syn for Prædike-Embedets store Fordringer og for de sørgelige Karikaturer, som saa ofte er at finde blandt dem, som er i Embedet, — hvad enten det nu er den snilde, godmodige Præstemand, som aandeligt gaar isøvne, mens han forresten spiser og drikker og sover og udfører sine Embeds-Forretninger som andre Forretninger, — eller det er den begavede Prædikant, som "med Talerens forovervøiede Dristighed" river med sig sine Tilhørere i Beundring over de skjønne og rørende Ord, mens hverken han eller disse har nogen Brug for det Hele, naar Talen er forbi.

Med alt dette fulgte Længsel efter virkeligt og betydningsfuldt Arbeide og den aandelige Kamp, som dermed følger. "Et er det paa sit stille Værelse at kunne fatte det Høieste, et ganske andet er det at sidde midt indeni den store Kobberkjedel, som alle Smedene hamre paa, og dog at fatte

det Høieste." Verden er denne store Kobberkjedel. "Ud i Verden altsaa og til Arbeide!"

Det bestemte, positive Troes-Indhold var ikke det, som S. Kierkegaard bragte os. Som Exempel kan jeg anføre, at min fortroligste Ven og jeg, begge Kierkegaards Disciple, kom til at gaa ganske forskjellige Veie: han læste Grundtvig og blev Grundtvigianer; jeg læste Luther og blev "Lutheraner". ("Hos Luther er der aldrig Vrøvl", havde Kierkegaard sagt). Skjønt bedrøvet over, at hin Ven var en Tilhænger af Grundtvig, har jeg dog altid maattet se op til ham som en frommere og bedre Christen end jeg.

Hvor skulde jeg nu vende mig for at finde det Arbeide, som jeg længtes efter? Jeg var theologisk Candidat og Lærer ved Nissens Latinskole. Skulde jeg blive ved at være Lærer i Aarevis? Hvor vilde der saa blive af Aands-Arbeidet ude i den vide Verden? Mit Forhold til Amerika var dengang endnu et fuldkommen ligegyldigt, selv efter at jeg i Aviserne tilfældigvis havde seet, at der var Trang til Præster blandt Nybyggerne der, og uagtet jeg jo vidste, at to, tre af mine Jevnaldrende nylig var draget derover.

Saa var det en Aften ud paa Vinteren i Januar eller Februar 1853, at jeg sad i mit Logis i Raadstuegaden i Christiania og min ovenomtalte Ven besøgte mig. Vi havde en lang Samtale. Jeg mindes, at vi talte om Gjenfødelsen, om Arbeide og Kamp og deslige Ting. Amerika blev ikke nævnt. Da det blev sent, og han vilde gaa hjem til sit Logis ved Akers Kirke, fulgte jeg ham — det var en deilig

HA

“Pr

det Spiele.

Verden alt

Det hö

det Høieste." Verden er denne store Kobberkjedel. "Ud i Verden altsaa og til Arbeide!"

Det bestemte, positive Troes-Indhold var ikke det, som S. Kierkegaard bragte os. Som Exempel kan jeg anføre, at min fortroligste Ven og jeg, begge Kierkegaards Disciple, kom til at gaa ganske forskjellige Veie: han læste Grundtvig og blev Grundtvigianer; jeg læste Luther og blev "Lutheraner". ("Hos Luther er der aldrig Vrøvl", havde Kierkegaard sagt). Skjønt bedrøvet over, at hin Ven var en Tilhænger af Grundtvig, har jeg dog altid maattet se op til ham som en frommere og bedre Christen end jeg.

Hvor skulde jeg nu vende mig for at finde det Arbeide, som jeg længtes efter? Jeg var theologisk Candidat og Lærer ved Nissens Latinskole. Skulde jeg blive ved at være Lærer i Aarevis? Hvor vilde der saa blive af Aands-Arbeidet ude i den vide Verden? Mit Forhold til Amerika var dengang endnu et fuldkommen ligegyldigt, selv efter at jeg i Aviserne tilfældigvis havde seet, at der var Trang til Præster blandt Nybyggerne der, og uagtet jeg jo vidste, at to, tre af mine Jevnaldrende nylig var draget derover.

Saa var det en Aften ud paa Vinteren i Januar eller Februar 1853, at jeg sad i mit Logis i Raadstuegaden i Christiania og min ovenomtalte Ven besøgte mig. Vi havde en lang Samtale. Jeg mindes, at vi talte om Gjenfødelsen, om Arbeide og Kamp og deslige Ting. Amerika blev ikke nævnt. Da det blev sent, og han vilde gaa hjem til sit Logis ved Akers Kirke, fulgte jeg ham—det var en deilig

Hvis jeg i faa Ord skulde gjøre Rede for, hvad jeg lærte af ham, saa vilde det være vanskeligt at angive det paa samme Maade, som man kan berette, hvad man har til Udbytte af de fleste andre Lærere.

Hans Indflydelse viste sig vel mest i den aandelige Habitus og Selvvirksomhed, som han fremkaldte hos sine Læsere: Et mere ideelt Syn paa Livet og paa Menneskene. En intellectuel Betragtning paa alle Omraader. Et Syn for Uensartetheden mellem Christendom og Verdens Væsen. Et aabent Øie for alleslags "Shams", alt Humbug. Derigjennem et kritisk Forhold ligeoverfor alle Prætensioner paa Christendom baade hos En selv og hos Andre. Ubetinget Ærbødighed for Guds Ord og Underkastelse under dette. Derved igjen Syn for Prædike-Embedets store Fordringer og for de sørgelige Karikaturer, som saa ofte er at finde blandt dem, som er i Embedet, — hvad enten det nu er den snilde, godmodige Præstemand, som aandeligt gaar isøvne, mens han forresten spiser og drikker og sover og udfører sine Embeds-Forretninger som andre Forretninger, — eller det er den begavede Prædikant, som "med Talerens forovenbøiede Dristighed" river med sig sine Tilhørere i Beundring over de skjønne og rørende Ord, mens hverken han eller disse har nogen Brug for det Hele, naar Talen er forbi.

Med alt dette fulgte Længsel efter virkeligt og betydningsfuldt Arbeide og den aandelige Kamp, som dermed følger. "Et er det paa sit stille Værelse at kunne fatte det Høieste, et ganske andet er det at sidde midt indeni den store Kobberkjedel, som alle Smedene hamre paa, og dog at fatte

det Høieste." Verden er denne store Kobberkjedel. "Ud i Verden altsaa og til Arbeide!"

Det bestemte, positive Troes-Indhold var ikke det, som S. Kierkegaard bragte os. Som Exempel kan jeg anføre, at min fortroligste Ven og jeg, begge Kierkegaards Disciple, kom til at gaa ganske forskjellige Veie: han læste Grundtvig og blev Grundtvigianer; jeg læste Luther og blev "Lutheraner". ("Hos Luther er der aldrig Vrøvl", havde Kierkegaard sagt). Skjønt bedrøvet over, at hin Ven var en Tilhænger af Grundtvig, har jeg dog altid maattet se op til ham som en frommere og bedre Christen end jeg.

Hvor skulde jeg nu vende mig for at finde det Arbeide, som jeg længtes efter? Jeg var theologisk Candidat og Lærer ved Nissens Latinskole. Skulde jeg blive ved at være Lærer i Aarevis? Hvor vilde der saa blive af Aands-Arbeidet ude i den vide Verden? Mit Forhold til Amerika var dengang endnu et fuldkommen ligegyldigt, selv efter at jeg i Aviserne tilfældigvis havde seet, at der var Trang til Præster blandt Nybyggerne der, og uagtet jeg jo vidste, at to, tre af mine Jevnaldrende nylig var draget derover.

Saa var det en Aften ud paa Vinteren i Januar eller Februar 1853, at jeg sad i mit Logis i Raadstuegaden i Christiania og min ovenomtalte Ven besøgte mig. Vi havde en lang Samtale. Jeg mindes, at vi talte om Gjenfødelsen, om Arbeide og Kamp og deslige Ting. Amerika blev ikke nævnt. Da det blev sent, og han vilde gaa hjem til sit Logis ved Akers Kirke, fulgte jeg ham — det var en deilig

ikke behøvede at bekymre mig, "Biskop Arup har hørt mange daarlige Prækener."

Dette var de eneste Prækener, jeg havde holdt, før jeg holdt min Tiltrædelsesprækken i Jowa.

II

Først i September (6te) reiste jeg da fra Norge over Kiel og Hamburg til Amerika. Det saa anderledes ud i Norge dengang, end det nu gjør. Der var ingen Jernbane, ingen Telegraf og meget faa Dampskibe. For at komme til Hamburg maatte jeg reise med Dampskib til Kiel og derfra over Jernbane til Hamburg. Fra denne By gik der nemlig regelmæssigt saakaldte Paketskibe til New York. Disse var forresten kun temmelig smaa Seilskibe, kun at de var noksaa bekvemt indrettede for Emigranter.

I Hamburg gjorde jeg en ny Erfaring om, hvad der kunde bydes Folk i Kirker, som kaldtes lutherske. I en af de mest søgte Kirker hørte jeg en Prædikant, som der gik Ry af som en veltalende Mand. Kirken var stor. Nogle hundrede Stole var placerede rundt foran Prædikestolen. Disse Stole var besatte. Ellers var Kirken tom. Texten var Eph. 3, 13. "Derfor beder jeg, at I ikke forsager over mine Trængsler, som jeg lider for Eder" o. s. v. (Epist. 16 S eft. Tr.). Denne herlige Text vilde da den veltalende Prædikant benytte til at lære sine Tilhørere: "Hvad vi skal gjøre, naar vi ser saamegen Elendighed i Verden, saa mange Fattige og Syge, saa vi ikke kan faa nyde vore gode Dage i uforstyrret Ro." — Omtrent saadant var Themaet, og de

epikuræiske Raad, han gav, var saadanne, at mit lutherske Blod kogte i mig over denne Vanhelligelse af Ordet.

Da jeg om Eftermiddagen i en anden Kirke havde hørt af en anden Præst en virkelig christelig, ja ret luthersk Bibellæsning, maatte jeg udøse mit Hjerte for ham, ukjendt som han var mig. Han lod ikke til at blive overrasket. "Dette er jo kun, hvad De maa vente i denne By i disse Tider", mente han.

Vi skulde da over Havet i det lille Barkskib "Rhein". Der ombord kom vi til at tilbringe ikke mindre end elleve Uger under mangeslags Oplevelser.

Foruden et Par Hundrede tyske Emigranter paa Mellemdækket, var der i anden Kahyt 30–40 Personer af forskjellige Nationaliteter, og i første Kahyt en Del ret mærkelige Passagerer fra Tydskland, Danmark og Rusland. Hos enkelte af disse fik jeg blandt andet se, saaledes som jeg hverken før eller senere har seet det, hvor let den groveste Vantro og den taabeligste Overtro kan findes ved Siden af hinanden hos en og samme Person. Ensformig var Reisen ikke, og den bragte os mange Erfaringer. Kolera havde der været baade i Norge og i Tydskland, og Kolera havde vi med os ombord, saa at ikke mindre end 14 Lig maatte sænkes i Havet.

Saa stormfuld var Reisen, at vi stundom i flere Dage i Træk maatte "ligge for Takkel og Taug", idet Seil ikke kunde føres, og en Del af Riggen knækkedes og maatte kappes overbord.

Den største Fare var vi i, da vi formedelst skjødesløs

Styring en mørk Nat blev sat paa Grund paa en Sandbanke, 5–6 Mil udenfor det berygtede Sable-Island. Vi fik ved den Anledning se forskjellige Maader at møde Dødsfare paa under det voldsomme Oprør mellem Passagererne. Da det var Lav-Vande, idet vi stødte, kom vi flot igjen, saasnart Vandet begyndte at stige. Havde det været Høivande, vilde vi ikke været reddede, mente Kapteinen. Efterat vi endnu engang var løbet paa Grund (i Taage, nær Long Island) kom vi lykkelig og vel til New York i November.

Reisen til Vesten gik paa den Tid ikke længer over de store Søer. Den første Jernbane mellem Buffalo og Chicago var bleven fuldført (om jeg ikke feiler) samme Høst. Chicago havde dengang, saavidt jeg mindes, 60–70,000 Mennesker. Der, hvor nu Vor Frelsers Kirke staar, (ved May og Erie Street) var der dengang grønne Marker. Længer end til Chicago kunde vi ikke komme over Jernbane og maatte derfor tage Dampskib til Milwaukee. Derfra var der en Stump Jernbane bygget (den nuværende C. M. & St. P. R. R.), og med den kom vi saalangt som til Whitewater. Derfra maatte vi bruge Hesteskyds til Koshkonong, hvor vi skulde besøge Pastor A. C. Preus.

Vi fik leiet et Spand Heste og en Lumbervogn og havde en livlig, ung Amerikaner paa omtrent 20 Aar til Kudsk. Han beredte mig en stor Overraskelse, da han fortalte mig, at han om Vinteren studerede paa en høiere Skole, og da jeg hørte, at han var kommen saa langt, at han endog citerede Cicero: "Quousque tandem, Catilina", etc. Han var ganske fordringsløs og gik i almindelige Arbeidsklæder.

Jeg var i Norge ikke vant til en saadan Sammensætning, og fik her det første Exempel paa, hvad jeg senere lærte at kjende som et af Amerikas allerstørste Fortrin, at ethvert ærligt Arbeide, Haandens saavelsom Aandens, holdes i Ære, og at intet saadant Arbeide, hvor ringe det end kan synes, er Noget, som man bør anse for "under sin Værdighed", medens Lediggang og Ørkesløshed er en Skam. "Dersom man kunde faa lært det i Norge!" tænkte jeg. I min Ungdomstid havde man ikke lært det. Der har vel været gjort Fremskridt derhjemme ogsaa i denne Henseende i disse halvhundrede Aar.

Vi kom da til Koshkonong Præstegaard. Den var meget tarvelig, men vi blev modtaget med aabne Arme. Her havde den ældre Dietrichson, (den første "norske Præst" her i Landet) resideret i 4–5 Aar. Han var, som bekjendt, meget interesseret i alle Slags rituelle Bestemmelser. Der er i Christian den 3dies Kirke-Ordinants et Lovbud, som siger: "Præsterne skulle altid gaa udi de rette Præsteklæder." Dette holdt han sig nøie efterrettelig, og der fortaltes om, hvorledes han, staaende i sin Vogn, havde kjørt Ved eller Vand og stundom "andet Stof", klædt i sin lange Præstekjole og med en Præstekrave om Halsen, som Stivelsen var gaaet ud af, saa den hang, som den kunde.

Pastor A. C. Preus var Formand i den en Maanedstid tidligere stiftede Synode. Han var noget naiv i sine kirkelige Anskuelser, og syntes, at det nu maatte afgjøres, hvor jeg vilde hen, da der var to Kald, som bad om Præst. Han syntes ikke meget anfegtet af, at jeg var ordineret efter Kald

fra Menighederne i Iowa, og spurgte mig, hvor jeg helst vilde være. Jeg mindede ham om, at jeg var ordineret efter Kaldet fra Iowa, og havde tænkt mig did. Det var længst borte, og der var derfor vel ogsaa Trangen til Hjælp størst. Saa blev det da til det, at jeg skulde til Iowa.

De udvortes Omstændigheder, som jeg gik imøde, havde jeg ikke ofret stor Tanke paa. Der var lovet mig et Hus med tre Værelser og Kjøkken, og jeg skulde have nogle Hundrede Dollars i fast Løn, samt Accidentser. Jeg vidste dog, at der ikke var noget Hus. De Loghytter, jeg havde seet paa Gjennemreisen i Ohio, havde bragt mig til at spørge min Hustru om, hvad hun vel vilde synes om en saadan Bolig. Ingen af os kunde svare.

Imidlertid var den af Præsterne, som jeg var bedst kjendt med, Past. H. A. Preus, kommen til Koshkonong, hvor han vidste, at jeg var ivente. Det var et glædeligt Møde, og vi maatte da endelig, før vi drog vester, komme op til Spring Prairie og se, hvorledes han og hans Hustru havde det. Ja vi reiste da, men saa sent paa Dagen, at det blev aldeles mørkt nogle Timer, før vi kom frem. Jeg sad og beundrede i min Uskyldighed Pastor Preus, som i dette "kullende Mørke", hvor der absolut ingenting var at kjende sig igjen paa, dog kunde finde Veien. Jeg tror, at han ikke ugjerne hørte min Beundring, men siden fik jeg en stærk Mistanke om, at det var hans gamle Hest, som havde været Lods.

Det meget lille Loghus, som var Præstegaard, saa underligt ud i vore Øine baade udenpaa og indeni, og der var en for vor uerfarne Betragtning besynderlig Modsætning

mellem Huset og dets Beboere. I den lille Dagligstue var der nogle Pindestole og en stoltelig saakaldet "Sofa". Det var en Bænk med Rygstød, som Præsten selv havde lavet istand af unge Aspetrær. Det ret høie Rygstød af denne "Sofa" stod foran et Vindu, saa at den lille Førstefødte i Præstegaarden, (den nuværende Professor Preus i Decorah), kunde lægges op i Vinduskarmen uden at falde ned. Der laa han, da jeg først saa ham. En Stige førte op til Rummet ovenpaa.

Men jeg hastede til Iowa. Det var vanskeligt at finde Skyds, da det vilde tage tre Dagsreiser at naa til Mississippi. Endelig var en Nabo af Præsten, en Vossing, saa venlig at tage sig af os, og under hans Ledelse begav vi os da paa Veien gjennem Madison, Blue Mounds, Wingville o. s. v. til Færgestedet ved Wisconsin River. Vor Fører brugte sit modificerede Engelsk saa godt, at vi ikke tog feil af Veien. Reisen var bitterlig kold, og vi var ikke vel udrustede for saadant Veir, som vi havde. Imidlertid gik Alt vel, indtil vi kom til det nævnte Færgested, hvor Jernbanestationen "Bridgeport" nu findes. Der skulde være Færge, men nu kunde ingen Færge gaa. Der havde været tyk Is paa Wisconsinfloden, men den var brudt op, og i den stærke Strøm jagede Isflagene hinanden, saa det var vanskeligt at forstaa, hvorledes vi skulde komme over. Der var intet Hus paa Sydsiden af Elven, hvor vi stod, og ingen at raadspørge. Vi skjønte, at Hjælpen maatte komme fra den anden Side, hvor der var Huse. Hvad skulde vi gjøre? Reise de 4–5 Mil tilbage til nærmeste Hus — og det saa sent paa Dagen

og i saadan Kulde — det vilde vi ikke gjerne. Vi gav os da til at raabe eller hyle alt det, vore Lunger formaaede, og langt om længe hørte vi til vor Glæde adskillige Hyl fra den anden Side. Om en Stund fik vi ogsaa se nogle Mænd, som kom over mellem Isflagene i et Slags Fartøi, som vi endelig kunde se var en Canoe. Det var to Mænd. De laa paa Knæ i hver sin Ende af Canoen. I denne skrøbelige Farkost maatte vi da fare over, dersom vi vilde komme over. Vi blev beordret til at sætte os i Bunden af Canoen med Ansigterne imod hverandre, at holde en Haand i hver af Canoens Sider, og sidde saa stille, som vi kunde. Der var ikke tale om at faa de to Kufferter med, som for Øieblikket udgjorde hele vor Bagage. Efter dem skulde der da gjøres en anden Trip. De to "half-breed" Franskmænd tog da atter sin Plads paa Knæ, en i hver Ende af Canoen. Aarer (Paddles) kunde de ikke bruge, men havde istedet derfor lange, skarpe Baadshager til at bruge paa Isflagene. Vor Ven og Skydsmand fra Spring Prairie græd, da vi stødte fra Land.

Da vi senere havde faaet vore Kufferter flyttet over, fik vi en rask Skyds til Prairie du Chien, hvorhen vi kom længe efter det var blevet mørkt. Her fik vi Underretning om, at vi ikke kunde komme over Mississippi for Tiden, da den var islagt, og ingen endnu havde passeret over. Vi maatte da ligge der i nogle Dage. Endelig kom der en Mand, som havde hørt om vor Forlegenhed, og sagde, at han troede, han nu kunde hjælpe os over. Vistnok havde ingen Hest passeret Elven, men han troede, at en let Buggy kunde

drages over, i hvilken da min Hustru kunde sidde. Vi andre fik gaa og drage Buggien. Manden, som vilde hjælpe os over, sagde, at han var Doktor. Det var en liden Mand med store Guldbriller og høi Hat. Det maa have været et kosteligt Optog at se til. Foran gik den lille Doktor med en stor Stage i Haanden for at prøve Isen, imellem Skjækerne gik jeg med en Sydvest paa Hovedet og Støvler, der rak over Knæerne. I Buggien (eller Enspændervognen) sad min Hustru godt indpakket i Buffalo-Robes. I Vognen var der ogsaa Plads til vore Kufferter, og bagefter gik der en ung norsk Gut, som Doktoren havde fundet fat i; han skulde skyve paa bagfra. Naar Doktoren havde fundet, at Isen var sikker, kom han tilbage og kastede et Taug, som var fastgjort til begge Ender af Skjækerne, om sin Nakke og under sine Arme, og saa bar det ivei. En stor Hjælp var det, at vi havde terra firma under Fødderne over de store Øer, som ligger i Elveløbet, og vi kom da lykkelig og velbeholden til McGregor. Jeg har gjort mange tildels farlige Reiser over Missisippi paa mange forskjellige Maader, som jeg her ikke kan opregne, men denne min første Overfart var ganske vist den kuriøseste.

I McGregor var der dengang kun nogle faa Huse, men iblandt disse var der naturligvis et "Tavern". I dette tog vi da ind. Spørgsmaalet var, hvorledes jeg skulde faa min Hustru anbragt. Der var nemlig, saa vidt jeg kunde se, blot et stort fælles Soveværelse. Men Verten sagde: hun skal naturligvis have vort "ladies' room". Der befandtes da at være en Udbygning eller Indbygning i dette Værelse

med en Dør, men uden Vindu — et mørkt lidet Rum med en Seng i! Dette var "the ladies' room".

Vi var heldige nok til at faa leie et Spand Heste og en Lumbervogn med en ung Skotlænder til Kudsk, og saa drog vi da paa Veien til Little Iowa (saa var den Egn, som vi reiste til, kaldt, da Menighederne blev samlet). Henimod Aften kom vi til den første norske Farm. Manden der var venlig nok til at tage en Hest og ride foran som vor Veiviser. Han mente, at vi burde reise til Nils Katterud (fra Lier i Norge), som var en af de mest anseede norske Nybyggere. Han vidste ikke, hvad vi fik vide, da vi efter Solnedgang kom frem til Katterud, at de der havde Huset fuldt af Slægtninge, som nylig var kommet fra Norge. Den venlige Familie tog dog imod os med stor Velvillighed og bød os Logis for Natten, om de end ikke kunde tilbyde os at blive der fremdeles.

Den næste Morgen drog Nils Katterud og jeg tilfods afsted til Thrond Lomen (fra Valders), den ældste og i mange Henseender indsigtsfuldeste Mand blandt Nykommerne. Han raadede mig til at søge Logis i et af de nærmeste Huse ved Katterud, da der var tinget paa 80 Acres Land til Præstegaard tæt derved. Efter nogle forgjæves Forsøg paa at finde Husrum, fandt vi endelig et saadant hos Erik P. Egge (fra Hadeland). De havde vistnok kun et lidet Loghus, kun et Rum, men de vilde ikke, at Præstefolkene skulde gaa længer og lede, dersom vi vilde være der. Vi var glade over det venlige Tilbud, som med saa stor Opofrelse blev gjort os, og Nils Katterud fik da sine

Oxer forspændte og kjørte os og vore to Kufferter til Egge, hvor vi blev i tre Maaneder.

III.

Vore nærmeste Naboer var en fra Sogn, en fra Hjartdal, en fra en anden Bygd i Thelemarken, en fra Tinn, en fra Eggedal og en fra Lier. I Vest var der en hel Del fra Valders, og i Øst en hel Del fra Sogn. Repræsentanter fra andre norske Bygder fandtes hist og her indimellem.

Til Egge kom vi da Juleaften om Eftermiddagen. Det lille Hus, 14–16 Fod, fik vi ved Gardiner af Calico afdelt i to Rum, hvoraf det ene afgav Plads til to Senge, der fyldte den ene Væg af Huset og var skilt fra hinanden ved et andet Gardin. Resten af det lille Hus skulde da paa en Gang være Kjøkken med Kogeovn, Opholdssted for Husfaderen, hans Hustru og to Børn og for Præstefolkene og tillige Studereværelse for Præsten. Til den følgende Dag, Juledag, var der udsendt Budstikker om Gudstjeneste, rundt om saa langt som muligt. Saa skulde jeg da studere min Juleprædiken. Af Bøger havde jeg kun det Nye Testament, Alterbog, Ritual og Salmebog. Min hele Bogsamling var endnu i Milwaukee og blev ikke udpakket før omtrent et halvt Aar senere. Pen, Blæk og Papir havde jeg, men det var vanskeligt at faa en passende Belysning til at skrive ved. Lys havdes ikke. Men vi lavede en Lampe ved at lægge en Lærredsfille i en Skaal med Fedt, væltede saa en Kaffekop og satte Skaalen paa den, saa den kom høiere end Papiret. Og saa arbeidede jeg da med min Tiltrædelsesprædiken omtrent hele Natten, thi at tale Guds Ord uden saa god For-

beredelse som muligt, faldt mig ikke ind, og jeg har heller ikke lært det siden.

Gudstjenesten Juledag holdtes i Huset hos Thorgrim Busnes fra Thelemarken, Egges nærmeste Nabo, omtrent en Mil østenfor den nuværende Washington Prairie Kirke. Der var, efter Omstændighederne, en stor Forsamling og alt gik godt og vel. Kun Et havde Folket bagefter at indvende: Jeg havde ikke tilsagt Offerpsalme, der blev heller ikke nogen Ofring af, og det var Folket vant med paa Juledag og likte ikke, at det blev udeladt. Sagen var, at jeg slet ikke havde tænkt paa det. Dels var jeg ikke vant til det fra Byerne i Norge, og jeg havde glemt, at der stod i Kaldsbrevet, at der var lovet Offer paa de store Høitider. Jeg havde jo og andet at tænke paa end Penge. Saa havde jeg da for tredie Gang holdt en Prædiken, og Dagen efter, anden Juledag, skulde jeg holde den fjerde, en 6–7 Mil længere Vest. At jeg kunde holde den samme Prædiken op igjen, faldt mig aldeles ikke ind, og Størsteparten af Natten gik da atter med til den nye Prædiken. Til Nytaar skulde jeg til en anden Hovedafdeling af mit Kald, omtrent 30 Mil i Øst ved Painted Creek i Allamakee County. Ogsaa der blev jeg overmaade vel modtagen og underrettet om, at man ønskede, jeg skulde bo der. Den næste Prædikedag, Helligtrekongersdag, var jeg atter hos Busnes og Søndagen derefter, 12–14 Mil i Vest hos Hans Aakre (nær Ridgeway). Jeg var nu begyndt at forrette Barnedaab, Brudevielse og Kommunion, og siden gik det Slag i Slag, saa at jeg i Januar Maaned havde 14 Gange Gudstjeneste og Møder, dels i Winneshiek

County, dels i Allamakee, Clayton og Fayette Counties. Det var en ikke let Opgave for mig at faa vide, hvor mine Menighedsfolk var at finde; først efter en Maanedstid fik jeg høre, at en Del af Little Iowas Menighedslemmer skulde bo ved "Whisky-Grove" — det er omkring den nuværende Calmar By.

Landet var jo nyt, og der var ingen gamle Landemærker og Navne, som kunde tjene til Veiledning. Først da jeg fik vide, hvorledes Landet ved Opmaalingen var inddelt i Townships og Sectioner, fandt jeg noget at rette mig efter. Jeg indrettede mig da et Kart med Inddeling paa nævnte Maade, og ved at benytte alle de Alfabeter og Taltegn, som jeg kjendte, fik jeg angivet, hvilke Farmere der boede i de forskjellige Sectioner, idet hver Farmer var betegnet ved et Bogstav eller Tal, hvis Udtydning var tilføiet i Kanterne omkring Kartet, og dermed var jeg hjulpen. I mit Kaldsbrev var Menighederne sammenfattede under kun tre Navne: "Little Iowa", "Painted Creek" og "Turkey River". I Realiteten indbefattede Kaldet følgende Territorium, benævnt efter de nuværende Menigheder: Decorah, Madison, Lincoln, Calmar, Stavanger, Washington Prairie, Glenwood, Vestre Painted Creek, Østre Painted Creek, Fægre, Lansing, Norway, Marion, Clermont. Alt dette indbefattede mit faste Kald og dertil kom lidt senere, Little Turkey River og Crane Creek. Det hele var spredt i sex Counties. Dertil kom lidt efter lidt et Missionsstrøg, som indbefattede de Menigheder, som nu betjenes af Præsterne Seehuus, St. Reque og Wein, Kasberg, Magelssen, Jaastad (Krohn's), H. Rasmussen, G. Rasmussen og Bu.

beredelse som muligt, faldt mig ikke ind, og jeg har heller ikke lært det siden.

Gudstjenesten Juledag holdtes i Huset hos Thorgrim Busnes fra Thelemarken, Egges nærmeste Nabo, omtrent en Mil østenfor den nuværende Washington Prairie Kirke. Der var, efter Omstændighederne, en stor Forsamling og alt gik godt og vel. Kun Et havde Folket bagefter at indvende: Jeg havde ikke tilsagt Offerpsalme, der blev heller ikke nogen Ofring af, og det var Folket vant med paa Juledag og likte ikke, at det blev udeladt. Sagen var, at jeg slet ikke havde tænkt paa det. Dels var jeg ikke vant til det fra Byerne i Norge, og jeg havde glemt, at der stod i Kaldsbrevet, at der var lovet Offer paa de store Høitider. Jeg havde jo og andet at tænke paa end Penge. Saa havde jeg da for tredie Gang holdt en Prædiken, og Dagen efter, anden Juledag, skulde jeg holde den fjerde, en 6–7 Mil længere Vest. At jeg kunde holde den samme Prædiken op igjen, faldt mig aldeles ikke ind, og Størsteparten af Natten gik da atter med til den nye Prædiken. Til Nytaar skulde jeg til en anden Hovedafdeling af mit Kald, omtrent 30 Mil i Øst ved Painted Creek i Allamakee County. Ogsaa der blev jeg overmaade vel modtagen og underrettet om, at man ønskede, jeg skulde bo der. Den næste Prædikedag, Helligtrekongersdag, var jeg atter hos Busnes og Søndagen derefter, 12–14 Mil i Vest hos Hans Aakre (nær Ridgeway). Jeg var nu begyndt at forrette Barnedaab, Brudevielse og Kommunion, og siden gik det Slag i Slag, saa at jeg i Januar Maaned havde 14 Gange Gudstjeneste og Møder, dels i Winneshiek

County, dels i Allamakee, Clayton og Fayette Counties. Det var en ikke let Opgave for mig at faa vide, hvor mine Menighedsfolk var at finde; først efter en Maanedstid fik jeg høre, at en Del af Little Iowas Menighedslemmer skulde bo ved "Whisky-Grove" — det er omkring den nuværende Calmar By.

Landet var jo nyt, og der var ingen gamle Landemærker og Navne, som kunde tjene til Veiledning. Først da jeg fik vide, hvorledes Landet ved Opmaalingen var inddelt i Townships og Sectioner, fandt jeg noget at rette mig efter. Jeg indrettede mig da et Kart med Inddeling paa nævnte Maade, og ved at benytte alle de Alfabeter og Taltegn, som jeg kjendte, fik jeg angivet, hvilke Farmere der boede i de forskjellige Sectioner, idet hver Farmer var betegnet ved et Bogstav eller Tal, hvis Udtydning var tilføiet i Kanterne omkring Kartet, og dermed var jeg hjulpen. I mit Kaldsbrev var Menighederne sammenfattede under kun tre Navne: "Little Iowa", "Painted Creek" og "Turkey River". I Realiteten indbefattede Kaldet følgende Territorium, benævnt efter de nuværende Menigheder: Decorah, Madison, Lincoln, Calmar, Stavanger, Washington Prairie, Glenwood, Vestre Painted Creek, Østre Painted Creek, Fægre, Lansing, Norway, Marion, Clermont. Alt dette indbefattede mit faste Kald og dertil kom lidt senere, Little Turkey River og Crane Creek. Det hele var spredt i sex Counties. Dertil kom lidt efter lidt et Missionsstrøg, som indbefattede de Menigheder, som nu betjenes af Præsterne Seehuus, St. Reque og Wein, Kasberg, Magelssen, Jaastad (Krohn's), H. Rasmussen, G. Rasmussen og Bu.

Nu skulde der da bringes en Orden tilveie, thi mit Kaldsbrev indeholdt kun den almindelige Bestemmelse, at jeg skulde prædike Guds Ord efter den luthersky Bekjendelse, og benytte den norske Kirkes Ritual og Alterbog. Desuden skulde jeg hver tredie Uge være i enhver af de tre Hovedafdelinger, hvoraf Kaldet bestod. Tre Uger efter min Ankomst sammenkaldte jeg et Menighedsmøde for at faa Little Iowa Menighed inddelt i Skole-Distrikter og Medhjælper-Roder og vælge Steder for Kirker og Forsamlingshuse og fik en Kommission nedsat i den Anledning. En Maaned senere havde jeg Møder til at forfatte en Konstitution og specielle Regler for forskjellige Sager. Jeg havde lidet at rette mig efter. Et Papir, som indeholdt forskjellige Bestemmelser, som var i Brug i Wisconsin, havde jeg faaet af Pastor A. C. Preus. Meget af det syntes jeg ikke, at jeg godt kunde bruge, og Vanskelighederne var derfor store, saameget mere som jeg, foruden Ritualet, ingen Bøger havde at raadføre mig med. Jeg henvendte mig derfor til den gamle Thrond Lomen og sagde til ham: "Der er en Ting, jeg vil bede Dig om. Du er gammel, jeg er ung; Du har Erfaringer i mange Ting, jeg er uerfaren. Vil Du nu love mig, naar Du finder, at jeg i et eller andet Stykke foreslaar eller raader til, hvad Du tror ikke er rigtigt eller gavnligt, at Du da vil gjøre mig opmærksom paa det?" Ja, han takkede for min Tillid og lovede at gjøre, hvad jeg bad ham om. Han holdt sit Løfte, hvilket jeg senere skal give et Exempel paa.

Der sad jeg da i den lille Stue paa Egge, omtrent fire

Dagsreiser fra min nærmeste Nabopræst, uden Bøger og uden Erfaring, og nu skulde Alt bringes i Orden. Jeg siger "jeg sad". Nei, der blev nok ikke megen "Sidden" af. Paa Reiser var jeg saa godt som uafbrudt. Det vilde moret Eder at se mine primitive Reisegreier: Min første Slæde, hvor Skjæker og Meier var i ét, dannet af to lange Hickorystænger, ovenpaa hvilke der var anbragt en liden Kasse med et Bræt til Bænk, alt sammenføiet med Trænagler uden Hjælp af en eneste Spiger. — Eller min første Vogn, en Enspænderwogn med Træ-Aksler og "lynchpins", uden Fjære under Vognboxen.—Eller mit første Sæletøi, hvor alt løbende Gods, Tømmerne iberegnet, var gjort af "Sengetaug".

Jeg mindes godt det prøvende, uvisse og calculerende Blik, som jeg blev maalt med, naar jeg med disse Kjøregreier stundom kom til et "Tavern", gav en "Hostler" Tømmerne, og bad ham smøre min Vogn. I hans Blik saa jeg hans Uvisshed, om jeg ikke var en "tramp", og om det ikke var rimeligere, at han bad mig selv smøre denne Fillevognen min.

Reisepelts havde jeg ikke, heller ikke Buffalo-Robes, og frøs gjorde jeg. Men jeg var ved godt Mod, dertil hjalp de Opgaver som laa for mig, og som ansporede til Iver og Anstrængelse. Da jeg for det allermeste laa paa Reiser, tilbragte jeg de fleste Nætter omkring hos mine Menighedslemmer, især naar jeg ikke var i Little Iowa Menighed, dog ofte ogsaa der. Jeg blev saaledes godt kjendt med Folket, som overalt modtog mig med Velvillie og Forekommenhed.

Et af de Indtryk, jeg atter og atter fik, var Sorg over, at mit kjære Fødeland skulde maatte savne denne store Mængde fortræffelige Mænd og Kvinder. De hørte til et Lag af Folket, som jeg tidligere havde havt liden Anledning til at blive kjendt med uden gjennem Bøger, og det vil i Grunden sige, at jeg slet ikke kjendte dem. I de Kredse, som jeg i Christiania og andre Byer havde kjendt, var der en anden Art. Iblandt dem havde jeg Ord for at "have godt Skjøn paa Menneskene" (som det hed i en Attest, jeg engang havde faaet). Her fik jeg snart lære, at min Menneske-Kundskab var meget liden, og at den, jeg havde, ikke var til stor Nytte i de nye Omgivelser. Jeg maatte lære om igjen. Og jeg fandt ud, at med Hensyn til virkeligt Værd, stod min nye Omgangskreds, de norske Farmere, langt over Flertallet af de finere Folk, som jeg før havde vanket iblandt, skjønt de bedste blandt disse unægtelig havde særegne, betydelige Fortrin.

Jeg fandt mere Ægthed, mere Alvor, mere Gudsfrygt, mere Arbeidsomhed, større Villighed til at gjøre personlige Opofrelser, større Ærlighed, mindre Fordringsfuldhed, end jeg i Regelen før havde gjort Bekjendtskab med. Forskjel var der vistnok ogsaa her. Jeg fandt hist og her daarlige Subjecter, upaalidelige Charakterer, hykkelske Personer, Briompeiser, dømmesyge, selvgjorte Hellige, Øientjenere og Drankere, men Gjennemsnittet havde de ovennævnte Dyder, og ikke faa Farmere og Farmeres Hustruer fandt jeg at være saa ægte Perler, at jeg maatte anse det for en ufortjent Ære at være deres Ven, og vore norske Farmere her i Landet

staar i mine Øine som Klasse i realt Værd over enhver anden Klasse, som jeg personlig er bleven kjendt med. Intet Under da, at jeg som patriotisk Nordmand sørgede over Norges Tab. En Ting forundrede og bedrøvede mig dog ikke lidet, og det var, at jeg hos de allerfleste fandt saa liden Tanke paa Norge og saa lidet Savn af Fædrelandet. Forsøgte jeg at lede Talen hen paa dette, saa gik den oftest snart istaa. "Tænker Du ofte paa Norge?" spurgte jeg engang i den første Tid en brav Halling, i hvis Hus jeg ofte opholdt mig; "længes Du ikke did?" "Om eg længjes efter Norrig?" svarte han, "No Sir, om eg det gjør — der var saa mykje Stein der." Han sad derpaa en Stund som i dybe Tanker og udbrød saa: "Jau du, dei Tyttebæren' om Haustten — dei min's eg. Well sir, det var helsige Bær!"

De ydre Omstændigheder var tarvelige nok. Mange Omstændigheder gjordes der ikke, men de mødte mig med Venlighed og sørgede for mig det bedste de kunde. Naar det led til Sengetid, kunde det hede: Du faar krabbe Deg bort i Roa der, eller: Du faar se, om Du kan komme Deg op denne Stigen, for vi har gjort en Seng istand til Deg upstairs. "Upstairs" kunde det stundom være adskilligt med Taget i de Dage, det kunde f. Ex. være nødvendigt at ligge med Paraply over sig, naar det regnede, eller En kunde se Stjernerne blinke ned over Sengen, eller man kunde om Morgenen finde en liden Snefane paa Sengetæppet. Eller man kunde finde Lagenet stivfrosset saa langt som Pusten havde naaet (dersom der da var noget Lagen). Men det var jo alt Smaating for en ung, rask Mand.

Man har jævnlig talt om, hvormeget vi første Pioneer-Præster havde at gjennemgaa, hvormange Savn og Vanskeligheder o. s. v. Efter min Mening har de senere Missionspræster og Præster i nye Menigheder slet ikke havt det bedre, stundom maaske værre end vi, og saa kommer dertil den overmaade store Forskjel, at vi næsten overalt blev mødt med Glæde og Tillid, medens det nu vel ofte er anderledes. Vanskeligere end at savne ydre Comfort var det at sidde om Natten og skrive sin Prædiken, stundom med alt det Reisetøi paa sig, som man havde, med Ryggen vendt mod en ildrød Kogeovn og dog have Fingrene stive af Kulde. Eller at studere sin Prædiken og gjøre Blyants-Notitser til den, i en liden Stue, fuld af smaa Børn, hvor Gulvet netop er skuret til Helgen og endnu vaadt, medens det regner ude, og ingen Plads er "upstairs". En ny Prædiken maatte jeg dog have til hver Gudstjeneste. Jeg havde maaske overdrevne Fordringer til mig selv i denne Henseende, men jeg havde faaet en Advarsel af Pontoppidan i et af hans Hyrdebreve, hvor han taler om "opvarmet Mad", og jeg erkjendte det som min Pligt at byde Folket det bedste, jeg var istand til. I den første Tid syntes jeg, at jeg maatte have mine Prædikener helt udskrevne, og jeg mindes godt min Forskrækkelse den første Gang, jeg ikke havde været istand til at faa Slutningen helt udskreven, men kun antydet i Momenter. Det blev imidlertid snart ugjørligt, og nødtvungen maatte jeg indskrænke mig til at skrive en nogenlunde udførlig Disposition. Jeg har ikke store Tanker om dem, som straks er færdig til at holde en Prædiken, skjønt jeg indrømmer

Undtagelser i Nødsfald. Det er ingen Væv, som er lettere at væve, end "Kirkens Vadmel".

Saasnart jeg fik mine Bøger udpakkede, begyndte jeg at bruge Luther til Forberedelse af mine Prædikener, naarsomhelst jeg kunde, og jeg blev ved dermed i de første 10 Aar omtrent. Ligeoverfor en saadan Kjæmpe i Aandens Verden føler man sig liden, hvis man har Vet til det, og hans "methodus heroica" lader sig ikke efterabe. Men Et kan enhver, som oprigtig vil, ialfald begynde at lære af ham, og det er at tale enfoldigt og simpelt, skjønt Luther ogsaa heri synes mig uopnaaelig. Han kan dog lære Folk af med saadanne Unoder som Ordbram, fordringsfuld Declamation og phraseologisk Effectjageri, som desværre ofte tages for Veltalenhed.

Den almindelige norske Altergangs-Praxis bragte mig adskillig Nød. Jeg sagde Folket, at jeg ikke vilde have Ansvaret alene, og forlangte, at ærlige Christne skulde give mig Underretning, dersom de med Vished kjendte til noget, som jeg burde vide, angaaende dem, som kunde antages at ville bruge Nadveren. Jeg bebudede ogsaa Altergangs-Forberedelse, saasnart det blev muligt, hvilket ogsaa blev indført, da jeg blev fri for at betjene et saa stort Antal Menigheder.

Gudstjenesterne var vel besøgte; Settlementerne var endnu ikke talrige, og dersom nogen var fraværende, bemærkedes det straks. Den ydre Ordning var saa simpel som muligt, da Gudstjenesterne jo som oftest maatte holdes i Nybyggernes smaa Huse, hvor saa mangen en Gang den rødmalede

Emigrant-Kiste maatte gjøre Tjeneste som Alter og Prædikestol. Det slog mig ofte, hvor gavnlige disse Kaar var for en ung Præst, idet alt udvortes, som ellers saa ofte bliver væsentligt, og de tilfældige Forskjelligheder var borte, saa at Hovedsagen, Præstens Ærinde, var lettere at se og mindes.

Forresten var det ikke bare i Logstuerne, at vi holdt vore Gudstjenester. Stundom kunde vi være i Skoven, stundom i et Skolehus, stundom i et tomt "Store", stundom i en tom Lade, stundom, (hvor der var et større Hus), "upstairs". Jeg mindes, at da jeg nogle Aar senere om Sommeren skulde indføre den første Præst i Highland Prairie Menighed, havde Folket berammet Møde i det største Loghus, som fandtes i Egnen. Da jeg kom did, fandt jeg Huset aldeles opfyldt af Menighedens Kvinder, medens Mændene var udenfor, i det stegende Solskin. Det syntes mig imidlertid ikke rimeligt at indføre Presten for Kvinderne alene. Jeg gik derfor ud og spurgte: "Hvor langt er det, efter Veien, til 'Øverlands-Skoven'?" To Mil blev der svaret. "Er der nogle Planker eller Bord at finde der i Nærheden?" "Der bliver vel altid Raad til noget af den Slags", mente Ole Øverland. "Yoke up", raabte jeg til Folket, "vi maa til Øverlands-Groven, her kan jeg ikke indføre Præsten." Saa drog vi da did, og der blev den nye Præst indført, i Skoven tæt ved den nuværende Highland Prairie Præstegaard.

Der var Lyst til Guds Ord iblandt vort Folk i de Dage, ligesom der var Trang til det. Der var virkelig Begeistring for at faa kirkelig Orden oprettet. Fra mange

Kanter fik jeg Breve med indstændige Anmodninger til mig om at komme til Egne, hvor der ingen Præst var, og lange Veie reiste forskjellige, tildels tilfods, for at faa tale med mig.

Medens jeg var paa Farten, sad min Hustru stille hjemme. Noget Husvæsen havde hun ikke at beskjæftige sig med, thi egen Husholdning kunde vi ikke have. Hun brugte derfor en ikke liden Del af sin Tid til at gjøre Husbesøg omkring i Nabolaget, hvilket paa Landet ikke altid er saa let, hvor Gaardene ligger langt fra hverandre. Hun syslede for en stor Del med Correspondance og med sine Dagbøger, eller hun beskjæftigede sig med de kvindelige Sysler, med Sytøi og Strikketøi, som korter saa mangen Stund, som ellers vilde falde lang.

Da vi havde været hos Egges i tre Maaneder, maaatte vi søge Logis andetsteds, paa Grund af Familieomstændigheder der i Huset. Vi kom da til Nabogaarden Sørland, hvor der var Soveplads for os paa Loftet, medens vi om Dagen var med Familien i Husets Stue nedenunder. Efter tre Maaneders Forløb kunde vi af lignende Grund heller ikke blive der. Et ældre Ægtepar, Erik og Guri Skaarlia (fra Eggedal) var da saa venlige at leie os sit lille, bitte Hus, mens de selv flyttede over i sin Claim-Hytte, som de fra først af havde boet i. Dette lille, nye Hus var da vor første Privat-Bolig. Dér var netop Plads til en Seng, et Bord, to Stole og en Ovn. Ovn havde vi ikke til at fylde op med. Da vi fik en, satte vi den udenfor og fik nogle Bord anbragte over den for at beskytte den mod Regn.

Emigrant-Kiste maatte gjøre Tjeneste som Alter og Prædikestol. Det slog mig ofte, hvor gavnlige disse Kaar var for en ung Præst, idet alt udvortes, som ellers saa ofte bliver væsentligt, og de tilfældige Forskjelligheder var borte, saa at Hovedsagen, Præstens Ærinde, var lettere at se og mindes.

Forresten var det ikke bare i Logstuerne, at vi holdt vore Gudstjenester. Stundom kunde vi være i Skoven, stundom i et Skolehus, stundom i et tomt "Store", stundom i en tom Lade, stundom, (hvor der var et større Hus), "upstairs". Jeg mindes, at da jeg nogle Aar senere om Sommeren skulde indføre den første Præst i Highland Prairie Menighed, havde Folket berammet Møde i det største Loghus, som fandtes i Egnen. Da jeg kom did, fandt jeg Huset aldeles opfyldt af Menighedens Kvinder, medens Mændene var udenfor, i det stegende Solskin. Det syntes mig imidlertid ikke rimeligt at indføre Presten for Kvinderne alene. Jeg gik derfor ud og spurgte: "Hvor langt er det, efter Veien, til 'Øverlands-Skoven'?" To Mil blev der svaret. "Er der nogle Planker eller Bord at finde der i Nærheden?" "Der bliver vel altid Raad til noget af den Slags", mente Ole Øverland. "Yoke up", raabte jeg til Folket, "vi maa til Øverlands-Groven, her kan jeg ikke indføre Præsten." Saa drog vi da did, og der blev den nye Præst indført, i Skoven tæt ved den nuværende Highland Prairie Præstegaard.

Der var Lyst til Guds Ord iblandt vort Folk i de Dage, ligesom der var Trang til det. Der var virkelig Begeistring for at faa kirkelig Orden oprettet. Fra mange

Kanter fik jeg Breve med indstændige Anmodninger til mig om at komme til Egne, hvor der ingen Præst var, og lange Veie reiste forskjellige, tildels tilfods, for at faa tale med mig.

Medens jeg var paa Farten, sad min Hustru stille hjemme. Noget Husvæsen havde hun ikke at beskjæftige sig med, thi egen Husholdning kunde vi ikke have. Hun brugte derfor en ikke liden Del af sin Tid til at gjøre Husbesøg omkring i Nabolaget, hvilket paa Landet ikke altid er saa let, hvor Gaardene ligger langt fra hverandre. Hun syslede for en stor Del med Correspondance og med sine Dagbøger, eller hun beskjæftigede sig med de kvindelige Sysler, med Sytøi og Strikketøi, som korter saa mangen Stund, som ellers vilde falde lang.

Da vi havde været hos Egges i tre Maaneder, maaatte vi søge Logis andetsteds, paa Grund af Familieomstændigheder der i Huset. Vi kom da til Nabogaarden Sørland, hvor der var Soveplads for os paa Loftet, medens vi om Dagen var med Familien i Husets Stue nedenunder. Efter tre Maaneders Forløb kunde vi af lignende Grund heller ikke blive der. Et ældre Ægtepar, Erik og Guri Skaarlia (fra Eggedal) var da saa venlige at leie os sit lille, bitte Hus, mens de selv flyttede over i sin Claim-Hytte, som de fra først af havde boet i. Dette lille, nye Hus var da vor første Privat-Bolig. Dér var netop Plads til en Seng, et Bord, to Stole og en Ovn. Ovn havde vi ikke til at fylde op med. Da vi fik en, satte vi den udenfor og fik nogle Bord anbragte over den for at beskytte den mod Regn.

Min Hustru beretter i sin Dagbog, at da vi flyttede til Skaarlia, bestod vort Husgeraad af en Kaffekværn, en Tvare og fire Blikkopper. Hvorledes vi havde faaet dette, beretter hun ikke. Men saa eiede vi et 20 Dollars Guldstykke, tilføier hun.

Seng havde vi ikke i den første Tid, og vi nøiede os med en Straasæk paa Gulvet. Liggende paa denne Straasæk havde jeg min første alvorlige Sygdom, en biliøs Feber (sagde lærde Folk senere). Ved Overanstrængelse paa Reiser og ved at drikke iskoldt Vand, medens jeg var varm, mente man, at jeg selv havde paadraget mig den. Det var tunge Dage for min unge Hustru. Læge havde vi ikke, men jeg kom mig efter en Maaneds Tids Forløb saavidt, at jeg, skjønt endnu afkræftet, kunde spadsere med min Hustru op til Præstelandet og tælle de Logger, som der var fremkjørte, og af hvilke det belovede Hus skulde bygges. Det gik saare smaat.

Der skulde i August Maaned 1854 holdes en Præstekonferents i Wisconsin (Synodemøder holdtes dengang kun hvert andet Aar, og det første Møde efter Stiftelsen skulde derfor holdes paa Spring Prairie i 1855). Jeg reiste da med min Hustru over den samme Vei, paa hvilken jeg i det forrige Aar var kommen til Iowa. Jeg havde kun en Hest og den samme ubekvemme Vogn, som ovenfor er omtalt. Vi havde kun en Paraply mod Sol og Regn, men kom vel frem. Det var en ulykstelig Sommer i Wisconsin, da der var en sterk Kolera-Epidemi, og dertil streng Hede. Paa Spring Prairie havde jeg Anledning til at beundre

Pastor H. A. Preus og hans Gjæst Hr. Jørgen Ziiølner (Solner i Austin, Minn.) for deres opofrende og uforfærdede Omsorg for de Kolerasyge, ved at besøge dem, klæde deres Lig og at begrave dem, da andre stundom ikke vilde. Efter at vi havde havt den Glæde at besøge flere af Præsterne, begav vi os paa Hjemveien og oplevede det ganske usædvanlige Tilfælde at maatte ligge veirfast den ottende September, fordi der var et to Tommers Snelag over hele den Del af Wisconsin. Noget lignende har aldrig været Tilfælde paa den Aarstid i de sidste femti Aar.

Da vi reiste hjemmefra havde Aftalen været, at vi skulde finde ialfald et Rum færdigt i det nye Hus, naar vi kom tilbage. Vi ansaa det nemlig ikke sømmeligt at beholde det lille nye Hus paa Skaarlia længere, og saaledes være i Veien for de Gamle, som saa vel trængte det. Vi fandt imidlertid det nye Hus ufærdigt og ubeboeligt, da der hverken var Vinduer eller Døre. Jeg fik da samlet nogle af Menighedens nyvalgte Trustees og sagde til dem, at jeg nu saa mig nødt til at reise omkring til Menighederne ved Painted Creek og ved Turkey River. Reisen vilde tage nogle Uger, men dersom der ved vor Tilbagekomst endnu ikke var et beboeligt Rum, saa jeg mig nødt til at kjøre min Hustru ned igjen til Wisconsin. De lovede godt, og vi reiste. Da vi henved tre Uger senere kom tilbage, speidede vi, da vi kom nær nok, efter Vinduer i det nye Hus. Jo, der var saadanne, men Døre var der ikke.

Vi maatte da atter ty til vore Venner paa Egge og bad om en Nats Husly. De tog venlig imod os, skjønt de havde

Huset fuldt af Arbeidsfolk, men vi skulde faa ligge "upstairs". Vi gik derop, og jeg mindes vi sad paa en rød Kiste, og der saa jeg for første Gang Taarer i min Hustrus Øine. Jeg havde aldrig hørt en Klagelyd af hende, og hun bebreidede sig, at hun ikke var tilfreds. Hun havde dog Grund nok til Bekymring. Dette var langt ude i October, og i Begyndelsen af December blev vor ældste Datter født. Den næste Dag fik vi Døre ind i det nye Hus, flyttede did udpaa Eftermiddagen, og saa kunde vi med Glæde ønske hverandre til Lykke i vort eget nye Hjem. Søndag Morgen kom en venlig Mand vandrende omtrent en Mil med en vel indpakket Kaffekjedel og derhos Melk, forat vi skulde faa noget varmt om Morgenen. Saa drog jeg til Gudstjeneste, mens hun dennegang blev hjemme.

Lidt efter lidt fik vi da en nogenlunde kirkelig Orden i Menighederne istandbragt. Det var ikke saa vanskeligt at faa Folket til at indse, at det var deres Pligt at sørge for, at Guds Ord og Sakramenter kunde haves og bruges iblandt dem, og at de ingen Ret havde til at berøve sine Børn disse Goder. Noget vanskeligere var det at bringe dem til at tænke paa, at der ingen Udsigt var til at bevare Naademidlerne i en længere Fremtid, dersom hver Menighed skulde staa for sig selv og ikke arbeide i Forening med andre Menigheder. Denne Erkjendelse var det jo, som havde bevirket den Sammenslutning til en Synode, som netop havde fundet Sted. Det var jo og ved Hjælp fra andre Menigheder, at de Menigheder, hvis Præst jeg var bleven, var samlede, og at jeg var kommen til dem. Hvor-

ledes kunde enkelte spredte Flokke have noget Haab for Fremtiden?

Dette fremholdt jeg da paa et Menighedsmøde i førnævnte Thrond Lomens Hus og det med megen Iver og Begeistring. Jeg havde ventet, at alle straks med Glæde skulde bifalde mit Forslag om, at vi skulde slutte os til den netop stiftede Synode. Der tog jeg imidlertid Feil. Vort Folk er forsigtigt, og dette var noget nyt. "Synode?" "Hvad er det for noget?" "Er det noget, som lægger Baand paa os?" Jeg trængte paa i min ungdommelige Iver, men Folket syntes ikke at blive slagne af mine Argumenter, og Mødet var meget talrigt, saa der var mange Hoveder og mange Sind. Da gjorde gamle Thrond Lomen et Tegn til mig, som jeg forstod, men ingen anden bemærkede, og gik straks derefter ud af Huset. En Stund efter gjorde jeg mig og et Ærinde ud og fandt ham. "Du bad mig", sagde han, "at give Dig et Raad, naar det trængtes, og et saadant Tilfælde, synes jeg, det er nu. Du har nu givet gode Grunde for, at vi skulde slutte os til Synoden. Jeg er ogsaa enig deri. Men det er noget nyt for Folket. Driv derfor ikke paa en Afgjørelse idag, men lad Folket tænke over Sagen til et andet Møde. Gjør Du dette, saa tænker jeg, at Forslaget gaar enstemmigt igjennem." "Mange Tak", sagde jeg, "jeg skal følge dit Raad." Det gjorde jeg ogsaa, og Sagen gik, som Thrond Lomen havde forudsagt.

Saa kom vi da ind i Synoden, havde vore Repræsentanter der i 1855 og havde Synodemødet i 1857 hos os her paa Washington Prairie. Det havde været mit Haab,

at lidt efter lidt alle vore norske Lutheranere vilde slutte sig til Synoden. For en Tid saa det ogsaa ud til, at dette kunde ske, men det gik anderledes. Derom har jeg skrevet i min Pamflet: "Hvorfor er der ingen kirkelig Enighed mellem Norske Lutheranere i Amerika?" Hvad Fremtiden vil bringe os, ved Gud alene.

Til min Hustru paa vor Sølvbryllupsdag.

"Hil sidde du blandt Roser, selv en Rose saa skjøn,
Liden Else, jeg har elsket dig længe i Løn!"
Saa hilsed jeg dig ofte alt under Spøg og Skjemt,
Du vidste nok, hvad Alvor under Spøgen var gjemt.

Mens tankefuld du vandred blandt din Faders Blomsterbed,
Og ensom gik din Gang til din Moders Hvilested,
Og sysled hjemme viljesterk, blid, ofret for din Pligt,
Du vidste mindst af Alt, du var lig et yndigt Digt.

De glade Juledage i den gamle Herregaard —
Og Stien langs Farris, hvor Nyperosen staar —
Og Vandringen rundt Nanseth hin lyse Sommerkvel —
Og Slyngrose-Hjørnet — det Alt du mindes vel!

Der spurgtes: Mon langt bort over Hav du følge tør?
Du svared: Ikke gjerne, men jeg vil, hvad jeg bør.
Og lidet du spurgte om Fare eller Nød;
Du kjendte Ham, som giver baade Frelse og Brød.

Et taarefuldt Farvel til hvert kjendt og elsket Sted,
Til Faders Hjem og Moders Grav og Fødeland med,
Og saa det allersidste Syn, mens Vognen rulled bort:
En gammel bøiet Skikkelse i Herregaardens Port!

Men trøstig du drog dog den farefulde Vei,
Din Faders Velsignelse svigtede dig ei.
I Havsnød og i tryggest Havn det samme stille Mod,
Guds Ord i dit Hjerte og til Lys for din Fod.

Og du sysled i dit fjerne og ensomme Hjem;
Du saa ei tungt tilbage og ei ængsteligt frem,
Uden Tanke for dig selv, med din Gud og din Pligt,
Stille, bedende, glad, gjorde Hjemmet du rigt.

Og Aarene gik, og du blev en Moder rig,
Og Sønner og Døttre hang ved din Kjortelflig;
Som dine kjære Blomster du elskede dem frem;
Din Rigdom og din Glæde var at ofre dig for dem.

Hvad søgte du for Løn vel i alle disse Aar?
Den samme, som Blomsterne, der i din Have staar:
De søge ei sit Eget, med Duft og Farve skjær
De fryde alle Andre og søge intet mer.

Du ved, "du lovede Intet"; men meget har du holdt;
Og det som du har villet, ved Guds Naade har du voldt:
Dit Hus's Fred og Ære, din Husbonds Glæde stor
Det er dit Hjertes Virke og din stille Gjernings Spor.

Hil sidde du med Ære, min ædle Sølverbrud!
Mit Hjertes Tak jeg bringer; velsigne dig Gud!
Vore Sønner og Døttre ville bære dig paa Haand,
Til engang Engle bære til Himlen din Aand.

Til min Hustru paa vor Guldbryllupsdag.

Midt i vor Samvandring skrev jeg et Digt
Med Tak for hvad du havde været.
Nu lakker til Enden det hasteligt
Og dobbelt du bør blive æret.

Mit gamle Hoved, min gamle Pen
Kan vistnok ei gjøre det bedre.
Men Hjertet og Minderne har jeg igjen,
Og de vil Dig takke og hædre.

Som Sølverbrud jeg hilsed dig. Mit Hjerte var rørt.
Hvad dengang jeg bad om, har Gud i Naade hørt.
Han atter har bevaret dig i fem og tyve Aar,
Og nu du iblandt os som smykket Guldbrud staar.
Er Haar og Kinder blegnet, saa er dog Sindet ungt,
Og Aarenes Byrde faldt ikke paa dig tungt.
Thi Gud lod det ske, som for dig jeg bedet har,
At Sønnerne og Døttrene paa Hænder dig bar.
Her ser du dem omkring dig. En er gaa't til Gud.
Han er dog iblandt os i sin kjære Ungdomsbrud.

Jeg ser dig i Aanden, da endnu de var smaa,
Da du bar dem paa Armene, og ved dit Bryst de laa.
Og da de saa blev ældre, og vi undredes paa
Hvad vel vi kunde gjøre, at i Skole de fik gaa, —
Din Kjærlighed fandt Svaret: "Jeg selv dem lære vil."
Det er mig som et Eventyr, hvordan du fik det til.
Men du ofred dem din Tid og du ofred dem din Kraft,
En mere trofast Lærer de aldrig har havt.
En sad paa dit Skjød, medens En paa Gulvet laa
Og prøved om hans Træhest paa tre Ben kunde staa.
To læste Tydsk og Engelsk, En stavede sig frem,
Og En fandt til sin Glæde at to og tre var fem.
Men først og fremst du lærte dem at kjende sin Gud,
At takke og at bede og at mindes Hans Bud.

Og da saa de reiste ud i Vest og i Øst,
Du sørged for at ikke fra Hjemmet de blev løst.
De meget har seet, og meget de har læst,
Din ugentlige Hilsen vist tjente dem bedst,
Ved den blev Barnehjertet bevaret i Tro.
Du blev dem Samlingspunktet, hvorend de skifted Bo.

Dit Liv har været stille. Adspredelser var faa,
Langt færre end de Flestes. Det agted du ei paa.
Din Naadegave var det, at du vilde kun Eet:
Det fandt du i Guds Ord, hvor din Frelse du har set.
For Gud at takke stræbte du at gjøre din Pligt,
Og denne Stræben gjorde dit stille Levnet rigt.

Her havde Gud dig stillet som Moder og som Viv,
Her Menigheden agtede ret nøie paa dit Liv,
For Mand og Børn du ofred dig med stille ydmygt Sind,
Det var en kraftig Prædiken, som gik i Folket ind.
Du var dit Hus's Hjerte, det lettelig de saa.
Du var din Husbonds Medhjælp, det kunde de forstaa.

Nu er vi gamle vorden. Vor Gjerning bliver tung.
Men sørge vil vi ikke, for ei længer vi er ung.
Vil Skridtene end vakle, vi vil, som Gud har sagt,
Forvente Herrens Time ved Taalmodets Magt.
Han vil os ikke slippe. Skal først jeg vandre bort,
Saa er jo du den Stærkere, og Skilsmissen blir kort.
Der blir ei langt imellem os, det tror jeg forvist.
Men, hvor det gaar, saa beder vi Ham samle os hist.

Dog, nu bør jeg vel slutte mine Gammel-Mands Vers,
Et digt er det jo ikke, ei heller er det Skjerts.
Det er den simple Sandhed, som jeg her har sat frem.
Spørg Børnene! At sige sandt, du lærte jo dem.
Mig ønsker man tillykke. Men Takken den er din.
Gud lønne dig og glæde dig, du kjære Leis min!

Til den 18de August 1903.

Til N. N.

Femti Aar — Tiden gaar,
Alle gratulere,
Femti til, om Gud vil,
Hvor vil da du være?
Der, hvor din Frelser har sagt du skal havne,
Der, hvor du finder, hvad her du fik savne,
Der, hvor ei Sorger dig længer faar trykke,
Der, hvor i Jubel du ønskes tillykke.
Femti Aar er som en Nattevagt
Evig er Glæden, har Jesus sagt.

Fra "den sextiaarige".

De skriver om mig et vakkert Digt,
Om mit "daadrige Liv", med mer.
Men hvad vil Han vel synes om Sligt,
Der kjender os, som vi er?

Kun Sandhed er det, os glæde bør,
Og hvad er Sandheden her?
Jo Sandheden er, at vi ikke tør
Staa frem saa som Gud os ser.

Han kjender os: Synd — Synd ind og ud
Er Alt, hvad hos os Han ser.
Lidt ser vi selv i Hans Ord og Bud,
Men vi ser det mer og mer.

Det ser vi, vi maa slaa Øiet ned
Og raabe til det Guds Lam,
Som ene af Raad og Redning ved
At skjule vor Synd og Skam.

* *

Hvad har jeg da lært i de sexti Aar?
Jo — først hvad i første Corinthier staar,
Kapitel otte, Vers to.
Dernæst har jeg set i den samme Bog,
En, enogtyve, at den er klog,
Som ei er for klog til at tro.

Hvad Æren angaar, saa prøver jeg paa
At lære, hvad hos Johannes mon staa,
Kapitel fem, fir og fyrr.
Og Summa Summarum finder jeg i
Det femtende Vers i Marcus ti.
Gud lære mig det, før jeg dør!

Det gamle Hus.

Alle redelige Sjæle i den norske Synode tilegnet af Forfatteren.

Forord.

En velvillig Mand har skrevet en Correspondance til "Landsbladet" i Christiania, optrykt i "S. D. Ekko", om "Amerikansk Literatur" (der menes Norsk-Amerikansk). Blandt andet omtaler han "Det gamle Hus", som han kalder "det mærkeligste Digt, som er rundet af norsk Kilde herover". Han siger, at det har Naadevalgslæren til Thema, og tilføier: "hvem skulde ane, at just dette (Thema) vilde være istand til at give en Fugl Lyst til at synge?"

I den Anledning og fordi der synes at raade en forunderlig Uklarhed blandt vort Folk om, hvad et Digt er, har Forfatteren af hin lille Pamflet Lyst til at oplyse, hvorledes han selv betragtede dette saakaldte "Digt", da det blev skrevet. Han havde nemlig angivet dette i et lidet Forord, som dog af en særegen Grund ikke dengang blev trykt. Dette Forord lød saaledes:

"Forfatteren af efterfølgende Vers har valgt Versformen at tale til Læserne paa, fordi han fandt, at han paa denne Maade lettere og bedre kunde faa sagt, hvad der laa ham

paa Hjerte, end om han skrev i almindelig ubunden Stil. Meget af det, som her er sagt, fordrede, om det skulde kunne blive sagt med den Varme og Strenghed eller det Eftertryk, som Sagen selv medførte, at Forfatteren ikke lod sig bestemme af de for en jevn Afhandlings-Stil gjældende almindelige Regler. Netop Sandheden har han derfor ment bedst at tjene ved denne Fremstillingsform. Forfatteren ved meget vel, at han ingen Digter er. Han gjør heller ikke i mindste Mon Fordring derpaa. Men skulde han faa talt ret ud af Hjertet og under den nærværende Tummel faa Folk til at høre, saa var denne Form ham den retteste og naturligste. At baade Indhold og Form mangesteds vil høste ham Uvillie og Spot, det er han forberedt paa."—

I Forbindelse hermed kan Forfatteren tilføie, at dette Hovedformaal med hint Arbeide gjorde, at han ikke tog i Betænkning at behandle den valgte Versform noget friere i prosodisk Henseende, end han vel havde villet gjøre, om Versformen havde været andet for ham, end hvad der i Forordet er antydet.

I.

Der stander et Hus i Vesterland,
Det skaffer Ly til Kvinde og Mand,
Det har en Grundvold, som ligger fast,
Hvad end der ellers i Verden brast.

Thi Hjørnestenen er Herren stor,
Og Grundvold er Apostlernes Ord.
Dets Væg er bygget lidt efter lidt
Af gamle Stene med gammelt Snit.

Der er ikke stort af Stads eller Pomp,
Med nymodens Ting er det ei forsømt,
Men Guds Fred er der og Sjælero,
Saa mange Sjæle gik did at bo.

Thi Husets Herre dem til sig bød,
Og Tjenerne bragte dem Livsens Brød.
Men Livsens Brød er det evige Ord
Om Synd og Dom og om Naaden stor.

Saa hørte de da, hvad skrevet staar
Og stande skal, om Verden forgaar;
De hørte det evige Lovens Bud:
Du skal være hellig og ren som Gud!

De hørte Guds Ord om Syndens Sold;
Da kjendte de sig i Dødens Vold;
Thi hvad de prøved, saa blev det galt,
Og skyldig blev de i Et og Alt.

De fandt sig nøgen og blind og tom;
Da kjendte de ret sin Fattigdom.
Vel maatte de raabe af Dybsens Nød:
Hvem frier os fra den evige Død?

Saa mildelig lød da Tjenernes Røst:
"Frygt ikke, Gud selv har Eder forløst,
Han elsker de arme Syndere saa,
Han vil ikke En af dem skal forgaa.

"Se her staar skrevet om det Guds Lam,
Som bærer al Verdens Synd og Skam:
At Han er den, paa hvem Straffen laa,
At I Guds Frelse og Fred skal faa.

"Til Ham er I døbt, og vil I Ham tro,
Saa skal I evigt i Himlen bo.
Saa værer nu glade for Frelsen stor,
Og takker Herren i Gjerning og Ord!

"Lad Verden kjende, hvis Børn I er,
Og haver hverandre af Hjertet kjær,
Og sætter al Eders Lid til Gud,
Han vil Eder give at holde ud."

Da var der i Huset stor Glæde og Fryd,
Guds Kjærlighed pristes med Psalmelyd,
Hosianna lød og Halleluja,
Som Børn saa vare de glade da.

Mens Verden bytter sin Tro hvert Aar,
De holdt sig til det, som skrevet staar.
De gave Vorherre Ære for Alt
Og vilde ei dele den med ham halvt.

Skjønt ind i Huset der Mange gik,
Som fulgte kun, hvad de saa var Skik,
Og hørte paa Skrømt kun Herrens Ord,
—For Mange dog blev det Frelse stor.

Og voldte det ofte Sorg og Nød,
At Mange ei vilde, hvad Herren bød,
Saa kom de ihu, hvad skrevet var:
I store Huse er to Slags Kar.

Og Tjenerne saa, at Huset blev stort:
"Det har ikke vi, men Herren gjort;
Hvad om der nu vilde samles her
De Landsmænd alle fra fjern og nær!"

II.

Men Sjælefienden sov ikke nu.
Det Hus, det gjorde ham gram i Hu:
"Om dette skal staa, da maatte vel ei
Min Løgn mer finde i Verden Vei.

"Nei, ned det skal i Splinter og Grus,
Forbandede gammel-luther'ske Hus!
Jeg skal vel daare dem, til de tror,
Det er ikke der, deres Christus bor.

"Det skulde være et underligt Spil,
Om ei min Kunst skulde her slaa til,
Naar frem jeg træder i Lysets Dragt
Og udsaar Tvivl om, hvad Gud har sagt."

Han talte til dem, som paa Huset saa:
"Ak, tag jer vare for ind at gaa!"
Han talte saa venligt og saa vent,
Det syntes Mange gudfrygtigt ment.

Han pegte paa Huset og sukked fromt:
"Det Hus er aandeligt øde og tomt,
De taler kun om, 'hvad skrevet staar',
Men Bogstaven jo ihjel kun slaar.

"Gud skal vi nok sætte vor Tillid til,
Men mon ikke mer der kræves vil?
Jo — stole paa Gud først da vi tør,
Naar vi har skikket os, som vi bør.

"Christus har gjort, at vi frelses kan;
Nu maa vi selv gribe Sagen an.
Naar Gud gjør Sit, og vi gjør Vort,
Da vil vi aldrig komme tilkort."

Og vakkert han talte om Hellighed saa:
"Rør ikke, smag ikke, tag ikke derpaa!"
Han talte og om Kjærligheds-Baand;
Det tyktes dem være den rette Aand.

Han daarede Mange at blive med
Og se, om de kunde faa Huset ned,
Og Mange mente, de dyrkede Gud,
Naar Husets Folk de kunde faa ud.

En Del [illegible] [illegible] og [illegible]: "[illegible].
De derinde er [illegible] er [illegible] [illegible]."
Og Nogle raabte: "Kom ud, kom ud
Derinde kan I ei [illegible] [illegible]."

Og Andre [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:
"De derinde er [illegible] ikke [illegible] [illegible]."
Men Nogle raabte med Haan og [illegible]:
"Derinde [illegible] [illegible] [illegible] og [illegible]."

Og høit de [illegible] i [illegible]:
"Hvem vilde be i det gammeldags [illegible]?
Wiscon[illegible] og [illegible]
Og [illegible] og [illegible] er [illegible]."

Saa bygged de Huse og [illegible] [illegible],
Hver efter sin bedste Mening og Tro.
De stræbte da og at lægge Vind
Paa hvad de troede var Herrens Sind.

Paa Læren ikke de nøie saa,
Dog — "Børnelærdom" de raabte paa:
Om Meningen enedes de ei ret,
Om een Sag kun de enedes let:

Det gammel-lutherske Hus maa ned,
Med det vi ikke kan slutte Fred.
Der høres der kun: "Det skrevet staar".
Den Bogstavtrældom Ulykke spaar.

Men inde i Huset taltes om
De haarde Ord og den strenge Dom.
De gransked Ordet og sagde saa:
"Den Dom til Gode os tjene maa.

"Lad vel os mindes vor Herres Ord
Om Skjæven liden og Bjælken stor!
Hvad hjælper det, vi ser Næstens Feil,
Om ikke vi ser os selv i Speil?

"Vel er det tungt, at de ikke ser
Den rige Naade, vi have her;
De Gud vil tjene, men se ei, at
Hans Ord de ofte dog har forladt.

"Men har da vi baaret rette Frugt
Til Herrens Ære ved Aandens Tugt?
Et syndigt Væsen jo tidt har bragt
Den rene Lære i stor Foragt.

"Vil høit vi prise, hvad skrevet staar,
Saa maa vi vise, hvad det formaar
Til Herrens Ære, naar Alle ser,
At Hans Ord hersker i Huset her.

"Som Herrens Villie og Bud det er,
Vil strengt vi holde paa 'Ordet' her,
Men ei vi glemme, hvad før er hændt,
Hvor Lyset var allerklarest tændt.

"Da var der Mange, som stoled paa,
At Himlen maatte dem aaben staa;
De havde jo Alt saa klappet og klart,
Paa hvert et Spørgsmaal et Svar i Fart.

"De vidste om hver en Lærdom Besked,
De vidste Kapitlet og Verset med,
Og Alt i skjønneste Harmoni,
Der manglede ikke en Prik over i.

"Med Sandheds Ord i Mund og Bog
De glemte sin Gud i Hjertet dog.
Fra Loven de 'citerte' sig fri,
Betalte sin Gud med Orthodoxi.

"Om Christus vidste de nøie Alt;
Ham havde de Herre Herre kaldt,
Og for Guds Rige var Meget gjort,
De maatte vel være af rette Sort.

"Men uden Anger og uden Tro
De gik i Verden i syndig Ro,
Og Jesus vandred de ikke med;
'Ret Lære' sattes i Frelserens Sted.

"Saa lad os flittig være paa Vagt
Mod denne Fælde, som nær er lagt.
De andre Huse vi skylde Tak,
Trods al den daarlige Haan og Snak.

"Den er min Discipel, har Jesus sagt,
Som nøie tager mit Ord i Agt.
God Mening hjælper os ikke her,
Thi 'Lydighed bedre end Offer er'.

"Ei vil vi lære, som Veiret gaar,
Vi strengt vil agte, hvad skrevet staar,
Men dermed vi ikke slaa os til Taal,
Thi Ordet er Middel, men Frelsen Maal."

Men udenfor raabtes igjen: "Kom ud!
Derinde kan I ei tjene Gud;
I har nok Lære, men Liv har vi,
Hvad hjælper saa Ederes Orthodoxi?"

Saa raabte de ind ad Vindue og Dør.
Dog voxede Huset mer end før,
Og derinde sang de: "Fader vor,
O hjælp os at blive ved dit Ord!"

Og Mange, som hørte det, bleve stil,
Og spotted ei mer, men lyttede til.
Og Larmen stilnede mer og mer,
Og ind sig flokkede Fler og Fler.

III.

Da monne den arge Fiende forstaa,
De gamle Kunster vil ei forslaa.
Han sagde: "Jeg ved, hvad jeg gjøre vil,
Nu skal der blive et andet Spil."

Han gjør sig rede, med bittert Sind
Han lister sig sagte i Huset ind:
"Her er dog vel Folk, som bruges kan
At gaa mit Ærind i Uforstand."

Først hist og her han samler et Ord
Af hvad der er sagt af Liden og Stor.
Dem binder han sammen og lægger iblandt
Endel af sit Eget, halv Løgn, halv Sandt.

Snart har han samlet en duelig Dot.
Den dypper i Avinds Olie han godt
Og tænder den an med Hadets Ild
Og gaar, som han kom, saa sagt og stil.

Knap mærkes der Røg, før op paa Stand
Til Stormklokken styrter en ivrig Mand;
Han kimer og ringer og raaber: "Ud!
Ud, ud, alle Mand, som vil tjene Gud!

"Her er ei længer vort blivende Sted,
Hvo her vil blive, maa brænde med!"
Da blev der en Renden i Trapper og Gang,
Og Mange istemme den samme Sang.

Frem træde de gamle Tjenere nu
Og taler til Folket med rolig Hu:
"Hvad er paa Færde, hvad er det, I vil?
I Herrens Hus bør I være stil."

"Nei", raaber Ringeren, "her er Brand,
I gamle Tjenere tændte den an.
Der ser I jo selv den fæle Dot,
Den røber sit Udspring altfor godt!

"Det ryger ikke, hvor ei er Ild,
Her driver Kalvinismen sit Spil.
Gud fri os! Her er jo et Kjætterhus,
I snart skal se det styrte i Grus."

Folk ved ei, hvad der paafærde er,
Men Manden, som raaber, er Mange kjær;
"Han før jo talte, hvad skrevet staar,
Saa er det vel bedst, vi med ham gaar.

"Naar han kan ringe og raabe med Harm,
Saa kan det vel ei være blind Allarm,
Og Røgen ser vi jo alle grant,
Det er desværre kun altfor sandt."

De gamle Tjenere raaber: "Nei,
Saa farer dog ikke saa ivei!
Hvad er paa Færde? Den Ild, I se,
Er gjort med Kunster — af Had og Spe.

"Den Røg, I se, og det Luehav
Vil synke snart i sin egen Grav.
Guds Grundvold ligger dog fast og trygt,
Saa og det Hus, som paa den er bygt."

Det syntes at stilne; men Hør og Stry
Der kastes i Ilden og Olie ny,
Og atter raabes der: "Sluk, hvo kan,
Den falske Læres farlige Brand!"

Nu blev der i Huset en Larm saa vild,
Og nye Røster kom stedse til.
Selv de, som ei agtede Ordet et Gran —
Nu skreg de og støied og raabte: "Brand!"

Og Mange, som før ei agtedes paa,
Som store Profeter nu monne gaa.
Der spørges om, hvem der raaber bedst,
Og høist den agtes, som skjælder mest.

Hvad før der lærtes, er nu forglemt.
Naar bare man kan faa Folket skræmt
Og gjøre Guds Tjenere ret forhadt,
Saa gaar det med Læren let og glat.

Frem traadte da de, som førte Ord,
Og talte heftigt med Vrede stor.
Ei hørtes Saadant i Huset før,
Det var, som Larmen gjorde dem ør.

"I gamle Lærere, tier stil!
Jer Lære vi ikke høre vil,
Den er en sjælefordærvende Løgn,
Hvormed I dysse Folket i Søvn.

"I taler om det, 'som skrevet staar',
Og vel nok er det, saa langt det gaar,
I en vis Forstand er det ogsaa sandt,
Men Alt kan sees fra en anden Kant.

"Der skrevet staar i det første Bud,
Vi skal forlade os ene paa Gud.
I en vis Forstand har det Gyldighed,
Men her maa vi tage Fornuften med.

"Skal vi forlade os ene paa Gud,—
Hvad Mening er der da i de Bud,
At vi skal vælge den rette Vei
Og selv os bestemme for Ja eller Nei?

"Javist er det Gud, vi skal stole paa —
I en vis Forstand vi lade det staa.
Men Alt jo Naaden ei gjøre kan,
Det skjønner dog hver forstandig Mand.

"Hvis Gud gjør Alt, da maa jo Enhver
Bli' salig, hvor stor en Synder han er;
Hvis Ingen bedre end Andre var,
Hvor kunde der være de to Slags Kar?

"I sige, Fornuften tie maa.
Men hvor kan vi da Guds Raad forstaa?
Hvorledes og hvorfor Gud gjør det saa,
Det vil vi først have Rede paa.

"Af Gud er Frelsen, det ved vi vel,
Fordømmelsen derimod af os selv.
Men dermed er vi jo lige nær,
Naar ingen 'Forklaringsgrund' der er.

"Var Synderne lige og Naaden ens,
Saa var vi paa al Forklaring lens.
Kom ikke paa Mennesket selv det an,
Saa blev de jo salige alle Mand.

"Og om det just ikke 'skrevet staar',
Saa vil vi se, hvad Fornuften formaar.
Der maa jo være en Forskjel etsteds,
Naar den vi finde, er vi tilfreds.

"I Gud er den ikke. Saa maa den jo
Paa Menneskets Forhold tilsidst bero;
Og dette er derfor Løsningen her:
Gud vælger os, eftersom Han os ser.

"Naar Gud vor Salighed virke vil,
Saa ser Han, om vi vil hjælpe til.
Fortjeneste er der ikke deri,
Nei langtfra, det sige ikke vi.

"Hvis ikke vort Forhold skal hjælpe til,
Saa kan vi forholde os, som vi vil,
Saa trænges der hverken Flid eller Bøn,
Naar bare man trøster sig ved Guds Søn.

"Det er nok sandt, vi lærte ei saa,
Da Striden udenfor Huset laa;
Men dengang vare vi endnu ei
Fremskreden saa langt paa Erkjendelsens Vei."

(Røster rundt omkring:)

"Ja Christus har gjort, at vi frelses kan,
Men nu maa vi selv gribe Sagen an,
Naar Gud gjør Sit og vi gjør Vort,
Saa vil vi aldrig komme tilkort."

Da blev den onde Fiende blid:
"Se saa, nu har jeg det godt paa Glid!
Guds Ord ei længer for dem staar fast,
Saa vinder jeg nok — det har ingen Hast."

Og Larmen voxte og Raabet med
Og Had, hvor der før var Kjærlighed.
I god Tro lytter en talrig Trop
Til Talen, hvormed man hidser dem op:

"At Kalvinister Tjenerne er,
Det maa dog vel være klart for Enhver.
De sige det vel ei aabenlyst,
Men har det i Hjertet taust og tyst.

"De sige nok, Gud vil Alle vel,
Vil gjøre dem Alle salig og sæl;
Men hemmeligt har de en anden Tro,
Det er saa vist som at to er to.

"Og her er sandelig Faren stor,
Thi Kalvinisternes Ukrud gror,
Og rundtom i Huset har vi hørt,
At Flere og Flere blir forført.

"De præker nok ret paa Prækestol,
Men Andet bor under Præste-Kjol.
Det er en Rævetheologi,
Fra hvilken vi snart maa gjøre os fri.

"Bedragere er de, det er vist,
Og Løgnere er de fra først til sidst,
De burde jages af Huset ud,
Til den Slags Hoder maa skarpest Lud.

"Den Brand, som raser, den har de tændt,
Thi hvorfor har de ikke erkjendt,
At Kalvinisme paa Bunden laa,
Da Ringeren tydeligt sagde saa?"

(Forskjellige Røster:)

"Det er saa sandt, som det er sagt,
At er vi Mange, saa har vi Magt.
Skal Præsten da kunne tale os til
Med Sligt, som ikke vi høre vil?

"Hvis ikke vort Forhold skal hjælpe til,
Saa kan vi forholde os, som vi vil,
Saa trænges der hverken Flid eller Bøn,
Naar bare man trøster sig ved Guds Søn.

"Det er nok sandt, vi lærte ei saa,
Da Striden udenfor Huset laa;
Men dengang vare vi endnu ei
Fremskreden saa langt paa Erkjendelsens Vei."

(Røster rundt omkring:)

"Ja Christus har gjort, at vi frelses kan,
Men nu maa vi selv gribe Sagen an,
Naar Gud gjør Sit og vi gjør Vort,
Saa vil vi aldrig komme tilkort."

Da blev den onde Fiende blid:
"Se saa, nu har jeg det godt paa Glid!
Guds Ord ei længer for dem staar fast,
Saa vinder jeg nok — det har ingen Hast."

Og Larmen voxte og Raabet med
Og Had, hvor der før var Kjærlighed.
I god Tro lytter en talrig Trop
Til Talen, hvormed man hidser dem op:

"At Kalvinister Tjenerne er,
Det maa dog vel være klart for Enhver.
De sige det vel ei aabenlyst,
Men har det i Hjertet taust og tyst.

"De sige nok, Gud vil Alle vel,
Vil gjøre dem Alle salig og sæl;
Men hemmeligt har de en anden Tro,
Det er saa vist som at to er to.

"Og her er sandelig Faren stor,
Thi Kalvinisternes Ukrud gror,
Og rundtom i Huset har vi hørt,
At Flere og Flere blir forført.

"De præker nok ret paa Prækestol,
Men Andet bor under Præste-Kjol.
Det er en Ræveteologi,
Fra hvilken vi snart maa gjøre os fri.

"Bedragere er de, det er vist,
Og Løgnere er de fra først til sidst,
De burde jages af Huset ud,
Til den Slags Hoder maa skarpest Lud.

"Den Brand, som raser, den har de tændt,
Thi hvorfor har de ikke erkjendt,
At Kalvinisme paa Bunden laa,
Da Ringeren tydeligt sagde saa?"

(Forskjellige Røster:)

"Det er saa sandt, som det er sagt,
At er vi Mange, saa har vi Magt.
Skal Præsten da kunne tale os til
Med Sligt, som ikke vi høre vil?

"Er Præsten ikke vor Hyrekar,
Som selv vi leiet og lønnet har?
Saa jag dem Alle paa Døren strax!
Vi finder nok dem, som er os tillags.

"Og om saa Huset styrter i Grus,
Derom vi bryder os ikke en Snus.
Vi bygged det ikke, og sandt at si',
Vi aldrig hygged os ret deri."

Da glæded sig Mange, som udenfor var
Og spottede før: "Nu Lønnen de har;
De priste sin Lære, at den var ren,
Nu er Kalvinister de, Anden hver En."

Der trættes og trues og svares med Trods,
Og alleslags Røster spørges tilraads.
Med Taarer hørtes de onde Ord.
En raadvild Aand i Hjerterne for.

Et Babel herefter, hvor før var Fred,
Snart synes i Huset ei blivende Sted,
Og Sorg og Klage der rundt om lød:
"Hvor finder vi Hjælp i denne Nød?"

Saavidt en Stund døde Larmen hen,
At høres kunde et Ord igjen,
Og frem da nogle af Tjenerne staa
Og tog til Orde og talede saa:

"Vel maa vi mindes Vor Herres Ord:
Jeg bringer ei Fred, men Strid paa Jord;
Men ilde sømmer os Suk og Sorg,
End er dog vor Gud saa fast en Borg.

"Op, bange Sjæl, og fatter Mod,
Lad Frygt ei fæste i Hjertet Rod!
Har I da glemt, at vor Gud har sagt,
At aldrig Han vil glemme sin Pagt?

"Der staar jo skrevet, det maa saa til,
At Guds Børn prøves i Trængsels Ild.
Vil I med Herren i Rette gaa,
Fordi han styrer sin Kirke saa?

"Hvad kan vi vel gjøre Fordring paa,
Om Han i Rette med os vil gaa?
Har ikke vi Herrens Straf fortjent,
Selv om Han vilde forlade os rent?

"Gud siger: 'Min Naade nok dig er'—
Skal det kun gjælde i stille Veir?
Skal vi da tvivle, naar Stormen gaar,
Og Bølger mod Kirkeskibet slaar?

"Hvad frygter I vel ved denne Larm?
Tror I, Guds Rige kan lide Harm?
Paa Guds Ords Grundvold er Huset bygt,
Det før har staaet i Stormen trygt.

"Om ei, som Elisás Tjener, vi saa
Guds gloende Vognborg om os staa,
Saa skal vi dog tro, hvad ei vi ser,
I Hvile og Tillid vor Styrke er."

Saa vendte de sig til den vrede Hob,
Som havde stemt i de bitre Raab:
"I Venner, holder dog inde en Stund,
Og dømmer roligt paa Sandheds Grund.

"At tjene Gud I bilder Jer ind,
Men Gud ei tjenes med bittert Sind.
Og tjente I nu Guds hellige Ord,
Paa anden Maade da frem I for.

"For Mange er Striden om Guds Ord
Et Skjul for det Had, i Hjertet bor.
De mene, de stride med helligt Mod,
Og stride dog kun for Kjød og Blod.

"Os kan I, om Gud vil, jage bort,
Mod Guds Ord kommer I dog tilkort.
Hvem seirede vel for Guds Ords Dom,
Da Paulus og Petrus blev dræbt i Rom?

"En fremmed Tale nu lyde tør,
Som Ingen hørte i Huset før,
Har I da glemt hin Hyrdens Røst,
I hvilken alene I før fandt Trøst?

"Hvad var det før, I glædedes ved?
Var det ei Jesu Retfærdighed?
Med den I vilde smykkede gaa,
Med den I vilde for Gud bestaa.

"Naar da I paa Eders Forhold saa,
Da raabte I: Ve, det skjules maa
Med Frelserens Blod. Han har betalt,
Vi har kun syndet i Et og Alt.

"Hvad er vor Gjerning, naar den er bedst?
Besmittet og syndig, og allermest
Naar selv vi tænkte, at den var god,
Fordi vi ikke Guds Lov forstod.

"Ve os, om Gud paa vort Forhold saa,
Naar vi i Dommen for Ham skal staa!
Der gjælder kun Guds Søns bitre Død,
Hans dyre Blod, som for os fløb.

"Saa troede I før, da I med os
Gav Gud al Ære og Satan Trods.
Hvor glade vi var og takkede Gud
For Evangeliets Naadesbud!

"Nu krænker I Naaden og ser det ei,
Hvor langt I er fra den gamle Vei.
I spørge: Hvem frelses paa Dommens Dag?
Og svare: Vi selv afgjøre den Sag.

"I sige: Naar Gud ved Ord og Aand
Vil løse os ud af Syndens Baand,
Saa hænger det af vort eget Valg
Og Forhold, om vi omvendes skal.

"Jeg hører du siger: Nei, o nei,
Fortjeneste bringer vort Forhold ei!
Min Ven, dig ikke bedrage lad
Af dette elendige Figenblad.

"Du siger jo, at dit Forhold gjør,
At du slipper ind ad Himlens Dør.
Er der i Verden vel nogen Mand,
Som større Fortjeneste nævne kan?

"'Vor Brug af Ordet, vor Bøn, vor Tro,
Det er vort Forhold'—du siger jo.
Du Daare—har du forholdt dig saa
I disse Ting, at du kan bestaa?

"Skal Gud dig dømme, som du har gjort
I disse hellige Ting—tilkort
Du da vil komme, og kun Guds Søn
Kan fri dig fra den fortjente Løn.

"Hvad skal da den Synder sige, som
Med Angst og Bæven for Herrens Dom
Sit Forhold kjender fra først til sidst
Kun værdigt Straf baade her og hist?

"Hvor end han søger, han finder kun
Al Synd og Jammer i Hjertets Grund;
Og I ham lære, han dømmes maa,
Hvis ei hans Forhold kan Prøve staa.

"Nei — vil dit Forhold du pukke paa,
Saa se i Loven, hvad der mon staa:
At skyldig er du til evig Død,
Om mindste Bud i Loven du brød.

"Hver Mund skal stoppes, om noksaa from,
Al Verden er skyldig for Guds Dom,
Hvo rose sig vil, blir Dødens Rov,
Vor Ros udelukkes ved Troens Lov.

"Afskaffes da Loven ved vor Tro?
Nei — netop ved den stadfæstes den jo;
Thi den, som er dømt paa Lovens Grund,
Kan siden frelses ved Troen kun.

"Og derfor tro vi, Frelseren kom,
Fordi vi erkjende Lovens Dom;
Thi kun, hvor Synden er ret erkjendt,
Har Hjertet helt sig til Jesus vendt.

"Naar Synderen staar i største Nød,
Fortabt, fordømt til den evige Død
Med alt sit Forhold fra først til sidst, —
Da lærer han kjende Jesus Christ.

"Er du ved Naaden paa rette Vei,
Saa tror du, at Gud fordømmer dig ei,
F o r d i Han ser fra dit Forhold bort
Og ser kun paa, hvad Christus har gjort.

"Og mener du, Gud dog maatte se,
Hvorledes du vilde dig bete,
Og efter dit Forhold rette sig —
Da ve, naar Hans Øie gransker dig!

"Du usle Synder, mon du ei ved,
At Loven fordrer Fuldkommenhed?
Om mindste Hvid der mangler, da vil
Dit Forhold dømmes til Helveds Ild.

"'Naar ei vort Forhold skal hjælpe til —
Saa kan vi forholde os, som vi vil.'
Det er den trodsige Daarlighed,
Mod hvilken Paulus og Luther stred.

"Guds Frelses Orden er engang sat,
Til den er bunden Saligheds Skat.
Hvo salig vil blive paa anden Vei,
Bedrager sig selv og frelses ei.

"Gud deler ei Salighed ud isflæng,
Paa løse Grunde dit Haab ei hæng!
Bod, Tro, og i Troen Bestandighed,
Den trange Vei er til Salighed.

"Og derfor der ogsaa skrevet er,
At Jesus er Veien og ingen Fler;
Thi Jesus findes i Bøn og Tro,
Og kun i ham finder Sjælen Ro.

"Det vide vi vel — Gud bedre os —
Guds Naade vi møde kan med Trods.
Og aldrig kom vi i Himlen ind,
Hvis ei vi fatted et andet Sind.

"Forholde vi os, som Kjødet vil,
Da styrte vi os i Helveds Ild;
Thi bede vi Gud os Naade bete,
At ei vor Villie, men Hans maa ske!

"Vi bede, vi maa forholde os saa,
At vi til Himmerig kan indgaa;
Men Guds Ord lærer, at det kun sker,
Naar alt vort Eget som Synd vi ser.

"Naar dette ret bliver Hjertet klart,
Da straaler Guds Naade underbart,
Da Herligheden vi blive var,
Som Jesu Christi Aasyn har.

"Med Paulus se vi 'som Tab og Skarn'
Vort gode 'Forhold', der som et Garn
Vil fange vor Tillid, — saa ei vor Fred
Vi søge i Christi Retfærdighed.

"Staa vi med Bryllupsklædningen paa,
Da kan vi for Gud og Engle bestaa.
Men vil vi, Han skal paa 'vort Forhold' se,
Maa Engle græde og Satan le.

"Men dette ydmyge Sindelag,
Som Gud har sagt er Ham til Behag —
Hvem virker det? Har vi hjulpet til,
Saa Æren med Gud vi dele vil?

"Nei, Gud alene af Naade stor
Os føder paany ved Sandheds Ord.
Syng I kun om det Forhold, I ved,
Vi synge om Guds Barmhjertighed.

"'Gud, Du Din Ild i os optænd,
Vor onde Villie Du omvend,
Giv os et Hjerte rent og purt,
Og styrk i os det, Du haver gjort!'

"Saa sang vi før af Hjertens Grund,
Saa synge vi vil til sidste Stund;
Gud virker i os af Naade stor
'At ville og udrette' efter sit Ord.

"Vor Angesttaare, vort Suk, vor Bøn,
Vor Tro, som griber Guds kjære Søn
Og holder ham som med Hjertets Haand:
Dem virker alene Guds egen Aand.

"Som ene Guds Søn, vor Frelsermand,
Har løst os igjen af Syndens Band,
Saa har og ene Gud Hellig Aand
Vor Helliggjørelse i sin Haand.

"Og er da din Tro Guds eget Verk,
Saa giv Ham Ære, hvis Naade stærk
Dit døde Hjerte til Liv har vakt,
Dit 'Forhold' har ingen Hjælp Ham bragt.

"I vil ei tro, hvad I ei forstaa,
I lade Fornuften Tøilen faa.
Men have da I kjendt Herrens Sind,
Og kaldte Han Eder i Raadet ind?

"Saalangt og saavidt som 'skrevet staar',
Guds kjærlige Sind vi kjende faar,
Men vil vi vide, hvad ei vi skal,
Da gjælder det: Hovmod staar for Fald.

"Har I da glemt, hvad I dømte før
Om Talen udenfor Husets Dør:
At Evangeliets Gave var
Betinget af, hvordan Synderen var?

"Hvor vidste I da at vise smukt,
At Troen jo er Evangeliets Frugt,
Hvor nidkjær slog I hver Tanke bort
Paa egen Gjerning i Lidt eller Stort.

"Da taalte I ei det mindste Fnug,
Det være aabent eller i Smug,
Hvorved vi bragte 'vort Forhold' med.
I sagde: Naaden krænkes derved.

"Nu vender I op og ned paa Alt,
Nu kalder I ret, hvad før var galt.
Og dem, som før vidnede mod,
Dem smigrer I nu og falder til Fod.

"Nu vandre I om med Fornuftens Lygt,
Og mene, I vandre ganske trygt.
Og se ei, at I har dog forladt,
Hvad før I agted for største Skat.

"En liden Surdeig gjør Deigen sur.
Og her ligger Satan helst paa Lur,
Som i den galatiske Menighed,
Da den vilde have sit Eget med.

"I Jesu Navn, saa hører os dog!
Her gjælder det Guds Ords Kjærnesprog,
Her gjælder det Troens Retfærdighed,
Vor Frelsers Ære, vor egen Fred."

Da raabte Nogle: "Vi har hørt Nok.
Ud med Calvinisternes hele Flok!
Den gamle Usling og fule Ræv,
Vi vil ei høre hans falske Væv!"

Men Andre sagde: "Vær stille dog,
Han fører dog ei et ukjendt Sprog.
Det tør nok hænde, vi Uret gjør,
Sligt har jo vel hændt i Kirken før."

Men Tjeneren sagde: "Har I hørt Nok—
Saa er der jo dog en talrig Flok
Af Mænd og Kvinder, I kjende vel,
Som i Eders Larm har ingen Del.

"De sukke og sørge for Husets Nød.
De elske det Ord, som blandt dem lød.
Her havde de mangen velsignet Tid,
Før Satan vakte den bitre Strid.

"Tiltrods for stridssyge Tungers Rav
De elske de Tjenere, Gud dem gav,
De længes at have Guds Ord i Fred
Og vandre sammen i Kjærlighed."

IV.

Til Eder altsaa, Liden og Stor,
Som sukke og sørge, et Alvorsord.
Og helst til Eder, I Brødre kjær,
Som Skjændsels-Korset for Andre bær.

Er nu splidagtig Læg og Lærd,
Saa Huset synes ei meget værd —
Dets Hjørnesten dog ligger jo fast,
Og alle Vaaben imod den brast.

Vær I kun trøstige! Her er end
En trofast Skare Kvinder og Mænd,
Der staa paa Ordets evige Grund.
Lad Stormen rase den liden Stund!

De tro det Ord, som I dem har bragt,
Ei derfor, at I det have sagt;
De kjende jo selv sin Frelser kjær
Og vide, hvad Synd og Naade er.

"Forarges ikke", var Christi Ord,
Da han i Ringhed vandred paa Jord.
Forarges ikke, — om Menneskens Søn
Faar Had og Død af Verden til Løn.

Forarges ei heller, om hans Brud
I Verden agtes for Skumpelskud;
Og ei, om for Ordets Skyld I maa
Med Kors og Trængsel i Verden gaa.

Lad Andre beile til Folkegunst,
Gud har advaret for den Slags Dunst:
Hosanna paa Palmesøndag — dernæst
Fem Dage derefter: Korsfæst, Korsfæst!

Ei Under, at Evangelium
I Verden sjelden faar Hjerterum;
Thi stor er selv-gode Jøders Flok,
Af selv-vise Græker er og der nok.

Jo klarere Evangelium lød,
Des vissere fulgte Had og Nød;
En Tornekrone vor Herre bar,
Og Alles Skovisk St. Paulus var.

Der truedes haardt med Baal og Brand,
Der lovedes Guld og Hæderstand;
Trods Pave, Helved og Venners Frygt,
Stod Luther og vidnede lige trygt.

Om vort Navn sættes i Gabestok,
Og vi forhaanes i Folkeflok,—
Vi ved, vi er ikke bedre værd,
Vi usle Syndere, som vi er.

Men nu vi haanes, fordi vi ei
Vil vige et Haar fra Ordets Vei;
Hvad er vi, at med Ære saa stor
Vor Herre smykker os her paa Jord?

Saa lad dem larme, som larme vil,
Guds Hjælp vi sætter vor Tillid til.
Han er og bliver vor Klippe og Skjold,
Han giver os ikke i Fiendens Vold.

Vort Løsen være, at ei vi gaar
For Hads Skyld bort fra, hvad skrevet staar.
Derved vi blive. Thi vel i Agt
Vi tage, hvad Jesus selv har sagt:

"Hver den sig skammer ved mine Ord
Paa denne syndige, utro Jord,
Ved ham jeg ogsaa vil skamme mig
For Gud og Engle i Himmerig."

Vi vel vil mindes, at ei vi maa
Med Lærdoms Formen tiltaals os slaa;
"Nyt Liv der trænges, thi Kjød er Kjød,
Ser ei Guds Rige, men bringer Død."

Men det er Livet, at kjende Gud
Og den, Han sendte til Verden ud.
Og dette Liv er af Aanden tændt,
Naar Hjertet har sig til Jesus vendt.

Ham vil vi elske og holde os til,
Det Kors, Han sender, vi bære vil,
Ham vil vi tjene, Ham vil vi tro,
Hos Ham vi skal finde evig Ro.

"Vor Hjelm er Haabet, vort Skjold er Tro,
Vor Bøn til Ham er vor Himmelbro",
Og Korset er Guds Børns Kjendetegn,
Til alle Tider, i hver en Egn.

Op da, Medtjenere, fatter Mod!
Det lidet er, hvad vi end udstod.
Maa end I sørge, vær ei forsagt,
Vor Herre glemmer end ei sin Pagt.

Staar fast, I gammel-lutherske Mænd!
Vogt vel Eders Arv! Saavist ei end
Den onde Fiende fra Kampen gaar
Mod Ordet, som gav ham Ulivssaar.

Kan han ved Striden ei naa sit Med,
Saa taler han om den søde Fred;
Thi Strid og Fred er ham lige godt,
Naar bort fra Ordet han faar os blot.

Men end vil sees, hvad det formaar,
Det Bibel-Ord, som skrevet staar,
Som det af Frelseren selv blev brugt
At jage den arge Frister paa Flugt.

Glem ei Guds Ord, at vi bede bør
For dem, som ei vide, hvad de gjør.
De mene forvist, de dyrke Gud,
Naar Eder de jage af Huset ud.

Blandt dem er Mange, der tro som vi;
De ser ei Snaren, de hildes i.
Men Gud har jo før løst Øiets Bind.
Kun den, som ei vil se, bliver blind.

Saa kom nu, lader til Ham os gaa,
Som siger: Beder, og I skulle faa,
Han, som over alle Ting formaar
At gjøre langt mer, end vi forstaar.

Vi er ikke værd at tale Ham til.
Og dog — Han siger, Han dette vil.
I Støvet vil vi bøie os ned
For Ham, den evige Kjærlighed.

O Jesu, Herre og Mester god,
Vi falde i Sorg ned for Din Fod:
Vær hos os i disse tunge Kaar!
Du Lægedom har for alle Saar.

Se til Din arme Discipelflok!
Vor Hjertesorg Du kjender nok.
Vi ved, vi har vel fortjent Din Tugt,
Vi har ikke ret Din Naade brugt.

Men dog, o Jesu, Du vil det jo
Vi vende os skal til Dig med Tro.
Det koster Dig, Herre, kun et Ord,
Saa bliver der Fred og Glæde stor.

Forskyd Du ikke vor fattige Bøn,
Og giv os ei vore Synders Løn,
Men se til vort Hus i Nøden stedt,
Og lad Din Naade nu gaa for Ret!

Lær Du os vaage og gjøre Bod,
Lær Du os bede med trøstigt Mod,
Lær Du os stole med barnlig Frygt
Paa Ordet og ikke paa egen Kløgt!

Hvor skulle vi ellers hen paa Jord?
Dit er det evige Livsens Ord.
For det vi gjerne vil bære Tort,
Men flyt ei Din Lysestage bort!

Du ser de Mange, som fare vild,
Saa hid, saa did ved Fiendens Spil.
Os høre de ei, tal, Herre, Du,
Og lad dem komme Dit Ord ihu!

Du har Dine Veie, hvor vi staa fast,
Saa være paa Dig al Sorgen kast.
Du stod vore Fædre i Nøden bi,
Som de Dig bad, saa bede nu vi:

"Nedstyrt de stærke Aanders Trop,
Som høit i Luften sværmer op,
Thi ellers gammel Christentro
For Lærdom ny faar aldrig Ro.

"Det gjælder jo dog, Herre Christ,
Vor Ære ei, men Din forvist,
Staa derfor bi den lille Flok,
Som i Dit Ord har evig nok!

"Ja, Ordet af Din egen Mund,
Det er vort Skjold og Kirkens Grund,
O lad derved, hvad saa end brast,
Til Døden tro os holde fast!"

Hvorfor nedbøier du dig, min Sjæl,
Og bruser over mig? Gud gjør vel,
Ham bie du paa! Hold du kun ud,
Han er dit Ansigts Frelse og Gud.

Han siger: Min Naade er dig nok.
O salige Ord for fattig Flok!
Hans Naade kan Ingen rive os fra.
Pris ske Dig, Herre! Halleluja!

Til N. N.

"Jeg er et Stykke Hardangerfjeld
Med skarpe Kanter og Djerv og Hjell"—
Saa dømmer De selv, og vist jeg tror,
Der er en Sandhed i disse Ord.

De er "et Stykke Hardangerfjeld".
—Med skarpe Kanter? Det siger sig selv:
Ei "Malmangernuten" og "Melderskjin"
Som "Møens Klint" bliver blød og fin.

De er "et Stykke Hardangerfjeld".
Brudt af og fri—en Sten for sig selv.
Men er der i Dem hint Storfjelds Art,
Saa vil det sees under Livets Fart.

Man stundom ellers og finde kan
En "Vandre-Sten" paa en fremmed Strand.
Men hvor den rulled og hvor den laa,
Man Slægtens Mærke i Bruddet saa.

De beder mig fare varlig aat—
Ei ringeagte—ei slaa for braat,
Men riste Runer med varsom Hug,
Til Stenen passer for Tempel-Brug.

Men, ved De vel, der er stygge Trold
I Fjeld tilbuse fra Hedenold,
Og lidet duer til Tempelbo
Den Sten, hvor Trold faar være i Ro.

De ved der er Runer for Seiersmod,
Og der er Runer til Helsebod,
Af Runer mod Trold er der mange Slag,
Hvad Magt de har, er en anden Sag.

Der vistes slige i Øst og Vest,
Hver priser sine, at de er bedst.
Jeg mærked nøie, men ei jeg fandt,
Trods al den Ros, at de Trolde bandt.

Man lægger i Vei med Jern og Staal
Og hugger med Kunst og rister med Taal,
Hver Flæk og Flade snart dækket er,
Men indeni sidder Troldet og ler.

En Rune var længe høit i Ry*
Alt Folk sig glædet og sang i Sky.
De saa ei — Jubelen gjorde dem blind —
At Troldet hjalp riste Runen ind.

Jeg ledte længe, men fandt kun én,
Som sikkert kan gjøre Trolde Men.
Den er saa simpel, de Fleste ler
Og spotter, naar de den Rune ser.

* Pavens Ord.

Et simpelt Kors er den Rune god,
Der røver Troldene Magt og Mod.
Men ristes maa den — skal den faa Magt —
Som Runemesteren selv har sagt.

Det hjælper ei riste den udenpaa,
Og Meisel og Hammer vil ei forslaa;
Det prøvedes tidt — og krævdes ei mer,
Var snart ei Trolde i Verden fler.

Helt ind i Stenens Kjærne den maa;
Men kommer den der, da til hver Vraa
Den breder sig ud, — til intet Sted
Der er, hvor et Trold for Runen faar Fred.

Ei bringes den ind med List og Kløgt,
Forgjæves er Hug og Slag forsøgt,
Den rette Maade er sagt og lind,
Thi Runen "aandes" i Stenen ind.

Skjønt lind den kommer, den smerter svart,
Thi Stenen vil helst beholde sin Art,
Og om den end vil bli Stortrold kvit,
Dog lader Smaatrold faa huse frit.

Saa haard en Sten er af Fjeld ei fød,
At Runens Magt jo gjorde den bløď.
Saa bløď en Sten De ei finde vil,
At jo ved Runen den hærdedes til.

Saa fin dog er Kunsten, Runen har,
At Stenen bliver den Sten, den var.
Den bliver en anden og dog sig selv,
In casu, "et Stykke Hardangerfjeld".

Ei tryg for Trolde er Stenen dog,
Om Runen engang dem alle jog.
Det hændte ofte, at Mærket svandt,
Før ret det Fæste i Stenen fandt.

Men "aandes" da Runen ind paany
Og atter og atter i Kveld og Gry,
Vil Stenen fyldes alt mer og mer,
Til helt igjennem den mærket er.

Da er den bleven en Tempel-Sten
Af rette Art — de Trolde til Men.
Ei spurgtes om, fra hvad Fjeld den var,
Naar ikkun den Runemærket bar.

Jeg kan ei riste den Rune gjild,
De ved den Mester som kan og vil.
Bed Ham at riste sin Rune vel
Og dybt i "et Stykke Hardangerfjeld".

Abraham Lincoln.

Anden Paaskedag 1865 havde jeg prædiket i Glenwood Menighed. Om Eftermiddagen reiste jeg hjem. Paa Veien var jeg, som sædvanlig, inde hos En eller Anden af de Menighedslemmer, hvis Huse jeg reiste forbi. Den sidste, jeg var inde hos, var min nærmeste Nabo. "Har du hørt den Efterretning, som er kommen til Decorah?" spurgte han. Nei, det havde jeg ikke. "De fortæller, at Lincoln er dræbt." "Aa, det maa bare være et løst Rygte", mente jeg. "Ja, vi tænkte saa vi andre ogsaa", vedblev han, "men det er nok sandt. De har faaet sikker Underretning om det i Decorah. Han blev myrdet Langfredag." Jeg vor forfærdet og dybt rystet. Abraham Lincoln dræbt! Folkets kjæreste Mand. Tiltrods for Politikernes Rænker paany valgt efter Folkets uimodstaaelige Ønske. Og nu netop, efter den tungt vundne Seier! Hvorledes vil det gaa Amerika! Vil Krigen bryde ud paany? Vil de amerikanske Institutioner holde ud? Vil Regjeringen kunne holde Tøilerne, eller skal vi se Anarchi afløse den blodige Krig? Saadanne Tanker for igjennem mig, da jeg reiste det sidste Stykke af Veien hjem, og fik mine Heste sat ind. Min Hustru mødte mig ved Haveporten. "Hvad er paa-

færde?" sagde hun, da hun havde hilset mig. "Paafærde?" gjentog jeg. "Hvad mener du?" "Er du syg?" blev hun ved. "Du er saa bleg og forandret. Hvad er det? Jeg ser, der er noget — sig mig det!" Saa fik da ogsaa hun vide det, og vi gik ind.

Jeg havde altid beundret Lincoln, skjønt jeg, som tusinde andre, dengang endnu ikke kjendte ham, som han siden blev kjendt. Jeg havde været interesseret for det republikanske Parti, fra den Tid, det blev stiftet. Jeg havde været i høi Grad oprørt over de egenmægtige Handlinger og den Lovløshed, som Sydstaternes Repræsentanter i Washington i den sidste Tid af Buchanans Termin havde gjort sig skyldige i. Jeg havde fulgt Valgkampen i 1860 og glædet mig i Lincolns Valg. Thi jeg havde altid været en Fiende af Slaveriet. Jeg havde fulgt Krigens Gang. En hel Del af mine Menighedsmedlemmer var jo med. Jeg havde holdt Afskedsgudstjeneste for de af vore Gutter, som gik i Krigen, og havde jevnlig Hilsener og Breve fra dem, mens de laa i Feldten eller paa Lazarethet. Jeg havde glædet mig over Slaveriets Afskaffelse og jublet over den endelige Seier. Jeg havde glædet mig over, at den overordentlig vanskelige Sag, at bringe Orden og Enhed igjen i de Forenede Stater, var i gode Hænder. Jeg havde havt store Tanker om Præsidentens Dygtighed og ædle Sind — men om ham selv havde jeg kun hørt, hvad der efter Begivenhedernes Gang kunde vides, og hvad der i Aviserne blev sagt om ham, mod ham eller for ham. At han havde været i ringe Kaar, havde splittet Rails, havde gaaet med

en Flatbaad ned Mississippi til New Orleans og siden været Lovgiver i Springfield, Ill., o. s. v., at han til de Flestes Forundring med Begeistring var nomineret til Præsident, at Følgen deraf havde været Secessionen af Sydstaterne, at Lincoln med stærk Haand havde ført Regjeringens Tøiler — dette vidste vi. Men ham selv kjendte kun Faa saaledes, som han nu er kjendt, efterat der med allerstørste Flid og Forsigtighed og Samvittighedsfuldhed er samlet saadanne Vidnesbyrd baade af Dokumenter og af deres Mund, som har kjendt ham nøie, at han staar mere lyslevende for os, end de fleste af dem, som vi nu er samtidige med.*

Naar jeg da nu, til ikke liden Forundring for mig selv, staar her for at tale til Eder om ham, saa er det ikke uden Tvil om, hvorvidt jeg vil være istand til endog kun nogenlunde at give Eder det Billede af ham, som jeg synes staar for mig, og med Ønske om, at min Fremstilling af ham maatte blive En og Anden af Eder, mine unge Venner, til alvorlig Spore og Opmuntring.

Jeg skal ikke indlade mig paa at give en historisk Fremstilling af hele hans Liv og Virksomhed, men forsøge at give Eder et Billede af hans Charakter og dens Udvikling saaledes som den i hans Liv aabenbarede sig for dem, som kjendte ham i hans Barndoms og Ungdoms Dage. Kun

* Enhver, som har læst Miss Tarbells fortræffelige Skildringer af Lincolns Ungdomsliv, vil se, at mine Data fornemmelig er hentede fra disse, mens jeg ogsaa har brugt Nicolay's og Hay's Bog og andre.

om denne Del af hans Livshistorie kan jeg her indlade mig paa at tale, om jeg end i enkelte Stykker vil benytte, hvad der fra hans senere Liv kaster Lys over den.

Abraham Lincoln var født i Kentucky den 12te Februar 1809. Hans Forældre var Thomas Lincoln og Nancy, født Hanks. Thomas Lincoln var født i Virginia og tilhørte en vel anseet og velhavende Slægt. Han var kun Smaagut, da hans Fader Abraham Lincoln med sin Familie flyttede til Kentucky, hvor han erhvervede sig en hel Del Land og var blandt de mere formuende Nysetlere. Landet var endnu vildt og udyrket, Indianerne i Omegnen var fiendtligsindede og Abraham Lincoln blev skudt af dem, mens Thomas, den yngste Søn, endnu var en liden, 10 Aar gammel Gut. De ældre Brødre synes at have arvet Faderens Landeiendomme, og den yngste maatte sørge for sig selv ved Arbeide, hvor han kunde finde det. Han fik sig et Stykke Land og arbeidede tillige som Snedker eller Tømmermand. I 1806 blev han gift med Nancy Hanks, en Pige i samme Kaar som han selv. De fik to Børn, en Datter og en Søn, som blev kaldet Abraham efter Bedstefaderen. Da Abraham Lincoln var syv Aar gammel, flyttede hans Forældre til Indiana omtrent 15 Mil nord for Ohiofloden. Blandt andre Grunde, som bevægede dem dertil, nævnes deres Uvillie mod Slaveriet, som jo herskede i Kentucky, thi med Slaveriet fulgte en Klasse-Forskjel, som ikke kunde andet end krænke dem. Den, som ikke havde Slaver, gjaldt ikke for noget. Desuden havde Thomas Lincoln den i nye Egne saa hyppige Lyst til at finde sig nyt Land,

bedre end det, han havde. I Indiana var han ikke heldig. Det tunge Skovland, han havde, viste sig ikke frugtbart og havde dertilmed en usund Beliggenhed. Familien blev der dog i 14 Aar. Til det tætte Skovland i Indiana kom Thomas Lincoln saagodtsom uden Eiendom. Hans Øx og Høvl maatte skaffe Familien et Loghus og noget at sidde og ligge paa. Stole og Seng vilde man nutildags neppe kalde det, han fik istand. Hans Rifle maatte skaffe Mad for det Første.

Abraham Lincolns Barndomshjem i de første 9–10 Aar af hans Liv skildres os som saa yderst tarveligt, at vi selv blandt vore tidlige "Pioneers" eller Nutidens Nykommere vanskelig vil finde et Sidestykke. Heller ikke blandt dem, som fra de nordlige Stater i Unionen er flyttede ind i de vestlige Territorier i disses første Dage, tror jeg, at Sidestykker findes. Vinduer var der i den første Tid ikke i Hytten, heller ikke Dør eller Gulv. Da de fik en Dør, var Hængslerne paaspigrede Læderstropper. Trappe til det lille Loftsrum ovenpaa var der ikke, men istedet derfor Træplugger, drevne ind i Huller, som var boret i Logvæggen. Disse havde da vesle Abraham at klattre opefter, naar han skulde derop og lægge sig i den tørre Løvdynge, som var hans Seng. Forældrene var gudfrygtige Folk paa sin Vis. Hændte det sig, som stundom var Tilfældet, at det eneste, de havde til Middag, var en Skaal med stegte Poteter, saa forsømte dog Husfaderen ikke at læse sin Bordbøn over denne Guds Gave. Bibelen havde de, og ved Moderens Knæ fik Børnene tidligt høre de bibelske Historier.

Fattige var de, som sagt. Men dersom En, som har været vant til at see Fattigfolk i Byerne (paupers) eller virkelige Fattigfolk paa Landet i Europa, deraf vilde slutte, at han nu vidste, hvor han skulde placere disse fattige "Pioneers" i sine sociale Rubriker, saa vilde han tage mærkelig feil. Ikke nedslagne, trængende, hjælpeløse Fattige var disse Folk. Ikke heller hvad man kalder pauvres honteux — Folk, som skammer sig ved sin Fattigdom og søger at skjule den. Nei — paa samme Tid, som de var fattige paa al Slags Gods, og maatte lade sig nøie med de allersimpleste Klæder (Skind eller Strielærred) og give Afkald paa al Slags Bekvemmelighed, var de rige i sin Uafhængighed, fulde af Haab om at kunne arbeide sig frem til en bedre Stilling, fulde af Tillid til at kunne hjælpe sig selv, saa længe deres Helse holdt ud. Skulde denne svigte, saa vidste de, at deres Naboer vilde staa dem bi med samme beredvillige Sind, som de selv i lignende Fald vilde hjælpe disse. Her var altsaa ikke Tale om den Slags Fattige, som ønsker og tager imod Almisse. De var typiske Vestens "Pioneers". I enkelte Henseender af samme Art, i andre Henseender forskjellige fra dem, som vore første norske Emigranter kom i Berørelse med, og af hvem de lærte meget, som de trængte saare til at lære. Disse sydlige Nybyggere skildres som mindre driftige end de, der flyttede vester fra Nordstaterne. Vistnok sank de ikke ned til det lave Trin, som de fattige Hvide, der forblev i Sydstaterne, indtog, men det synes dog, som om de ikke var saa vindskibelige som deres nordligere Naboer. Som et Charakter-

træk synes der at have fulgt dem en vis Ridderlighed. Falskhed taalte de ikke og heller ikke Feighed. Lov og Ret bøiede de sig for. En Døgenigt, som ikke vilde arbeide, foragtede de, men at anstrenge sig og lægge Planer for Fremtiden synes ikke at have været deres Vis. I disse Omgivelser synes Lincoln ikke at have følt sin fattige Barndom som noget, han med Suk og Savn vilde ønsket anderledes. Heller ikke har jeg seet, at han senere i Livet benyttede den til at broute af. Han tog det ligefremt og naturligt.

Da han var ni Aar gammel; døde hans Moder. Hun synes at have været af en stille og blid Charakter, med et indadvendt Sind og et noget melancholsk Temperament, der gik i Arv til hendes Søn. Hun blev begravet uden al Ceremoni i Nærheden af Hytten lidt inde i Skoven, og det fortælles, at det især var ved Guttens Bønner, at Faderen tre Maaneder senere fik Graven indviet ved en Præst, som blev hentet fra Kentucky og som da holdt en Tale over den Døde.

Et Aars Tid senere ægtede Thomas Lincoln en Enke fra Kentucky, en ædelsindet Kvinde og dygtig Husmoder, energisk og med et christeligt Sind. Hun havde endel Eiendom, og ved hendes Dygtighed og Fremfærd fik Hjemmet et andet Udseende. Hun fik stor Indflydelse paa sin Stedsøn, som ogsaa lønnede hende med Gjenkjærlighed og Lydighed. Hendes Vidnesbyrd om Stedsønnen er, at han var en brav Gud, den bedste, hun nogensinde havde seet eller ventede at faa se. "Jeg kan sige om ham, hvad neppe en Moder blandt tusind kan sige: Abe gav mig aldrig et vredt Ord

eller Blik og negtede aldrig, hverken i Gjerning eller ved Miner, at gjøre, hvad jeg bad ham om."

Saameget underligere er dette Vidnesbyrd, naar vi betænker, hvor livlig og dygtig denne samme Gut var. Hans Lærelyst var fra de tidligste Aar et Særsyn. Et Slags Skoler var der baade i Kentucky og i Indiana, og disse fik han besøge, om end med mange og lange Afbrydelser. Hvad han der kunde lære, det lærte han fuldstændigt, og var altid den første, enten det gjaldt at læse, skrive eller regne, og andet lærte han der ikke. Lærerne i disse Skoler vilde i vore Dage neppe været antagne som Lærere nogensteds. Skolehusene var ligesaa primitive som Lærerne: Loghuse af runde Logger med Barken paa, uden Gulv og med Vinduesruder af Papir indsmurt med Fedt. Hans samlede Skoletid har været beregnet til omtrent et Aar, fordelt over et Tidsrum af ni Aar. Sine sidste Skoledage havde han, da han var 17 Aar gammel. Han havde da 4½ Mil at gaa til Skolehuset. I en af hans Skolebøger har man fundet indskrevet:

"Good boys who to their books apply,
Will all be great men by and by."

og i en anden:

"Abraham Lincoln, his hand and pen,
He will be good, but God knows when."

I Skolen var det vel ikke stort, han lærte, men desto mere ved den Læsning, han kunde faa Anledning til i sine Fritimer. Disse var forresten vist ikke mange, thi naar han ikke tiltrængtes til Arbeide hjemme, saa sendtes han

til Naboer, som ønskede Hjælp, idet da Faderen som sædvanligt fik Betalingen for Guttens Arbeide. Arbeide kunde han. Stor og stærk var han for sin Alder og Ingen gjorde dybere Ørehug eller gav tungere Klubbeslag end han, da han var 17–18 Aar gammel. "Aa du! hvor han kunde hugge", siger Dennis Hanks, som boede hos Lincolns, og Mrs. Crawford, for hvis Mand Abraham arbeidede, har fortalt, at han arbeidede med en Lethed og en Virkningsfuldhed, som godtgjorde hans Arbeidsherre for den Tid, han brugte til Spøg og til at holde Taler. Thi dette holdt han af, om end Læsning, ogsaa naar han arbeidede ude hos Andre, var det, han helst tyede til. "Hvorfor læser du altid?" spurgtes der, mens han arbeidede hos Crawfords. "Aa, jeg vil ikke altid holde paa med at grubbe og huske Korn og splitte Rails", svarede han, "jeg vil blive dygtig til at faa et Embede." "Hvad vil du blive da?" "Præsident vil jeg blive", var det spøgefulde Svar. "Ja, du vilde blive en vakker Præsident med alle dine Streger og Løier", mente Mrs. Crawford. "Aa, jeg vil studere og se til at blive dygtig, og saa vil vel Chancen komme."

Men ikke bare derfor var han vel seet og søgt af Naboerne, fordi han var en dygtig Arbeider. Hans Venlighed og Beredvillighed til at gjøre al den Tjeneste, han blev bedt om, og hans Forekommenhed til at gjøre, hvad han ikke blev bedt om, men som han saa tiltrængtes, at bære Vand, gjøre
bedt om, men som han saa tiltrængtes, at bære Vand, gjøre
op Ild eller om det saa var at passe Babyen —.dette skaffede ham Venner og gjorde ham til Alles Yndling. Hans Ung-

domsliv og Omstændigheder medførte ikke Undervisning i fine Manerer, men høflig var han altid, fortæller den samme Mrs. Crawford. At tage sin Hat af, naar han hilste, fandt han ikke for besværligt, heller ikke at bukke, naar han kom ind til Folk. Hans Liv i Hjemmet var alt andet end glædeløst. Der var et livligt Hus. Baade hans Fader og Dennis Hanks, hans Onkel, som boede hos dem, var udmærkede Fortællere. Med dem var han paa Fisketure og Svømmeture, og Lincoln beskriver selv sit Barndoms- og Ungdoms-Liv som fuldt af Glæde og Lykke. Vistnok var han hovedsagelig henvist til legemligt Arbeide af alle Slags, men ikke desto mindre holdt han gjennem hele sin Ungdomstid paa med at læse og lære. Bibelen havde han hjemme, og andre Bøger laante han, hvor han kunde komme over dem. Ganske mærkværdig heldig var han ogsaa med Hensyn til de Bøger, han fik laant. Som Bøger, han tidligt læste, nævnes foruden Bibelen: Æsops Fabler, Robinson Crusoe, Bunyan, en Forenede Staters Historie, Weems "Life of Washington" og Staten Indianas Love. Hans Læselyst var umættelig. Op igjen og op igjen læste han Bøgerne, og gjorde Extracter af dem, naar han kunde. Læse maatte han, naar der var en Tid, og syntes Faderen, at der blev formeget af det, og at han heller burde sove, saa bad Moderen for ham, at han maatte faa Lov til at blive ved. Havde han ikke andet Lys, fortæller En, som kjendte ham i Barneaarene, saa læste han ved Tyristikker (som vi Norske kalder det), klartbrændende Vedpinder, stukket i Væggen. Læse maatte han. Aldrig havde han læst Noget, som fængslede ham saaledes,

som den nævnte Bog om Washington. Han var endnu en liden Gut dengang og havde laant den af den ovennævnte Mrs. Crawford. Den blev ham noget dyr, men saa var den ham desto kjærere. Han læste baade om Aftenen og tidlig om Morgenen, og da der ikke var Boghylde i Thomas Lincolns Cabin, saa havde Abraham stukket Bogen ind mellem to Logger i Væggen. Saa skulde det træffe, at der kom en Regnstorm om Natten, mens Bogen laa der, og Loghuset var ikke plastret (rappet) til at holde en stærk Regn ude. Da saa Morgenen kom, var Bogen gjennembløđt og Bindet baade kroget og skjævt. Dette maatte da skriftes for Eiermanden, og hvad vilde han sige! Jo, det skulde være tilgivet — og, hvis Abraham vilde huske Korn for ham i tre Dage, saa skulde han faa Bogen. Saa eiede han da denne Skat, som gjorde saa dybt et Indtryk paa ham. Hvad han læste i denne Bog og andre, det glemte han ikke. Bøger maatte han have, og fik han høre om en, som han ikke havde seet, saa gik han gjerne flere Mil for at faa laane den. Bøger havde han med sig og benyttede hver ledig Stund til at læse, om det saa var bare den Stund Hestene hvilede under Pløiningen. Han var ikke tilfreds med at have læst. Han maatte forstaa det Læste og forstaa det tilgavns, saa han kunde fortælle og forklare det for Andre. Denne Trang til at komme tilbunds i Tingen og have den klart for sit indre Syn, den fulgte ham hele hans Liv igjennem og gjorde allerede i hans Gutteaar et stærkt Indtryk paa hans Kamerater og Omgivelser. Det skjønte de snart, at han var meget mere belæst end alle de andre Gutter, men at han, som dog

heller viste sig undselig end paagaaende, kunde tale saaledes om det, han havde læst, og forklare det saa simpelt og tydeligt, saa alle de andre kunde forstaa det, det forundrede dem høiligt.

Dette Træk hos Lincoln, hans Trang til Klarhed, til at faa Problemer løst, til at komme tilbunds i Sagen og rigtig at forstaa den, det giver Nøglen til den ene Side af hans Charakter, hans samvittighedsfulde Respect for Sandheden. Thi naar han var kommen paa det rene med, hvad der var sandt og ret, eller hvorledes Sagen forholdt sig, saa var han ogsaa bunden til dette, og kunde ikke vige fra det, det koste, hvad det vilde. Fair play vilde han have, og sham og Humbug kunde han ikke taale. Han forstod vel heller ikke, før længere ud i Livet, at Nogen kunde ville taale det.

Naar han da havde læst og tænkt og rigtig forstaaet en Sag, saa kunde han, som sagt, ogsaa fremsætte og forklare den for andre saa simpelt og fatteligt som Sagen stod for ham selv, og han forsøgte da gjerne at illustrere den ved Historier, Anekdoter og Lignende. Dette gav ham en usædvanlig Styrke i Debat allerede i Gutteaarene og senere i de vigtigste Discussioner. Det var hans Lyst at debattere og at holde Taler. Han skrev ogsaa Afhandlinger om forskjellige Themata, før han endnu var 20 Aar gammel. Nogle blev trykte i nærmeste Avis og vakte almindelig Beundring i Nabolaget. Beundring vakte han ogsaa ved de Satirer, han skrev, og ved sit Talent til at efterabe omstreifende Prædikanter eller politiske Talere, som kom til Egnen. At

han ikke blev bortskjæmt ved al denne Ros og Beundring synes et stort Under.

Det var dog ikke bare ved Bøger, at Lincoln i sine Gutteaar søgte at tilfredsstille sin Lærelyst. Han fik ogsaa se lidt af Udenverdenen. Der var ikke langt ned til Ohiofloden. Der gik Dampskibe. I flere Maaneder fik han være dernede og forsøge at tjene Penge ved at være Færgemand. Kort efter fik han, da han var 18–19 Aar gammel, sammen med en Kamerat gjøre sin første Tur med Flatbaad til New Orleans ($8.00 for Maaneden og fri Hjemreise). Paa denne Tur var det, at deres Baad, som de havde landfæstet for Natten, i Mørket blev overfaldt af en Flok Negre, Rivertype, som da den unge Kjæmpe, væbnet med en Klubbe, drev paa Flugt med blodige Pander.

I 1830 flyttede Lincolns Familie til Illinois. Han var da 21 Aar gammel og skulde nu sørge for sig selv. Først splittede han Rails for sin Fader og hjalp til at bryde op Land til den første Udsæd, og saa skulde han som myndig Mand ud at bryde sig en Vei i Livet. Han vandrede hjemmefra uden et Sæt ordentlige Klæder, uden Penge, uden at have lært et Haandværk, uden at eie en Acre Land, og uden at have formuende Venner at holde sig til. Men han var stærk, han var en brav Karl, han havde Kundskaber, meget større, end han selv dengang forstod, og meget større, end de, som kun paa Frastand kjendte hans Ungdomshistorie, tiltroede ham, og han havde lært at tænke dybere og fundere, end de Fleste. Hans første Arbeide var imidlertid at splitte Rails, 400 Stykker for hver Yard af det Lærred, han trængte til et Par Buxer.

Da Vinteren kom, tog han mod et Tilbud om at gaa med en Flatbaad med Varer til New Orleans, saasnart Sneen gik bort. Dette blev da i Marts 1831. Først maatte de bygge Baaden. Dette gjorde da Lincoln, hans Halvbroder Johnston og John Hanks i Sangamon. En af de gamle Setlere der fortæller, hvorledes Lincoln saa ud, da han kom til Sangamon: En stor, 6 Fod og 4 Tommer lang, ulænkelig, mager, ung Mand, klædt i en Dragt af hjemmevævet Blaalærred, Rundtrøie, Vest og et Par Buxer, som kun rak halvt ned paa Læggene, og som oftest var stukket ind i hans grove Støvler. Dertil en bløde Filthat, som engang havde været sort.

Denne nye Reise til New Orleans hjalp ogsaa til at udvide hans aandelige Horizont. Han opholdt sig der en hel Maaned ligesom i en ny Verden. Blandt Andet var det af Betydning for ham, at han der fik se Slaveriet i dets værste Skikkelse: Slaver i Lænker, under Pidskeslag og under Auctionshammeren med hvad dertil hørte. Det var et Syn, som han aldrig glemte, skjønt han ogsaa, hvad denne Sag angik, bøiede sig for Loven og for de Forenede Staters Constitution.

Hjemkommen gjaldt det nu for ham at faa Noget at gjøre, og der aabnede sig for ham Adgang til at avancere til Clerk i en Groceributik, som holdtes i et Loghus i New Salem. Ikke at Lincoln var taabelig nok til at anse dette for et virkeligt Fremskridt fra hans tidligere Gjerning, men dels var der Fordele ved det derved, at der levnedes ham mere Tid til Læsning, dels var det den Stilling, som først tilbød sig. New Salem var en ny og ganske liden By og

er, som saa mange andre af den Slags af Vestens Byer, forlængst forsvunden.

Et "Store" af den Art i en bitte liden By ude paa Grændsen spillede, som mange af os af Erfaring ved, en ganske egen Rolle og var Byens og den nærmeste Omegns Børs og Klub. Stedet for dens Discussioner om Bygde-Nyt, om Politik, om Religion og hvad der ellers kunde interessere dem, som kom sammen. Lincoln kunde neppe have fundet en Stilling, i hvilken han var bleven saa vel kjendt og afholdt og beundret som i denne. Hans Kundskaber om mangt og meget, hans sunde Argumenter, hans Vittigheder og Anekdoter fandt her en taknemmelig Tilhørerkreds, og det var udentvivl her han blev befæstet i den Vane, som han tidligere havde begyndt med, og som blev saa indgroet hos ham i hele hans Liv, at illustrere Alt, hvad der kom paa Tale, ved Fortællinger og Lignelser. Om de efter Sigende ikke altid var af det fineste Slags, saa havde de dog Evne til mangengang at forklare hans Mening tydeligere og skaffe den en varigere Plads hos Tilhørerne, end et tørt Raisonnement vilde have gjort.

Lincoln blev efter kort Tid Alles Yndling. Alle flokkede sig om ham. Det var imidlertid ikke bare hans Gave til at være underholdende eller hans Belæsthed og Overlegenhed i Bevisførelse, som gjorde ham saa populær. Hans Elskværdighed havde vel endog en større Del deri og var vel Hovedgrunden til hans Popularitet baade i Indiana og i New Salem og senere i Springfield og hvorsomhelst han kom hen og blev længe nok til at blive kjendt. Hans Elsk-

værdighed kom tilsyne i hans stærkt sympathetiske Sind. Han interesserede sig for Alle. Han var instinktmæssig hjælpsom og forekommende. Var der en Enke, som ikke havde Ved ophugget, var der en Forbireisende, som trængte til Hjælp med sit Kjøretøi eller som trængte til en Seng for Natten — Lincoln var rede til at give baade sit Arbeide og sin Tid og sin Nattero. Var der Sorg i Nabolaget — den ømhjertede Lincoln sørgede med — ligesom han var glad med de Glade. Jeg kan ikke gaa i det Enkelte af, hvad der fortælles om Lincolns Interesse for Hanna Armstrong og hendes Babier og Mr. Kelso og hans Fisketure og Mr. Graham og hans Bøger — men derfor var Lincoln Alle saa kjær, fordi han oprigtigt, uden Sentimentalitet, uden Ostentation, ligefrem, uaffecteret, naturligt som om det var en selvsagt Ting, gik ind i Alles Interesser. Det tungsindige eller maaske heller sørgmodige Grundtræk i hans Charakter, og som talte ud af hans dybe, sjælfulde Øine, ledsagedes hos Lincoln som hos alle virkelige Humorister (f. Ex. Kierkegaard, Thackeray o. a.) af en lun Spøgefuldhed og et kvikt og vittigt Skjelmeri. Hans uudtømmelige Forraad af Anekdoter og hans Hang til altid at anbringe dem, som jeg netop har nævnt, blev i hans senere Aar ofte lagt ham tillast, som ikke altid passende til Omstændighederne. Der var dog den Egenhed ved dem, at der oftest var et bestemt Maal for dem, et Argument, en Moral, som tilsigtedes, og at de altid var "to the point". Obscøn og blasfemisk var hans Tale aldrig.

Ved Siden af Lincolns Dygtighed og Elskværdighed var

der en Gave, som under de Kaar og Omstændigheder, som han var i, havde en stor Betydning for ham. Det var hans overordentlige Legemskræfter. Den Brug, som han gjorde af dem, stemte med hans ædle Sind. Oftest var det for at stifte Fred at han lagde sig imellem, og det trængtes stundom. At yppe Klammeri var ikke hans Sag, heller ikke at søge Leilighed til at vise, hvad Kar han var. Der var ikke langt fra New Salem et Settlement, Clary's Grove, hvor der var en hel Del Vildstyringer af Gutter og vel nogle gifte unge Mænd med, som ved sine kaade og uvorne Streger var en Skræk for Egnen, endskjønt der fortaltes til deres Undskyldning, at de mente det ikke saa ilde, og at de var bedre end sit Rygte. Nu traf det sig saa, at den Mand, for hvem Lincoln arbeidede, var en Skrydhals, og havde han ikke nogen Grund til at skryde af sig selv, saa syntes han, at han havde saa meget mere Grund til at skryde af sin Clerk. Det gjorde han da ogsaa, fortæller Miss Tarbell, ved alle Leiligheder og hvor han kunde: "Abe Lincoln kunde løfte mere, kaste længere, løbe fortere, hoppe høiere og brydes bedre, end nogen Mand i Sangamon Co." Dette blev formeget for Clary's Grove Gutterne, og de følte det som en Æressag at bevise, at det ikke var sandt, og de valgte sin bedste Kar, Jack Armstrong, til at brydes med Abe og lægge ham i Marken. Jack Armstrong havde et stort Ord som Bryder, var vel bygget og stærk som en Oxe. Lincoln, hvis Godmodighed var ligesaa stor som hans Styrke, ligte ikke den Slags Moro, men Sagen var af hans Principal drevet saa langt, at han tilsidst fandt sig nødt til at give efter.

Væddekampen blev holdt nærved Grocery-Storet for en hel Skare fra New Salem og Clary's Grove. Neppe havde de begyndt Taget, før det viste sig, at Clary's Grove Kjæmpen her havde mødt sin Lige, om ikke sin Mester, og begge Mænd beholdt sit Fodfæste. Da Armstrong saa, at han ingen Vei kunde komme, forsøgte han et ikke tilladt Kneb. Men aldrig saa snart mærkede Lincoln, at hans Modstander vilde fuske, før han oprørt af Harme greb ham i Nakken, holdt ham ud i rak Arm og rystede ham som et Barn. Armstrongs Venner løb til, og det saa for et Øieblik ud, som om Lincoln skulde blive overvældet bare af Mængden af Angribere. Men han stod der saa tapper, at Fiendskabet i næste Øieblik gik over til Beundring, og den hele Affaire endte med almindelig handshaking. Jack Armstrong var fra den Dag af Lincolns varmeste Ven og Beundrer.

Et Charaktertræk, som foruden de nævnte bragte Folk til at beundre Lincoln, var hans samvittighedsfulde Ærlighed. At have regnet feil og derved have faaet 6 Cents formeget af en Kunde, vilde vel de fleste have biet med at rette paa, til næste Leilighed tilbød sig, men Lincoln kunde ikke bære paa saadant. Han gik tre Mil om Aftenen for at blive kvit den uretfærdige Mammon. En anden Gang, da han selv eiede "Storet", fandt han en Morgen, ved at se det Lod, som laa i Vægtskaalen fra Aftenen iforveien, at han da havde veiet ¼ Pund The forlidet til en Kunde. Han veiede et Kvart Pund The, lukkede "Storet" og skyndte sig bort til dem, som havde kjøbt, med den Smule The, som manglede i Vægten. Intet Under, at man kaldte ham "Honest Abe."

At det Arbeide og de Forandringer, som fulgte med Flytningen til Illinois og de paafølgende Reiser, medførte en Afbrydelse i Lincolns Læsning, er en Selvfølge, men Læselysten var den samme. Han læste de Bøger, han kunde faa laant, og Aviser tillige. Der var ikke mange Aviser i de Dage, men de, som han kunde faa fat paa, læste han, ligesom han havde gjort dette allerede i Indiana. Gjennem Bladene havde han faaet en Ide om, hvad der foregik i Staten, og interesserede sig varmt for, hvad der tildrog sig i det offentlige Liv. Han havde mødt Mænd, der som Legislaturmedlemmer havde taget Del i Statens Lovgivning og Ordninger, og havde hørt dem holde Taler om disse Ting. Han forundrede sig over, at de ikke gjorde det bedre. Han syntes ikke, at de gjorde det saa godt, at ikke han kanske kunde gjøre det ligesaa godt. Men — han havde jo ikke lært Noget. Der var nu f. Ex. Grammatik. Denne regnedes jo for en af Begyndelsesgrundene, og han havde ikke engang nogen klar Forestilling om, hvad det var. Han havde aldrig lært Grammatik og aldrig seet nogen Bog derom. Han henvendte sig til Skolelæreren borte i Loghuset udenfor New Salem, Menton Graham, og spurgte ham tilraads, og hvor han skulde vende sig hen for at faa laane en. Der var ikke mere end en i Egnen, mente Læreren. Der var en Kirkhams Grammatik hos den og den Mand, sex Mil borte. Did gik da Lincoln i samme Stund, fik Bogen, læste og læste og lærte den, gik til Skolelæreren for at faa en eller anden Knude løst, og nogle Uger efter havde han lært, hvad Grammatiken kunde lære ham.

Stemmer ... Salem, Benton ... han skulde ...

... gik ud for ... udges en ...

... Counts ... har nogen ... gen varede fun fra ... ustret i Whitewater.

... gen Anledning til at ... men de Erfaringer, ... har vel havt sin Betyd-

... lærte Grammatik ... hans Grammatik ...

... hans Sone til at ... fra hans Udmarsch ... kun havde ... eller Commando-Ord ... Kompani ... marscherede ... "Field", saa Lincoln ... igjennem.

Han var nu 23 Aar gammel, og der skulde vælges Repræsentanter til Legislaturen. Han syntes nok, at han ikke havde lært, hvad han burde. Men mange Andre, som havde været der, havde heller ikke lært meget. Alle, som kjendte ham, sagde, at de vilde hjælpe ham, og saa meldte han sig da — efter Tidens Skik gjennem et Cirkulære — som Candidat for Legislaturen. I dette Cirkulære gjennemgaar han de Sager, som han troede vilde være af størst Interesse for det County, som han vilde repræsentere, bl. a. et bedre Skolevæsen, Nødvendigheden af at alle "blev sat istand til selv at læse Bibelen og andre Bøger, baade af religiøs og moralsk Natur", og slutter med følgende charakteristiske Sætninger:

"Men, mine Medborgere, jeg skal slutte. Naar jeg tænker paa den store Grad af Beskedenhed, som altid burde følge Ungdom, er det rimeligt, at jeg allerede har været mere selvtillidsfuld, end det sømmer sig for mig. Imidlertid, om de Sager, som jeg har behandlet, har jeg talt saa, som jeg har tænkt. Jeg tager maaske feil med Hensyn til en eller anden eller alle af dem. Men da jeg holder det for en sund Grundsætning, at det er bedre bare sommetider at have Ret end alletider at have Uret, saa er jeg rede til at opgive mine Meninger, saasnart jeg opdager, at de er urigtige. Enhver Mand siges at have sin særegne Ambition. Enten nu dette er sandt eller ikke, saa kan jeg for En sige, at jeg ikke har nogen Ambition saa stor som den, at blive isandhed agtet af mine Medmennesker ved at gjøre mig selv værdig til deres Agtelse. Hvorvidt det skal lykkes mig at tilfredsstille denne Ambition, vil herefter vise sig. Jeg er

ung og ubekjendt for mange af Eder. Jeg blev født og har altid levet i de ringeste Livskaar. Jeg har ingen rige eller anseede Slægtninger eller Venner til at anbefale mig. Min Sag er henvist udelukkende til Countiets uafhængige Vælgere, og blir jeg valgt, vil de have vist mig en Gunst, som jeg uafladelig vil arbeide paa at gjøre fyldest for. Men om det gode Folk i sin Visdom skal finde det for godt at holde mig i Baggrunden, saa har jeg været altfor vel vant til Skuffelse, til at tage mig meget nær af det."

Neppe var dette Cirkulære udsendt, før Alt saa ud til at skulle forandres for Lincoln. Black Hawk Krigen brød ud. De fleste unge Mennesker i Nabolaget gik ud som Frivillige og Lincoln med, og da der skulde vælges en Kaptein for det Kompani, som dannedes i Sangamon County, valgte Soldaterne Lincoln. Han siger, at aldrig har nogen Udmærkelse glædet ham saa som den. Krigen varede kun fra April til ud i Juli, og Lincoln blev afmønstret i Whitewater, Wis., hvorfra han reiste hjem. Nogen Anledning til at udmærke sig som Kriger havde han ikke, men de Erfaringer, han havde gjort om Soldaters Kaar, har vel havt sin Betydning for ham i Slutningen af hans Liv.

Et lidet Exempel paa hans Evne til at hjælpe sig ud af Vanskeligheder fortælles der fra hans Udmarsch, da han netop var bleven Kaptein, men kun havde liden eller ingen Kundskab i militær Terminologi eller Commando-Ord. Under Marschen, og da hans Kompani etsteds marscherede 10–12 Mand i Bredden, over en "Field", saa Lincoln foran sig en Grind, som han maatte marschere igjennem. Men hvorledes skulde

han faa Folkene igjennem Grinden, hvor kun 3–4 Mand kunde gaa ved Siden af hverandre! Noget for et saadant Tilfælde passende Commando-Ord kjendte han ikke. "Holdt!" commanderede han. "Dette Kompani er nu opløst i 3 Minuter, og ordner sig igjen paa den anden Side af Grinden!"

Da han kom tilbage fra Krigen, var der bare nogle Uger igjen til Valget til Legislaturen i August. Han var en Whig, men Countiet var stærk demokratisk. Han passede paa at holde Taler, hvor han kunde, men skjønt han fik flere hundrede Stemmer blandt dem, som kjendte ham, uagtet de hørte til det andet Parti, saa blev han dog ikke valgt.

Hvad skulde han nu tage sig for? Han havde Trang til at omgaaes med Bøger og med Mænd. Efter adskillig Ventilation gik han i Kompani med en Mand for at kjøbe et "Store" — skjønt han ingen Penge havde at sætte i det. Da der var formange "Stores" i den lille By, kjøbte det nye Kompani ud de andre, og vilde maaske have kunnet leve og betale sin Gjæld, om det nye Firma havde været bedre sammensat. Men Lincoln havde intet Handelstalent, og hans Kompagnon var en Sluff, som heller drak end arbeidede. Lincoln anvendte fremdeles al den Tid, han kunde, til Læsning, og gjorde i denne Tid Bekjendtskab med en Mand, gjennem hvem han blev kjendt med Shakespeares og Robert Burns's Skrifter. Sin Kjærlighed til Shakespeare beholdt Lincoln sit hele Liv igjennem, og der er slaaende Vidnesbyrd om, hvor fortrolig han var med hans Værker. Senere hørte ogsaa de andre store engelske Digtere til hans jevnlige Læsning.

Det var dog ikke Digterne, som beskjæftigede ham mest i denne Tid. Allerede som halvvoxen Gut havde han i Indiana med største Interesse fordybet sig i en Bog, som han havde laant: Staten Indianas Love. Det Exemplar, som han dengang læste, er nu opbevaret blandt andre Mindesmærker om Lincoln. Det indeholder, foruden de nævnte Love, Uafhængigheds-Erklæringen, De Forenede Staters Constitution, Indianas Constitution m. m. Som sædvenligt havde han læst og grundet, til han forstod og havde tilegnet sig det læste — men dermed var hans Læsning i den Retning forbi, indtil han nu uformodentlig kom helt anderledes ind i det juridiske Studium, som i Guds Haand blev et Mellemled til den Stilling, til hvilken Han havde bestemt ham. Lincoln fortæller selv, hvorledes det gik til: "En Dag kjørte en Mand, som flyttede vester, op foran mit 'Store' med en Vogn, hvori han havde sin Familie og sit Gods. Han spurgte mig, om jeg vilde kjøbe en gammel Tønde, som han ikke havde Plads til i sin Vogn, og som han sagde ikke indeholdt noget af synderlig Værdi. Jeg havde ingen Brug for den, men for at tjene ham kjøbte jeg den og betalte ham, tror jeg, en halv Dollar for den. Uden at undersøge den nøiere satte jeg den bort i 'Storet' og glemte hele Sagen. Nogen Tid efter kom jeg under en Oprydning i 'Storet' til denne Tønde og tømte den paa Gulvet for at se, hvad der var i den. Jeg fandt da en hel Del unyttigt Skrab, men under dette, paa Bunden af Tønden, en fuldstændig Udgave af Blackstone's Commentarer. Jeg begyndte at læse dette berømte Værk. Jeg

havde jo overflødig Tid, thi i de lange Sommerdage, mens Farmerne havde det travlt med sit Markarbeide, var mine Kunder faa og sjeldne. Jo mere jeg læste" — dette sagde han med usædvanlig Eftertryk — "desmere anspændt og interesseret blev jeg. Aldrig i mit hele Liv var mit Sind saa helt og holdent optaget. Jeg læste, indtil jeg slugte dem."

Imidlertid gik det kleint med "Storet", og stort hjalp det ikke, at Lincoln i 1833 (24 Aar gammel) fik Ansættelse som Postmester, thi meget kastede heller ikke dette af sig. Posten skulde komme to Gange om Ugen, men stundom kunde der gaa 14 Dage hen mellem hver Gang, den kom, og meget var der selvfølgelig ikke i den, naar den kom; dertil var Portoen for dyr.* Lincoln pleiede at bære Brevene i sin Hattepul, naar han gik rundt og uddelte dem, hvis de ikke blev afhentede i "Storet". Den Virkning havde Stillingen, at han blev end mere kjendt med Folk, og saa havde han Anledning til at læse de Aviser, som kom.

Dog, Indtægterne var saa smaa, at han i denne Tid saa sig nødt til at tage imod enhver Anledning til lidt extra Fortjeneste ved saadant Arbeide, som kunde byde sig — ved at hjælpe til i Møllen, splitte Rails, eller hvad han kunde faa at gjøre. Ud paa Høsten aabnede der sig imidlertid en Adgang for ham til et mere lønnende Arbeide. Landet var

* 10 Cents for et Brev, som bragtes 30–80 Mil, 12½ Cents for 80–150 Mil, 18½ Cents for 150–400 Mil og 25 Cents for hvad der gik længere. Jeg betalte endnu i 1853 54 Cents for et enkelt Brev fra Norge.

nyſetlet. Der var lidet til Veie, og de nye Settlere vilde naturligvis have ſit Land paalideligt opmaalt. Der var derfor ſtor Trang til Landmaaler-Arbeide, meget mere, end den anſatte County Surveyor kunde overkomme. Denne trængte derfor til Deputies, men i den nyſetlede Egn var det ikke let at finde Mænd ſkikkede dertil. Han havde hørt Tale om Lincoln ſom en ærlig, intelligent og paalidelig ung Mand og ſendte Bud til ham om, at han gjerne vilde have ham til Deputy. Lincoln ſvarede, at han mere end gjerne vilde modtage Poſten, men at han aldeles ikke forſtod ſig paa Landmaaling, — han maatte da lære det førſt. Ja — Surveyoren var villig til at give ham Tid og bie til Lincoln var færdig. Dermed var den Sag ordnet, og med ſin ſædvanlige Beſlutſomhed og Aandsanſpendthed gav Lincoln ſig iſærd med denne ganſke nye og fremmede Opgave, fik fat i de nødvendigſte Bøger, fik lidt Hjælp af ſin Ven, Skolelæreren, arbeidede bogſtavelig Nat og Dag, ſaa hans Venner var høilig bekymrede over, at han ſaa ſaa usſel og mager ud, og i fex Uger havde han meſtret ſin Opgave ſaaledes, at han kunde melde ſig hos County Surveyoren til dennes ſtore Overraſkelſe færdig til at overtage Arbeidet, og det viſte ſig ſiden, at Lincolns Arbeide havde den uſædvanlige Egenhed at være fuldkommen correct, hvad der ikke kunde ſiges om den Regjerings-Opmaaling, ſom tidligere var udført. Lincolns Løn var 3 Dollars Dagen, meget mere, end han nogenſinde før havde fortjent.

Dog, hans Pengeaffairer kom paa denne Tid, uagtet han havde større Løn for ſit Arbeide, mere og mere i en mislig

havde jo overflødig Tid, thi i de lange Sommerdage, mens Farmerne havde det travlt med sit Markarbeide, var mine Kunder faa og sjeldne. Jo mere jeg læste" — dette sagde han med usædvanlig Eftertryk — "desmere anspændt og interesseret blev jeg. Aldrig i mit hele Liv var mit Sind saa helt og holdent optaget. Jeg læste, indtil jeg slugte dem."

Imidlertid gik det kleint med "Storet", og stort hjalp det ikke, at Lincoln i 1833 (24 Aar gammel) fik Ansættelse som Postmester, thi meget kastede heller ikke dette af sig. Posten skulde komme to Gange om Ugen, men stundom kunde der gaa 14 Dage hen mellem hver Gang, den kom, og meget var der selvfølgelig ikke i den, naar den kom; dertil var Portoen for dyr.* Lincoln pleiede at bære Brevene i sin Hattepul, naar han gik rundt og uddelte dem, hvis de ikke blev afhentede i "Storet". Den Virkning havde Stillingen, at han blev end mere kjendt med Folk, og saa havde han Anledning til at læse de Aviser, som kom.

Dog, Indtægterne var saa smaa, at han i denne Tid saa sig nødt til at tage imod enhver Anledning til lidt extra Fortjeneste ved saadant Arbeide, som kunde byde sig — ved at hjælpe til i Møllen, splitte Rails, eller hvad han kunde faa at gjøre. Ud paa Høsten aabnede der sig imidlertid en Adgang for ham til et mere lønnende Arbeide. Landet var

* 10 Cents for et Brev, som bragtes 30–80 Mil, 12½ Cents for 80–150 Mil, 18½ Cents for 150–400 Mil og 25 Cents for hvad der gik længere. Jeg betalte endnu i 1853 54 Cents for et enkelt Brev fra Norge.

nyfetlet. Der var lidet til Veie, og de nye Settlere vilde naturligvis have sit Land paalideligt opmaalt. Der var derfor stor Trang til Landmaaler-Arbeide, meget mere, end den ansatte County Surveyor kunde overkomme. Denne trængte derfor til Deputies, men i den nysetlede Egn var det ikke let at finde Mænd skikkede dertil. Han havde hørt Tale om Lincoln som en ærlig, intelligent og paalidelig ung Mand og sendte Bud til ham om, at han gjerne vilde have ham til Deputy. Lincoln svarede, at han mere end gjerne vilde modtage Posten, men at han aldeles ikke forstod sig paa Landmaaling, — han maatte da lære det først. Ja — Surveyoren var villig til at give ham Tid og bie til Lincoln var færdig. Dermed var den Sag ordnet, og med sin sædvanlige Beslutsomhed og Aandsanspendthed gav Lincoln sig ifærd med denne ganske nye og fremmede Opgave, fik fat i de nødvendigste Bøger, fik lidt Hjælp af sin Ven, Skolelæreren, arbeidede bogstavelig Nat og Dag, saa hans Venner var høilig bekymrede over, at han saa saa ussel og mager ud, og i sex Uger havde han mestret sin Opgave saaledes, at han kunde melde sig hos County Surveyoren til dennes store Overraskelse færdig til at overtage Arbeidet, og det viste sig siden, at Lincolns Arbeide havde den usædvanlige Egenhed at være fuldkommen correct, hvad der ikke kunde siges om den Regjerings-Opmaaling, som tidligere var udført. Lincolns Løn var 3 Dollars Dagen, meget mere, end han nogensinde før havde fortjent.

Dog, hans Pengeaffairer kom paa denne Tid, uagtet han havde større Løn for sit Arbeide, mere og mere i en mislig

Forfatning. Hans Tid var optaget med andre Ting end Handelen. Hans Compagnon skulde skjøtte denne, men gjorde det ikke, og de var begge glade ved at sælge det Hele for omtrent saa meget, som de skyldte, skjønt Betalingen, som de fik, kom i Form af promissory notes. Glæden varede ikke længe, — thi da Kjøberne saa, hvor smaa Udsigterne var for dem, saa gik de fra altsammen og forsvandt. Kort efter døde Lincolns forhenværende Compagnon, og der sad han selv igjen med Gjelden (omtr. 1100 Dollars), hvoraf han for Øieblikket ikke engang kunde betale Renterne. Han gik til sine Creditorer og sagde, at hvis de vilde bie, saa skulde han betale dem Capital og Renter og ikke selv bruge mere, end hvad han trængte til Livsophold. De gik ind paa dette og fik i sin Tid alt sit Tilgodehavende. Lang Tid tog det, og der fortælles, at Lincoln senere har sagt, at denne Gjæld var den største Hindring, han havde mødt i sit Liv.

I 1832 var den 23-aarige Lincoln ikke bleven valgt til Legislaturen. I 1834, 25 Aar gammel, blev han valgt, og da han kom tilbage fra Legislaturen, tyede han med Glæde tilbage til sin fordringsløse Stilling i New Salem. Der fandtes nemlig det, som nu var bleven ham kjærest paa Jorden, en ung elskværdig Pige, Ann Rutledge, med hvem han blev forlovet, og som han haabede at ægte, naar han om et Aars Tid havde fuldendt sine Lovstudier, som han paa egen Haand havde begyndt. Lincolns Glæde over dette Forhold varede ikke længe. Ud paa Sommeren blev hun syg, og i August 1835 døde hun. Dette var et overordentligt

haardt Slag for en saa dyb Natur som Lincolns, og der er dem, som mener, at han aldrig forvandt denne Sorg, om han end ikke i Længden lod den standse ham i Livets Sysler.

I 1836 valgtes han paany til Legislaturen, og i 1837 flyttede han til Springfield for at være Lawyer. Han havde faaet laane en Hest for at komme derhen, Alt, hvad han eiede, havde han i sine Sadelposer, og han havde ikke Penge til at kjøbe sig en Seng til at ligge i. Men han arbeidede sig i kort Tid frem til en tarvelig Levevei. Venner fandt han, hvor han blev kjendt, og han blev snart ligesaa afholdt i Springfield, som han havde været i New Salem.

Hvad var det, som gjorde, at Folk følte sig saa draget hen til denne Mand? Lang, mager og ulænkelig, keitet i Manerer, ilde klædt og aabenbart ligegyldig for det ydre Væsen — ikke ved at lade haant om det, men ved i Stilhed at være den, han var, — gik det ham her som fra hans tidlige Ungdom af, at han gjorde et stærkt Indtryk paa dem, som kom i nærmere Berørelse med ham. Hans Dygtighed alene vilde ikke have gjort ham saa afholdt, men hans Ægthed, hans absolute Hæderlighed, hans instinktmæssige Gentlemans-Væsen, frit for al Fordringsfuldhed og Hensynsløshed. Fri for al Stræben efter at gjøre sig gjældende, gjorde han sig uvilkaarlig gjældende ved den beskedne Overlegenhed, som laa i hans store Dygtighed og Klarhed, paa samme Tid som han altid samlede Folk om sig ved den samme sympathetiske Deltagelse for Andre og ved den Evne, han havde, til ved sine altid nye, kvikke og morsomme Historier at gjøre Samtalen underholdende. Han var vel-

seet overalt. Skjønt lidet hjemme i Selskabslivets Former og Conventionaliteter, var han dog meget søgt og afholdt ogsaa i de saakaldte "høiere Kredse". Var det et Savn maaske, at han ikke fra Barndommen af havde kjendt de tækkeligere, ydre Former i Selskabslivet, saa var det en ulige større Fordel, at han var fri for alt det paatagne Væsen, al den Usandhed, som gjerne ledsager dette. Istedetfor det Kunstprodukt, som det moderne, reflecterte og blaserte Væsen medfører, hvor der spørges mere om at synes end at være, var der hos ham en ligefrem, ærlig, naturlig Existents. Han var lige langt fra Tølperagtighed som fra Petitmaitre-Væsen. Ikke havde han det broutende Væsen, som sætter Hælen haardt i Gulvet og bander paa, at det er ikke værd at bryde sig om "alle disse Former". Hos Lincoln var der først og fremst, trods al hans skarpe Kløgt og Menneskekundskab, den absolute spontane Ægthed, og hans naturlige Værdighed og Selvagtelse stod ham bi overalt.

"Vi ligte Lincoln, skjønt han ikke var en munter Selskabsmand", skriver en Dame, som kjendte ham godt i hans første Tid i Springfield. "Jeg tror, at det eneste, vi Piger havde imod ham, var hans Tiltrækningskraft, som gjorde, at alle Mænd samlede sig om ham."

Der var snart ingen Mand i Byen, som var mere kjendt, bedre ligt og mere søgt, end han. Han færdedes meget paa Gaderne. Han kjendte Alle, thi han interesserede sig for Alle. Han kunde sidde paa en Bordstabel og spikke paa en Træpind og snakke med en Arbeider, eller han kunde være

til Hjælp, naar det gjaldt at arrangere en Banquet eller holde en Tale der. Overalt var han den samme, og fandt han Nogen, som trængte Hjælp eller Opmuntring, saa var det en selvsagt Ting, at han var rede dertil.

Naar Lincoln allerede tidligt havde vænnet sig til at sammenligne sig med Andre, iagttage hvad de kunde præstere, og ofte fundet, at han kunde gjøre det ligesaa godt eller bedre, saa var han dog fri for at ophøie sig selv og mene, at der ikke var mange Andre, som havde store Fortrin for ham, og at han ikke havde meget at lære af dem. Han havde en levende Følelse af, hvormeget de havde forud for ham, som havde gjennemgaaet gode Skoler og havde College-Uddannelse. Ganske rørende, synes det mig, er det at høre, hvorledes han som ung Lawyer i Springfield en Aften forlod de Venner, han sad sammen med, og da han en Time eller to senere kom igjen, og de spurgte ham, hvor han havde været, fortalte, at han havde været oppe ved en Fremvisning, som gaves i Byens Academy for Skoleungdommen: Laterna magica, Electricermaskine o. desl. De Andre undrede sig over, at en Mand som han gik efter saadant — det havde de havt nok af i sine Skoledage. "Ja det er netop det", sagde Lincoln, "jeg har ikke havt den Fordel at kunne gaa i Skole, og har ikke seet noget saadant før. Derfor maa jeg gjøre det nu."

Men medens han erkjendte Andres Fortrin, saa var det ikke med Misundelse eller Mistanke om at blive overseet eller tilsidesat af dem. Da han 33 Aar gammel meldte sig som Candidat for Congressen, skrev han til en Ven: "Veien til

Fremgang for en ung Mand er at gjøre sig selv saa dygtig, som han kan, og aldrig have en Mistanke om, at Nogen søger at hindre ham. Lad mig forsikre dig om, at Mistanke og Misundelse aldrig har hjulpet nogen Mand ind i nogen Stilling. Der kan undertiden være uædle Forsøg paa at holde en ung Mand nede, og det vil lykkes ogsaa, dersom han lader sit Sind drives bort fra dets rette Vei til at gruble over den formentlige eller forsøgte Uret. Se efter, om ikke denne Følelse har skadet enhver Person, som du har seet give efter for den."

Lincoln var ogsaa efter alle Vidnesbyrd fri for Misundelse og Mistanke. Han var fri for Forfængelighed og følte ikke Trang til at ansees for Noget, som han ikke var, eller til at faa Ros, som han ikke fortjente. Men der var dog hos ham en stærk Drift til at udmærke sig og om muligt gjøre alle Ting bedre end Andre. Det synes at have været mindre for Bifaldets eller Rosens Skyld, end for Sagens egen Skyld, skjønt Bifaldet, efter hans egne Ord derom, ogsaa var ham kjærkomment. Han var ikke opblæst. Da han blev bedt om at give et Omrids af sit Levnetsløb til Hjælp for dem, som vilde arbeide for at faa ham nomineret til Præsident, gjorde han det vistnok, men gjorde det nødigt, og da han sendte, hvad han havde skrevet, tilføiede han: "Der er ikke stort i det, og det kommer vel deraf, at der er ikke stort i mig. Lad nu det, som I siger, være beskedent, og gaa ikke ud over de Materialier, I har faaet!"

At gjøre sig selv saa dygtig, som muligt, det var det Maal, som han sigtede til. Derfor læste han om Aftenen,

naar Andre havde lagt sig, og stod dog op, mens de Andre endnu sov. Den forunderlige Klarhed, som aabenbarede sig i hans Taler og i hvad han skrev, var Frugten af dette aandelige Arbeide. Hans ærlige og samvittighedsfulde Sind lod ham ikke være tilfreds med en overfladisk Kundskab eller Oversigt. Han forlod ikke en Sag, som beskjæftigede ham, før han havde mestret den og forstaaet baade "hvorfor" og "hvorledes". Han var derfor ikke ihast færdig med sin Mening, men naar den var opgjort, saa vedkjendte han sig den og dens Følger og kunde med Klarhed fremstille den for Andre med en forbausende logisk Styrke. Paastaaelig var han ikke, men han veg kun for Argumenter. Vidnesbyrd om den Magt, der laa i hans simple, ligefremme Sprog, om hans Tales overbevisende Redelighed og underfulde Virkning er der nok af fra senere Tider af hans Liv. Han vilde nødigt saare Andre ved sin Tale, uden hvor han fandt Forstillelse, Hykleri eller Fordringsfuldhed, som han fandt burde tugtes. Da var det ikke godt at være hans Modpart.

Som et Exempel fra hans Ungdomstid paa hans ubøielige Troskab mod sin Overbevisning (fra hans senere Tid er der mangfoldige) vil jeg anføre følgende: Under en af hans Terminer i Legislaturen, da han var 27–28 Aar gammel, blev der forhandlet om Hovedstadens Flytning fra Vandalia til Springfield. Lincoln var varmt interesseret i Sagen og arbeidede af al Kraft for Flytningen. Der blev da foreslaaet at faa en Forening istand mellem dem, som vilde have Hovedstaden flyttet, og en Del Medlemmer,

som var interesseret i en anden Sag, som de vilde have igjennem, men som Lincoln troede ikke burde fremmes. De, som saa, at de paa denne Maade kunde faa Hovedstadens Flytning gjennemført, var villige til dette Compromis, men Lincoln var ubøielig. Møde efter Møde blev holdt, men forgjæves, og Lincoln sluttede oprørt sin sidste Tale i Sagen med de Ord: "I kan brænde mit Legeme til Aske og strø den for Vindene, og drage min Sjæl ned i Mørke og Fortvivlelse, men aldrig skal I faa mig til at støtte en Sag, som jeg tror er uret, om jeg derved kan fremme en Sag, som jeg tror er ret."

Hans politiske Løbebane efterat han kom til Springfield skal jeg ikke her indlade mig nærmere paa. Jeg skal kun nævne, at han i 1838 og i 1840 gjenvalgtes til Legislaturen. I 1841, da han var 32 Aar gammel, var der Tale om at opstille ham som Candidat for Guvernør-Embedet i Illinois, et Forslag, som han ikke vilde høre paa. I 1847 valgtes han til Congressen og vakte stor Opmærksomhed baade i Washington og i New England ved sine politiske Taler om Dagens Spørgsmaal, og senere, da det republikanske Parti var stiftet, ved sine berømte Taler i dettes Interesse. Jeg vil her blot nævne den Tale, som han holdt i 1856 i Bloomington for den første republikanske Statsconvention i Illinois, og som kaldtes "Lincoln's last speech" fordi alle Avisreporterne blev saa grebne af Talen, at de glemte at skrive, og som først blev funden i 1896 nedskreven af en ung koldblodig Advokat, en af Lincolns Venner, som havde været tilstede. (Se McClures Magazine 1896, Septbr.)

Han afvæbnede dengang, ligesom senere i Livet, dem som havde overseet ham eller ment, at han ikke var sin Stilling voxen. Og det gjorde han uden nogensomhelst Bestræbelse for at hævde sig eller lade dem føle, hvem de havde med at gjøre. Da der (jeg tror i 1859) i Illinois først blev Tale om ham som en mulig Candidat for Præsidentstolen, afviste han denne Tanke og henviste til Mænd som Seward, Chase o. fl., som havde været Redskaber til at stifte det republikanske Parti og havde lidt og stridt for det, og sagde, at det vilde være en Uretfærdighed at søge at gaa dem iveien. "Jeg maa i al Oprigtighed sige, at jeg anser ikke mig selv skikket til Præsident", skrev han i April til en Redaktør, som havde nævnt ham som Emne for Valget i 1860.

Hvor skikket han var, kom siden til at vise sig, og da Embedet var lagt paa hans Skuldre, sagde hans Embedsed og hans Samvittighed ham, at det var ham, som nu skulde være Præsident, og ingen anden. Der var især i Begyndelsen adskillige Spekulationer om, hvem der vel vilde komme til at blive den ledende Aand i det nye Cabinet, men det varede ikke længe, førend dette viste sig, og ved Lincolns mesterlige Takt viste det sig, uden at nogen Strid derom var gaaet iforveien.

Hvilken overordentlig overlegen Mand Lincoln var midt under sin ligefremme fordringsløse Beskedenhed, og hvilken afgjørende Myndighed han i Embeds Medfør kunde udøve, hvor han fandt det nødvendigt, er der fra hans Præsidenttid mange Exempler paa. Det mest slaaende Exempel, jeg kjender, er de Ord, som han i 1864 under et Cabinetsmøde,

paa en Tid, da der havde været forskjellige Rivninger imellem Cabinettets Medlemmer, henvendte til dem alle: "Jeg maa selv være Dommer over, hvorlænge nogen af Eder bliver at beholdes i sin Stilling, og naar han maa fjernes fra den. Det vilde smerte mig saart at opdage, at nogen af Eder forsøgte at bevirke en Andens Fjernelse eller paa nogen Maade at vække Fordom mod ham blandt Folket. Et saadant Forsøg vilde være en Uret mod mig, og, langt værre, en Uret mod Landet. Mit Ønske er, at hverken nogen Bemærkning bliver gjort eller noget Spørgsmaal bliver reist af nogen af Eder om denne Gjenstand, enten her eller andensteds, enten nu eller herefter."

Lincolns Privatsecretairer, Nicolay og Hay, som efter et Manuscript af Lincoln beretter i sin Bog om ham, tilføier: "Vi er tilbøielige til at mene, at dette er en af de mærkeligste Taler, nogensinde holdt af en Præsident. Det myndige i Tonen er umiskjendeligt. Washington var aldrig mere værdig. Jackson var aldrig mere afgjørende."

Og blandt de Cabinetsmedlemmer, til hvem disse Ord blev henvendt, sad Mænd som Seward, Chase og Stanton!

Men, vil der spørges, hvad kan du fortælle os om det, som ogsaa for Abraham Lincoln burde være Hovedsagen: hans Forhold til Gud, til Guds Ord og til Frelseren?

De, som omgikkes Lincoln, har sagt os, at han var tilbageholden og taus med Hensyn til sit aandelige Liv og sin Troestilstand. Han havde ikke, som vi, lært nogen Katechismus, og nogen Troesbekjendelse af ham har vi ikke fra hans tidligere Liv.

Der findes i nogle af de Biografier, som er skrevne om ham, Paastande, dels om, at han var rent vantro, dels om, at han ikke var kommen længere end til en almindelig Erkjendelse af, at der er en Gud og et Forsyn. Disse Paastande er, efter paalidelige Vidnesbyrd af dem, som kjendte ham bedst, ikke rigtige.

Vistnok havde han i sit tidligere Liv ikke havt Anledning til fortrolig Omgang med Personer, som kunde veilede ham til Indsigt i de afgjørende christelige Sandheder. Hans Læsning i den senere Tid af hans Ungdomstid (blandt meget Andet Gibbon, Voltaire, Rousseau, Thomas Paine o. s. v.) havde ogsaa været skikket til at føre ham bort fra disse Sandheder, og sine Tvivl har han vel og ved Leilighed udtalt. Men dels er der Vidnesbyrd i Overflod om hans levende Overbevisning om, at den personlige Guds Haand er med i Alt, hvad der sker i Verden, og med det enkelte Menneske, dels er der uimodsigelige Vidnesbyrd fra hans senere Liv om hans Christentro.

Der er bevaret os Ord af ham, baade privat udtalte og offentlige, som giver os et Blik ind i hans Gudsforhold, og hvad jeg har seet, skal jeg her meddele.

At han var kjendt i sin Bibel, og at han flittig brugte den og ofte citerede den, er vel bekjendt. Han talte engang i sine yngre Dage ved en Vens Begravelse og sagde: "Jeg har læst i en Bog, hvis Forfatter ikke kan feile: 'Ve, Eder, naar alle Mennesker taler vel om Eder!'"

Hver Uge pleiede han at besøge den presbyterianske Kirke i Springfield. Han benyttede ogsaa ellers allerede i sin

tidligere Ungdom den Anledning, som gaves, til at høre en Prædiken. Engang traf han til at høre en Dr. Akers, en kraftig og original Taler, som i sin Prædiken forudsagde Nedbrydelsen af alt Kastevæsen, Enden paa alt Tyranni, og Tilintetgjørelsen af Slaveriet. Paa Hjemturen havde Lincoln og hans Venner en lang Discussion om Prækenen. "Det var den lærerigeste Præken og den mest indtrængende Prædikant, jeg nogensinde har hørt", sagde Lincoln. "Det er forunderligt, at Gud har givet Mennesker saadan Magt. Jeg tror fuldt og fast hans Udlæggelse af Profetien, saavidt jeg forstaar det, og specielt det om Nedbrydelsen af borgerlige og religiøse Tyrannier, og — besynderligt, som det kan synes — da han beskrev disse Forandringer og Revolutioner, havde jeg et dybt Indtryk af, at jeg paa en eller anden Maade selv skulde blive forunderligt blandet op i dem." Dette var i 1837 og fortælles af Dr. Rutledge af Jacksonville, Ill.

Lincoln havde en stærk Overbevisning om, at Guds Haand styrede baade Staternes og de enkelte Menneskers Skjæbne. I en Correspondance, som han førte med sin fortrolige Ven, Joshua Speed, som var flyttet fra Springfield til Kentucky, skriver han: "Jeg tror, at Gud har brugt mig som Redskab til at bringe dig og din Fanny sammen, og jeg har ingen Tvivl om, at han har forudbesluttet denne Forbindelse."

Sine Forældre glemte eller forsømte Lincoln aldrig. Han havde altid været en trofast og kjærlig Søn. Kort efter at han var flyttet til Springfield, blev hans Fader farlig

syg. Han skrev da til sin Stedbroder: "Jeg haaber inderlig, at Fader maa blive frisk igjen, men, hvordan det end gaar, bed ham at paakalde og sætte sin Lid til vor store og gode og barmhjertige Skaber, som ikke vil forlade ham i nogen Nød. Han agter paa, naar en Spurv falder, og tæller Haarene paa vore Hoveder, og Han vil ikke forglemme den døende Mand, som sætter sin Lid til Ham."

Jeg tror, at Lincoln selv har stræbt at gjøre, hvad han formanede Andre til.

Dog, i alt dette finder vi endnu ingen bestemt christelig Bekjendelse. Det var først i de senere Aar i Springfield, at han gjennem Sorg over et Barns Død blev drevet til at søge den Trøst og Støtte i Christentroen, som han ikke kunde finde andensteds. Efter Vidnesbyrd af den Præst, som i denne Tid kom ham til Hjælp, bekjendte Lincoln dengang, efter alvorlig Prøvelse, sin Overbevisning om Skriftens guddommelige Autoritet og Inspiration, fordi han fandt Vidnesbyrdene for disse uimodsigelige. Præsten i den Kirke, som Lincoln søgte til i Washington, vidner det samme og nævner Lincolns egen Bekjendelse om sin Kjærlighed til Frelseren.

Noah Brooks (af "New York Tribune"), som fra 1865 skulde været Præsidentens Privatsecretair, om Lincoln havde levet, og som omgikkes ham meget fortroligt og kjendte bedre, end næsten nogen Anden, til Lincolns indre Liv og religiøse Syn, har vidnet om, hvorledes Lincoln har talt med ham om sit Haab om en salig Evighed ved Jesus Christus. "I mange Samtaler med ham", siger han, "har

jeg faaet en fast Overbevisning om, at Mr. Lincoln af Hjertet var en christen Mand og troede paa Frelseren."

Jeg indser heller ikke, hvorledes Lincoln ellers vilde have været istand til at bære den Byrde, som blev lagt paa hans Skuldre. Naar vi betænker Tilstanden i de Forenede Stater i de 3–4 Maaneder efter at han i November 1860 var valgt til Præsident, da synes jeg, at en Mand, som her skulde tage Styret, ikke vel kunde være i mere fortvivlede Kaar. Fire Stater havde forladt Unionen. Tre andre var just ifærd med at gjøre det. Vaaben og Ammunition førtes Dag efter Dag fra Nordens Arsenaler til Sydstaterne. Grændsestaterne var udsatte for den voldsomste Paavirkning. Washington var fuld af Secessionister. Buchanan gjorde ingen Ting. Nordstaterne var fortumlede og hjælpeløse. Saa mange Hoveder, saa mange Sind var der. Lad Sydstaterne gaa i Fred! hed det fra den ene Side. Vi maa gjøre et Compromis, hed det fra den anden Side. Intet Compromis, men Krig, hed det fra en tredje Side. Raad mod Raad var der paa alle Sider. Truselsbreve med Ukvemsord og med Billeder af Galger og Dolke regnede ned over Lincoln. Der sad han i Springfield, langt fra Hovedstaden, hvor han om en kort Tid skulde reise hen for at tage Styret. Hvorledes skulde han gribe Sagen an? Kunde Krig undgaaes? Kunde den undgaaes anderledes, end ved at tilintetgjøre Unionen, nedbryde Constitutionen og Fædrenes Værk, opløse de Forenede Stater og have en fiendtlig Magt og Regjering med Slaveri til sin Grundvold oprettet lige ved Siden? Og i denne fortvivlede Røre skulde

nu han gribe Roret og bringe Orden tilveie! Der sad han i Springfield og ventede, og for hver Dag blev Forvirringen i Landet større.

I denne Tid fik Lincoln et Besøg af sin Ven Judge Gillespie, som vilde tale med ham om Tilstanden i Landet. Han fandt Lincoln yderlig nedslaaet. "Jeg ser, hvad der paahviler mig at afgjøre", sagde han til Gillespie. "Jeg har paa mine Knæ læst Beretningen om Gethsemane, hvor Guds Søn forgjæves bad, at Lidelsens Kalk maatte tages fra Ham. Jeg er i Gethsemane Have nu, og min Lidelses Kalk er fuld og flyder over." "Jeg mindede ham", siger Gillespie, "om at Christi Bøn derfor ikke blev opfyldt, for at Hans Korsfæstelse kunne gjenløse Verden fra Hedenskab til Christendom, og at det Offer, som nu forlangtes af ham, kunde blive til stor Velsignelse. Lidet tænkte jeg dengang, hvor profetiske mine Ord skulde blive, og hvor stort et Offer han maatte give. Jeg tror dog, at jeg fik sende nogle Solstraaler ind i dette bedrøvede Hjerte, før jeg forlod ham."

I Februar 1861 skulde Lincoln reise til Washington. Alt var færdigt til Afreisen fra Springfield. Lincoln var kommet ombord i Trainet, og den store Menneskemasse, som havde hilset ham Farvel, ventede at høre et Ord af ham til Afsked. Med et Hav af opadvendte Ansigter nedenfor sig stod Lincoln paa den agtere Platform af Jernbanevognen. For nogle Øieblikke saaes det, at han var gjennemrystet af Bevægelse. Saa samlede han sig, tog sin Hat af, vinkede med Haanden for at faa Stilhed og sagde saa:

"Mine Venner! Ingen, som ikke er i min Stilling, kan

sætte sig ind i det tunge Sind, den Sørgmodighed, jeg føler ved denne Afsked. Her har jeg levet et kvart Aarhundrede, og her er jeg fra en ung Mand bleven en gammel Mand. Her er mine Børn fødte og et af dem begravet. Nu drager jeg bort uden at vide, naar eller om nogensinde jeg faar vende tilbage. Med en Opgave for mig, større end den, som hvilede paa Washingtons Skuldre. Uden den Guds Bistand, som altid fulgte ham, kan det ikke lykkes for mig. I Tillid til Ham, som kan følge mig og dog blive hos Eder og være allesteds til vort Bedste, vil Alt endnu gaa godt. Til Hans Omsorg anbefaler jeg Eder, ligesom jeg haaber, at I i Eders Bønner vil anbefale mig, og siger Eder et kjærligt Farvel."

Saa gik Toget. Ordene, som Lincoln havde talt, blev telegraferet rundt hele Unionen. Politikere spottede, Folket var rørt.

Hans Privatsecretairer, som jo saa ham daglig, har sagt os, at en overvældende Følelse af det personlige Ansvar, som ikke forlod ham endog en Time, drev hans alvorlige Natur til at søge Hjælp og Veiledning fra Gud, thi han vidste, at han skulde gjøre Regnskab for en høiere Domstol, end den her paa Jorden. Hermed stemmer den Yttring af ham: "Det Spørgsmaal, som beskjæftiger mig, er ikke saameget det, om Gud er paa min Side, som det, om jeg er paa Guds Side."

En Mand med denne Slags Samvittighedsfuldhed frygter ikke for Mennesker, og det gjorde heller ikke Lincoln. Lun, venlig og ubøielig finder vi ham ligeoverfor

Generalerne og ligeoverfor de store Mænd, som sad i hans Cabinet. Han hørte Raad, overveiede dem, men han havde Ansvaret, og hvad han fandt var ret, det befalede han i alle de Sager, hvor Magten var lagt i hans Hænder. Men til Gud tyede han i Afgjørelsens og Nødens Stund.

Efter Slaget ved Gettysburg besøgte Lincoln den saarede General Sickles. Denne spurgte ham, hvorfor han kunde have været saa sikker paa Seier. Lincoln svarede: "Jeg vil sige Dem det, hvis De aldrig vil fortælle det til Nogen. Før Slaget gik jeg ind i mit lille Kammer, lagde mig paa mine Knæ og bad til Gud, som jeg aldrig havde bedet før. Jeg sagde til Ham, at dette Land var Hans Land, og at denne Krig var Hans Krig, og at vi kunde ikke bære flere Chancellorvilles og Fredericksburgs, og at dersom Han vilde være med mig, saa vilde jeg være med Ham. Han gjorde det, og jeg vil. Fra den Stund var jeg ikke bange for Gettysburg."

Jeg er færdig med mit Foredrag og føler end mere end før, hvorlidet jeg har været istand til at give Eder et Billede af Lincoln saadant, som det burde gives. Jeg ved i Sandhed ikke, at jeg i Alt, hvad jeg har seet af eller om historiske Personer, har fundet en mere ideal Charakter, med en Sandhed og Ægthed, som ikke fornegtede sig under nogen Omstændighed, selv om en vinkende Fordel kunde friste til ikke at tage det saa nøie. Jeg har spurgt mig selv, hvor det ellers i Verden kunde være rimeligt at søge en saadan Character, saa barnlig, saa ædel, saa praktisk, saa ukunstlet og fordringsfri, og dog saa vældig i sin Kraft. Jeg har

ikke godt kunnet tænke mig ham oprunden andetstedsfra, end fra den Kreds, i hvilken Gud har ladet ham opstaa, blandt Nybyggerne i Amerikas Veststater.

Det ved jeg, at for Guds Øine og i Guds Dom kan der være mangen en stille og ubemærket Mand eller Kvinde, som kan være større, men blandt Amerikas offentlige Charakterer anser jeg uden mindste Tvivl Abraham Lincoln for den største.

Foredrag holdt for de theologiske Studenter ved Luther Seminar.

Der er et kjendt Ord, som tillægges St. Bernhard: "Sacredotium non est otium, sed negotiorum negotium." D. e. Præste-Embedet er ikke Hvile, men Arbeide over alt Arbeide eller Møie over Møie. Sandt er det, hvem der saa end først har sagt det. Det tror jeg, at vi kunde indse, selv om ikke St. Paulus der, hvor han taler om Embedet, havde udraabt: "Hvo er dygtig til dette!" (2 Cor. 2, 12). Men ved disse St. Pauli Ord faar hint Udsagn en guddommelig Besegling. Det faar et Indhold, som hverken St. Bernhard eller St. Augustin vilde have drømt om, hvis ikke den Helligaand havde lært dem det. Hint Ord bliver da efter dette ikke et Paradox, og heller ikke bare en slaaende Talemaade, men den rene, skjære, tørre, virkelige Sandhed.

Men er dette saa, da maa vi vel undre os over, at Mennesker, som har saa ondt for at lære og styre sig selv, lader sig kalde til i dette møiefulde Embede at være Lærere og Veiledere for Andre, og det i en Sag, som gjælder evigt Liv eller evig Død — og vi vilde neppe tænke os, at det kunde ske, hvis vi ikke vidste, at Kirkens almægtige Herre styrede det saa, gjennem ydre og indre Livsførelser af de Enkelte, at Hans Villie ogsaa i dette Stykke blev opfyldt.

Naar vi siger, at Præsterne kaldes til at være Lærere og Veiledere, saa strider dette ikke, saa som det ved første Øiekast kunde synes, mod hint Christi Ord i Matt. 23, 10: "I skulle ikke lade Eder kalde Veiledere; thi En er Eders Veileder, Christus." Gud har nemlig Selv sørget for, at vi i Skriften faar Lys over dette Forhold, naar der nemlig vises os, at det dog kun er en Tjenestegjerning, vi kaldes til, til Plantning og Vanding, og der tilføies: "Saa er nu hverken den Noget, som planter, ikke heller den, som vander, men Gud, som giver Væxten" (1 Cor. 3, 7).

Overmaade vigtig som denne Sandhed er, har vi dog at se vel til, at den ikke misbruges ved ensidig Betragtning. Dette er skeet i den Katholske Kirkes Vrængebillede af den, hvor opus operatum er Alt, hvad der fordres af Præsten. Vistnok bruges dette Udtryk egentlig om Sakramenternes Brug, men enhver vil se, hvor nærliggende det er at udstrække det til alle Præstens Embedsgjerninger, og hvor skikket det er til at dysse den sløve Samvittighed i Søvn, idet den trøster sig ved, at jo Skriften selv siger, at vi er Intet og formaar Intet, da det er Gud, som giver Væxten. Naar vi da holder vore reglementerede Taler og udfører vore reglementerede Forretninger, saa har vi gjort Vort — og Resultatet er, at man ikke er Præst uden netop under Forretningen. Skriften selv giver os Correctivet, og det netop paa det samme Sted, hvor den lærer os, at vi er Tjenere og bare har at plante og vande. Det heder nemlig i det 9de Vers: "Vi ere Guds Medarbeidere", og St. Paulus tilføier: "Efter den Naade, som er given mig, lagde jeg Grund-

vold som en vis Bygmester, men en anden bygger derpaa"; og beder saa enhver se til, hvorledes han bygger derpaa.

Tager vi for os endel af de Udtryk, som Skriften bruger om Tjenestegjerningen i Ordets Embede, saa vil vi snart befries fra Fristelsen til at betragte det som et Sinecure-Embede og jages til at bruge hint Ord om, at vi bare er Tjenere, til Trøst og ikke til Dovenskab og Sikkerhed.

Der siges om Tjenerne, at de sendes til at oplade Menneskenes Øine, at de maa omvende sig fra Mørket til Lyset (Act. 26, 18), at de er Husholdere over Guds Hemmeligheder (1 Cor. 4, 1), at de skal berede de Hellige (Eph. 4, 12), at de skal vogte Guds Menighed (Act. 20, 28), at de skal frelse sig selv og dem, som høre dem (1 Tim. 4, 16), og at de skal gjøre Regnskab for Sjælene (Ebr. 13, 17). Intet Under, at det derfor fordres af dem, at de skal være skikket til at lære Andre og istand til at taale ondt (2 Tim. 2, 24). Thi det er jo klart, at den, som skal lære Andre, maa selv have lært; at den, som skal veilede Andre, han maa selv kjende Veien. Den, som skal være Hyrde, han maa kjende Hjorden, dens Tilbøieligheder, dens Farer og Fiender, og vide, hvorhen den skal ledes for at finde de rette Græsgange og de levende Vandkilder. Den, som skal ville frelse Andre, maa have det Sind, som Herren beskriver i sine Ord til Petrus, naar Han først spørger: "Elsker du mig?" og saa lægger til: "Røgt mine Lam, vogt mine Faar" (Joh. 21, 15 flg.). Dette er det Sind, som St. Paulus aabenbarer i de netop for den pastorale Samvittighed saa overmaade lærerige Capitler i den første Del af 2det Corinthierbrev, se bl. a.

5, 11: "Efterdi vi da kjende Herrens Frygt, søge vi at vinde Mennesker", "Christi Kjærlighed tvinger os", V. 14. C. 1, 4: "Vi kan trøste dem, som er i allehaande Trængsel, med den Trøst, hvormed vi selv bliver trøstede af Gud." 1, 14: "Vi er Eders Ros, ligesom I vor, paa vor Herres Jesu Dag." 2, 2: "Hvem er det, som gjør mig glad, uden den, som bliver bedrøvet af mig." 2, 15: "Vi er Christi Vellugt for Gud blandt dem, som frelses, og blandt dem, som fortabes, for disse en Dødsens Lugt til Død, men for hine en Livsens Lugt til Liv." V. 17: "Vi er ikke som de Mange, der forfalske Guds Ord, men som af Retfindighed, ja som af Gud tale vi for Guds Aasyn i Christus." 4, 1: "Derfor bliver vi. idet vi har denne Tjeneste efter den Barmhjertighed, som os er vederfaren, ikke trætte, men vi har afsagt det skjændige skjulte Væsen og vandre ikke i Træskhed, forfalske heller ikke Guds Ord, men med Sandhedens Aabenbarelse anbefale vi os til alle Menneskers Samvittighed for Guds Aasyn." 4, 5: "Vi prædike ikke os selv, men Christus Jesus som Herre, os derimod som Eders Tjenere for Jesu Skyld." V. 13: "Vi tror, derfor taler vi." 15 flg.: "Det sker altsammen for Eders Skyld, forat den rige Naade skal ved Flere gjøre Taksigelsen overvættes stor til Guds Ære. Derfor bliver vi ikke trætte, men om end vort udvortes Menneske gaar tilgrunde, fornyes dog det indvortes Dag for Dag" o. s. v. Netop under Behandlingen af disse Ting er det, at St. Paulus udtaler hine Ord: "Hvo er dygtig til disse Ting" (2 Cor. 2, 16), og at sige: "Ikke, at vi af os selv er dygtige til at tænke Noget som af os selv,

men vor Dygtighed er af Gud, som og gjorde os dygtige til at være den nye Pakts Tjenere, ikke Bogstavens, men Aandens" (3, 5). Dette er Apostelens Trøst; thi han ved, at det Budskab, som Gud har sendt ham med, det Redskab, som Han har lagt i hans og i hans Medtjeneres Hænder, er uovervindeligt og mægtigt til at udrette, hvad Gud vil have udrettet, saa at han endog, medens han ligger i Fængsel for Evangeliets Skyld og lider Ondt for det, lige til at være bunden som en Misdæder, kan trøste sig med, at "Guds Ord er ikke bundet" (2 Tim. 2, 9).

Om dette Ord vilde jeg gjerne tale lidt til Eder, mine unge Venner; thi dersom Noget skal kunne hjælpe Eder til ret Syn paa Eders Livskald, saa er det en Tilegnelse af den Tanke, vi udtaler i det Udtryk: "Guds Ord". Det gaar saa let over vore Læber. Vi kan mene det ærligt og oprigtigt. Vi kan med Begeistring synge: "Guds Ord det er vort Arvegods", og atter: "Og Ordet skal de lade staa og Utak dertil have"—og det kan dog hænde, at vi ikke har standset tilbørligt ved den vidunderlige og overvældende Tanke, som dette Udtryk, "Guds Ord", bærer i sig. Ja, idet jeg selv skal forsøge at tale til Eder derom, standser jeg lige overfor Opgaven og fristes til at opgive Forsøget.

Da Gud aabenbarede sig for Moses ved Tornebusken, sagde Han: "Kom ikke nær herhid, drag dine Sko af dine Fødder! Thi det Sted, Du staar paa, er hellig Jord. Jeg er din Faders Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud", og Moses skjulte sit Ansigt; thi han frygtede for at se paa Gud (2 Mos. 3).

Senere berettes der (2 Mos. 33, 18 flg.), at da Gud havde lovet Moses at gaa frem med ham og Folket, da sagde Moses: "Lad mig da se din Herlighed!" Han fik da det Svar: "Jeg vil lade al min Godhed gaa forbi dit Aasyn, og jeg vil udraabe Herrens Navn for dit Aasyn; thi jeg vil være den naadig, som jeg er naadig, og forbarme mig over den, som jeg forbarmer mig over." Og Han sagde fremdeles: "Du kan ikke se mit Aasyn; thi et Menneske kan ikke se mig og leve." Og Herren sagde: "Se, her er et Sted hos mig, og Du skal staa paa Klippen, og det skal ske, naar min Herlighed gaar forbi, da vil jeg lade dig staa i Klippens Kløft og jeg vil dække med min Haand over dig, indtil jeg er gaaet forbi, og saa vil jeg tage min Haand bort og Du skal se mig bagfra, men mit Aasyn kan ikke sees."

Dette bringer os St. Pauli Ord i Erindring (1 Tim. 6, 16), at Gud bor i et Lys, til hvilket Ingen kan komme, og at intet Menneske har seet Ham eller kan se Ham.

Og dog siger Frelseren Selv, at det er nødvendigt for os at kjende Gud, ja, at det er det evige Liv at kjende Gud. Hvorledes da dette kan ske, siger St. Johannes os i de Ord: "Ingen har nogen Tid seet Gud, den eenbaarne Søn, som er i Faderens Skjød, Han har forklaret ham" (Joh. 1, 18), og Jesus siger Selv: "Havde I kjendt mig, saa havde I og kjendt min Fader, og fra nu af kjende I Ham og have seet Ham" (Joh. 14, 7). "Hvo mig har seet, har seet Faderen" (V. 9).

Vidunderlig er her baade Sammenhængen og Betegnelserne i disse dybe himmelske Ting. Sønnen e r Guds Ord,

er født af Faderen, er Et med Faderen, er hos Gud, er Selv Gud og bliver Menneske for at frelse os.

Saaledes aabenbarer Gud sig for os i sin evige Søn, Hans Herligheds Afglands og Hans Væsens udtrykte Billede, og Guds Væsen er Kjærlighed. Guds Søn er Ordet, det væsentlige selvstændige Ord, der evigt er født af Faderen. Han, Sønnen, Ordet, er Sandheden, Han er Livet, Han er Lyset, Han er Veien. Se, hvorledes alle disse majestætiske Navne hænger sammen. Er Han Sandheden, saa følger alle de andre Væsensbestemmelser af sig selv. Hvilket af dem vi begynder med, saa følger alle de andre med indre Nødvendighed deraf.

Men hvorledes bliver Han kjendt af os arme, blinde og uvidende Syndere? Han kjendes ved de Ord, som Han taler til os. Her kommer vi til det ydre Ord, i hvilket Han aabenbarer for os sit Hjertelag, sin Tanke, sin Villie. Meddelelse fra Aand til Aand kan kun ske i Ord eller i Equivalent for Ord; thi Ord er Tankens Aabenbarelse. Derfor lyder det fra Himlen, da Han ved Daaben tiltraadte sit Embede, og atter paa Forklarelsens Bjerg: "Denne er min Søn, den Elskelige, i hvilken jeg har Velbehag. Hører Ham!" (Mt. 3, 17; 17, 5). Selv siger Han: "De Ord, som jeg taler til Eder, ere Aand og ere Liv" (Joh. 6, 63). Og ligesom disse Ord er Sønnens Ord, saa er de ogsaa Faderens og Aandens Ord. I sin ypperstepræstelige Bøn siger Han: "De Ord, som du har givet mig, har jeg givet dem" (Joh. 17, 8). "Hellige dem i din Sandhed, dit Ord er Sandhed! (V. 17), og i sin Trøstetale til Apostlerne viser Han dem til Sand-

hedens Aand, som skal veilede dem til al Sandhed, lære dem alt og dog ikke noget andet end det Ord, som ogsaa Sønnen har talt til dem. Ja, vil vi gjerne tænke — kunde vi høre Sønnen tale, eller faa Aandens Ord lagt paa vor Tunge, som Apostlerne paa Pintsedag — da vilde vel og vi være hjulpne. Gud har selv givet os Svar paa denne Bekymring og afvist denne Indvending. Allerede da Han udsendte sine 70 Disciple, siger Han: "Hvo som hører Eder, han hører mig, og hvo som foragter Eder, foragter mig; men hvo som foragter mig, foragter den, som har udsendt mig" (Luc. 10, 16). Og i sin ypperstepræstelige Bøn bekjender Han sig jo Selv til sine Apostlers Ord, idet Han beder for dem, som formedelst deres Ord skulde tro paa Ham (Joh. 17, 20). Der er en forunderlig Overensstemmelse imellem de Udtryk, med hvilke disse høie og dybe Ting betegnes: Sønnen er Guds evige Ord, og er bleven Menneske, og Indholdet af det skrevne Ord, som Gud har aabenbaret, er Jesus, det Menneske, i hvem Guds evige Ord er aabenbaret.

Hvorledes nu det apostoliske Vidnesbyrd er beseglet som Guds Ord — det kan jeg her ikke nærmere gaa ind paa, — men kun minde om, at paa samme Tid som Gud har afpasset sin Aabenbaring efter vor indskrænkede og svage Fatteevne — idet vi her kun forstaar stykkevis og ser som i et Speil og i en mørk Tale — saa ligger det dog ogsaa i det aabenbarede Ords Væsen som den algode og alvise Guds Ord til os, at det baade maa være klart og tilstrækkeligt, og tillige begrændset efter vore Kaar — hvorfor Jesus Selv siger til Nikodemus: "Naar jeg siger Eder de jordiske Ting og I

ikke tro — hvorledes skulle I tro, om jeg siger Eder de himmelske?" (Joh. 3, 12).

Det, som er os aabenbaret, er dog saa vidunderligt i sin Enfoldighed og i sin Majestæt, at Menneskeslægten ikke kan tænke paa at udtømme eller udgranske det. Det viser Erfaringen i disse Aartusinder. "Guds Tanker er ikke som vor Tanker, men som Himmelen er høiere end Jorden, saaledes er hans Tanker høiere end vore Tanker" (Es. 55, 9). Og som Guds Tanker, saaledes Hans Ord, som er Hans Tankers Aabenbarelse. De er evige, uforanderlige, urokkelige ogsaa naar Himmel og Jord forgaar. Og netop fordi de er saa høit ophøiede, er der i en Henseende ingen væsentlig Forskjel mellem den høilærde og den enfoldige Tilhører, medens i en anden Henseende den enfoldigste er den bedste Tilhører og den Vise maa blive enfoldig, om han vil fatte dem, thi de fattes kun ved Underkastelse og Lydighed.

Guds Ord fordrer og maa fordre at mødes paa denne Maade og afviser al menneskelig Næsevished. (Sml. især 1 Cor. 4, 6; 2 Cor. 10, 5.) Brorson maa vel udraabe: "O lytter til, I Folk i alle Verdens Riger! Gud kalder — stille dog, og mærker, hvad Han siger! Al Verdens Tummel, ti! Her er en anden Klang, Gud Selv nu tale vil, saa hør dog til engang!" Thi Guds Ord, d. e. Aabenbarelsen af Guds Tanke, maa jo være den absolute Sandhed, den absolute Visdom og den absolute Kraft.

Som saadant har det ogsaa vist sig for Enhver, der har taget det til Hjerte som Guds Ord. Fred, Glæde, Seier bringer det med sig, og kjendes saaledes som en Guds Kraft

til Salighed for hver den, som tror. "Mine Ord ere Aand og ere Liv", siger Jesus. Derfor giver de ogsaa Liv og føder et Menneske paany til et evigt Liv. En vældigere Kraft kan ikke tænkes, end den almægtige Guds Ord. Intet Under derfor, at der siges til den rige Mand, at den, som ikke vil høre Moses og Profeterne, d. e. Guds Ord — han skulde heller ikke tro, om En opstod fra de Døde.

Man har i disse Dage opdaget Noget, som man kalder X-Straaler, som kan trænge gjennem tætte Legemer og gjøre disses Indre synligt. Guds Ords Straaler trænger dybere. "Thi Guds Ord er levende og kraftigt og skarpere end noget tveegget Sværd, og trænger igjennem indtil det adskiller baade Sjæl og Aand, baade Ledemod og Marv, og det dømmer over Hjertets Tanker og Raad. Og ingen Skabning er usynlig for Hans Aasyn, men alle Ting ere blottede og udspændte for Hans Øine, med hvem vi have at gjøre" (Ebr. 4, 12. 13). Vore Lyster og Tilbøieligheder, vort Villieliv, vore Tanker, vor Erkjendelse, vort indre Livs Sammenhæng og egentlige Kjerne — alt aabenbarer Guds Ord for os, om vi lader os dømme deraf, — ligesom Guds væsentlige Ord, vor Frelser, "ikke havde behov, at Nogen skulde vidne om et Menneske, thi Han vidste Selv, hvad der var i Mennesket" (Joh. 2, 25).

Intet Under, at af alle Satans Rænker ingen er saa listige og saa farlige som de, ved hvilke han vil føre os bort fra Ordet. Thi Ordet er Sandheden, han er Løgneren. Og hvilken Jammer, naar vi, efter hvad ovenfor er sagt, giver os til at betragte Menneskenes Forhold til Guds Ord!

Hvor snare er de til at tro Løgnen, og hvor senhjertede til at tro Sandheden! Det er Ordets eget Vidnesbyrd, at "Menneskene elske Mørket mere end Lyset, thi deres Gjerninger ere onde" (Joh. 3, 19). Ja selv de, som dog er begyndt at tro paa Christus, maa med Skamfuldhed bejamre sit Forhold til Hans Ord. Til de Ord i Es. 55, 11: "Saaledes skal mit Ord være, som udgaar af min Mund", siger Luther: "Dette er dog isandhed et trøsteligt Skriftsted, om vi kunde tro, at Gud talede med os, og at det var Guds Ord, som vi læser og hører i Bibelen. Da vilde vi finde og føle, at det ikke blev læst eller hørt uden Frugt eller forgjæves. Men den fordømte Vantro og det lede Kjød lader os ikke se eller agte paa, at Gud taler med os i Skriften, eller at det er Guds Ord, men vi tænker, at det er Esaias, Paulus eller ellers et blot og bart Menneske, som ikke har skabt Himmel og Jord. Derfor er det heller ikke Guds Ord for os og virker ikke sin Frugt, uden det bliver erkjendt i os for Guds Ord" (IX, 1395).

Skulde vi ikke vente, at naar den himmelske Majestæt talede til sin Skabning, da vilde Alt, hvad der i Skabningen havde Forstand og Hjerte, lytte med Tilbedelse og ydmyg Ærefrygt? De gjør det ikke — thi de er fangne af Satan til at gjøre hans Villie, og da Gud i sin Forbarmelse sendte dem den Nøgle, som kunde lukke Fængselsdøren op — og som lukker op indenfra — Ordet nemlig, — ja, jeg vil lade den gamle, kjære Wandsbeckerbote, af hvem jeg har laant Tanken, fortsætte: "Da de havde faaet Nøglen, saa satte de sig til at bese den og raadslaa om den. Det blev dem betydet,

at den var til at lukke op med og at Tiden var kort. Men de blev ved med at snu og vende paa Nøglen og bese den og at raadslaa, og Nogle begyndte at pynte paa den og at forbedre den og tage Noget af den og lægge Noget til den, og da den saa ikke vilde passe længer, saa var de forlegne og vidste ikke, hvad de skulde gjøre, men de Andre gjorde Nar af dem og sagde, at det var ikke nogen Nøgel, og at man heller ikke behøvede nogen."

At denne Lignelse passer ligesaa godt nu som for 100 Aar siden, behøver jeg ikke at paapege.

Jo klarere Guds Ords Lære om Naademidlerne lyser for Eder, desto større vil Eders Troskab blive i Betjeningen af dem, og desto større Eders frimodige Fortrøstning til, at Eders Tjeneste ikke vil blive forgjæves. Imod Zwinglianerne, som vilde skille mellem Ordet og Aanden, siger Luther: "Vi vil ikke indrømme dem eller medgive denne metaphysiske og pilosophiske Distinction, som er spunden ud af Fornuften, at det er Mennesket, som prædiker, truer, straffer, skrækker, trøster, men den Hellig Aand, som virker. Eller at Tjeneren døber, absolverer og rækker den Herres Christi Nadver, men Gud renser Hjertet og forlader Synden. O nei, aldeles ikke. Men vi slutter saaledes: Gud prædiker, truer, straffer, skrækker, trøster, døber, rækker Alterens Sacrament og absolverer Selv, som jo vor Herre Christus siger (Luc. 10, 16): 'Den, som hører Eder, hører mig', og: 'Hvad I løser paa Jorden, det skal og være løst i Himmelen' (Matth. 18, 18). Ligesaa i Matth. 10, 20: 'I er ikke de, som taler, men det er Eders Faders Aand, som taler i Eder.'

Saaledes er jeg vis paa, at naar jeg gaar paa Prædikestolen eller paa Katthederet og vil prædike eller lære, da er det ikke mit Ord, men min Tunge er en god Skrivers Griffel, som den 45de Psalme siger. Thi Gud taler i de hellige Profeter og Guds Mænd, som St. Petrus ogsaa siger (2 Pet. 1, 21), at 'de hellige Guds Mænd talte, drevne af den Hellig Aand'. Der skal Gud og Menneske ikke sondres eller skilles fra hinanden efter den menneskelige Fornufts Forstaaelse og Dom, men man skal ligefrem sige: Dette Menneske, Prophet, Apostel, eller denne retskafne Prædikant og Lærer — hvad han efter Guds Befaling og Ord taler og gjør, det gjør og taler Gud Selv, thi han er Guds Mundstykke eller Redskab. Der skal Tilhørerne slutte og sige: Nu hører jeg ikke Paulus, Petrus eller et Menneske, men Gud Selv tale, døbe, absolvere, straffe, sætte i Ban eller række Nadveren. Store Gud, hvilken herlig Trøst kunde en stakkers svag og bedrøvet Samvittighed faa af en saadan Prædikant, naar han troede, at dette Ord og denne Trøst var Guds Ord, Guds Trøst og alvorlige Mening. Derfor slutter vi ligefrem, vist og sikkert, at Gud virker ved Ordet, der er ligesom en Vogn for Ham, et Redskab, hvormed man lærer at erkjende Ham ret i Hjertet." "Men at Ordet ikke altid bærer Frugt, eller bærer forskjellig Frugt og ikke virker det samme, dette er Guds Dom og for os forborgne Villie. Vi skal heller ikke ville vide det. 'Vinden blæser, hvor den vil', siger Christus (Joh. 3, 8). For os sømmer det sig ikke at gruble og at forske derefter. Jeg kan jo heller ikke sige, hvorfor jeg nu er saa glad og snart igjen sørgmodig, hvorfor jeg en Gang har

bedre Lyst til Guds Ord end en anden Gang. Dersom jeg altid havde det samme Sind overfor Guds Ord og havde den samme Lyst dertil, som jeg stundom har, da var jeg det allersaligste Menneske." . . . "Men Sværmerne forstaar endnu ikke Guds Ords Kraft. Det undrer mig storlig, at de lærer, læser og skriver saa meget om Guds Ord, da de dog agter det saa lidet." (XXII, 38 flg.)

Luthers Modstandere angriber ham med den Syllogisme: "Ingen udvortes Ting gjør salig. Ordet og Sacramenterne er udvortes Ting. Altsaa gjør Ordet og Sacramenterne ikke salig." Luther svarer ved at negte Undersætningen, idet han distinguerer mellem et Menneskes Ord og Guds Ord. Guds Ord er Aand og Liv og en Guds Kraft til Salighed. Paulus beraaber sig (1 Thess. 2, 13) paa, at det Ord, han forkyndte, var ikke et Menneskes Ord, men sandelig Guds Ord. Derfor kommer Troen af Hørelsen (Rom. 10, 14 flg.). Dette er Kilden til Luthers herlige Plerofori — medens det ogsaa holder ham i Ydmyghed: "Jeg er ikke bleven bange for," siger han, "at jeg ikke skulde kunne prædike godt nok, men det er jeg ofte bleven forfærdet over, at jeg har skullet prædike om den guddommelige Majestæt og Guds Hemmeligheder."

Jeg maa smile, naar jeg tænker paa, med hvilken overlegen Medlidenhed den høiere Kritiks Helte, baade dens Officerer og dens gevorbne Soldater, vil møde disse Luthers Ord. Men man behøver ikke at forhaste sig med at møde dem. Den høiere Kritik er paa Moden nu, ligesom den hyggelige, stuevarme Snusfornuftighed var det for 100

Aar siden. Men Moderne vexle. Den Hellige Skrift vil finde sine salvede Forsvarere. Indtil videre kan vi give Angriberne vor Herres Jesu Opstandelse fra de Døde at tænke paa.

Der gives overalt i disse Ting et Enten—Eller. Enten er der en Aabenbaring eller der er ikke. Er der ikke en Aabenbaring, da bliver der i Bibelens Tilblivelse og Bevarelse og i Kirkens Historie 1000 uopløselige Gaader for hver en, der er, med en Aabenbaring given. Er der en Aabenbaring fra Gud, saa er den nødvendigvis uforanderlig, klar og tilstrækkelig. Nogen Lære-Evolution i Kirken kan der ikke være Tale om. Evangeliet om Verdens Frelser har altid været i Verden og har altid været det Samme, om det end er saa, at det Nye Testaments Evangelium ligger skjult i det Gamle Testament og at dettes Evangelium ligger aabent og afdækket i det Nye. En Aabenbaring, som skulde passe for Menneskene i det første Aarhundrede, og en derfra forskjellig, som skulde passe for det 19de Aarhundrede, er Nonsens, aldenstund alle disse Menneskers Kaar, Tilstand og Trang er væsentlig den Samme. Men vel kan der efter Guds Styrelse til enkelte Tider skjænkes Menneskene en klarere Erkjendelse af enkelte Stykker af den samme evige og uforanderlige Aabenbaring. Dette gaar imidlertid, som den dogmehistoriske Erfaring viser, op og ned.

Man taler ofte om, at vi jo staar paa vore Fædres Skuldre, og at vi derfor maa se længere, end de. Lad os se! For det første bør vi være forsigtige med hvem vi antager for vore aandelige Fædre. Det bør kun være dem,

som har været lydige mod Guds Ord. Er da disse vore Fædre, saa har vi først at lære af dem det, som de har lært af Guds Ord. Har vi lært ved deres Hjælp at se dette Samme i Guds Ord, saa kan vi gjerne klyve op paa deres Skuldre, om vi har Lyst. Vi kan da maaske faa Øie paa et eller andet, som de ikke har seet — men vel at mærke, vi maa ikke forhaste os; thi vi vil ikke kunne se Noget, som staar i Strid med hvad de, og vi efter dem, har seet i Guds Ord. Thi dette er ikke Ja og Nei, men Ja og Amen. Og før vi kommer saa langt, at vi har seet mere end Fædrene, vil vi finde, at vi er blevne gamle, og at vi ikke har Tid til at se og speide videre omkring. Vi vil være glad ved at komme os ned af de Gamles Skuldre igjen og sidde ved deres Fødder, og gjøre vort Bedste for at kunne komme saa langt i Erkjendelse af Guds Ord, som de. Det vil kun lykkes for de færreste af os. Det siger sig selv, at jeg her taler om Hovedstykkerne af Aabenbaringen. Der kan være en hel Del Ting i Hjælpevidenskaberne, i Archæologi, i Grammatik og andre Stykker af Sprogkundskaben o. desl., hvorved man kan komme til at vide mangt og meget, som Fædrene ikke vidste, og se rettere ind i et eller andet Skriftsteds Forstaaelse. Men alt hvad det egentlig gjælder om, hvad der hører til Hovedsandhederne, Guds Væsen, Villie og Gjerninger, Menneskets Tilstand og Frelse, Naademidlerne, Frelsens Vei og Orden o. s. v. — deri kan ikke noget Nyt tilveiebringes. Det vilde stride mod Guds evige Ords Væsen og Aabenbaringens nødvendige Egenskaber. Tidsaanden har vi Christne ingen Brug for, skjønt vi vel

bør je til at kjende vor Tid, jo klarere desto bedre, og at benytte dette Kjendskab ogsaa i Formen for vor Fremstilling af de evige Sandheder.

I denne Henseende kan og bør vort Vidnesbyrd være tidsmæssigt uden at være en Vold for de flygtige Moder. Det vilde f. Eks. ikke passe sig, om jeg, elskelige Candidati, vilde, om end til Advarsel, præsentere for Eder den Methodus concionandi, om hvilken salig Dr. Erich Pontoppidan ikke uden nidkjær Affect beretter, at unge Theologi førte den som en ny Mode hjem med sig fra Engelland, og som, seculo Christiani Quarti, blev høiligen admireret og imiteret udi Dannemark, og som var opfyldt med sententiøse Moraler og bibelske Artigheder og deslige Spilleværk. Eller om jeg i samme Ordføininger, som denne vor kjære, høifortjente Lærer, vilde paaminde Eder, ikke at efterligne de Prædikanter, hos hvilke den naturlige Færdighedsgave, understøttet af dono impudentiæ, har bevirket, at de tager sig det helt let med sin Prædiken, idet de extemporisere eller saa at sige ryste en Prædiken af Ærmet, medens de staar en Times Tid og væve nemlig Kirkens Vadmøl.

Jeg har talt Lidt om det Guds Ord, som skal være Eders Livskald at forkynde. Lad mig nu kortelig paapege enkelte Hovedtræk, hvori det vil vise sig, at I har det rette Syn for Eders Gjerning som Ordets Tjenere.

Der er vel neppe noget Livskald, i hvilket der er saa mange Caricaturer, som i Præstens. Og Caricaturer er ikke alene de, der ser ud som saadanne i Mængdens Øine, men ogsaa mangfoldige af dem, som gjælder for høist respectable,

ja er mer eller mindre lovpriste inden forskjellige Kredse. Thi en Caricatur er et Vrængebillede, og her er ikke Spørgsmaalet, om En ser ud som en Caricatur, men om han virkelig er det. Der er en bekjendt fransk Beskrivelse af en Præst, at han nemlig er en "monsieur, habillé en noir, qui dit des choses honnetes," d. e.: en Herre i sorte Klæder, som siger pyntelige Ting. Spotten i disse Ting ligger i, at det uvæsentlige gjøres til det væsentlige. Hvor denne Definition passer, d. e., hvor Personens Væsen virkelig er beskrevet ved disse Ord — der er en Caricatur, og det er at frygte for, at den passer paa kun altfor mange.

Esse, non videri er Hovedsagen. Ærlighed, Ægthed, subjectiv Sandhed. I kjender den gamle Historie om de romerske Augurer, som ikke kunde møde hverandre uden at le. Man kunde fristes til at tænke, at der er Mange christne Præster, hvis Stilling til deres Kald er en lignende, om de end ikke tør røbe det, ja om de end ikke er sig det bevidst. Thi selvbevidst, reflecteret Vantro tør være blandt de sjeldnere Former blandt Præsterne. Men om end Vantroen hos Præsten bare har den privative og ikke den positive Form, saa gjør den ham dog til intet andet end en Skuespiller, naar han forkynder Ordet, og det er vel værd at mindes hint oftere citerede latinske Epigram af Samuel Werenfels, hvilket kan oversættes saaledes:

En Præst uden Gudsfrygt er en Skuespiller blot,
Tror Folk, han er gudfrygtig, saa spillede han godt,
Blir han kjendt for den han er, saa spillede han slet,
Men en rigtig god Skuespiller findes ikke let.

Naar vi har de foran fremstillede Sandheder om Ordet fra den evige Gud levende for os, da bliver det forfærdeligt at tænke paa de formastelige Synder, som begaaes af saa mange blandt dem, som er kaldede til at være Ordets Sendebud og Tjenere. En Flom af gudeligt klingende Snak, tillærte gudelige Talemaader, ideligt gjentagne Fraser og Floskler uden realt Sammenhæng og uden andet Maal end den personlige eller kirkepolitiske Interesse, som Øieblikkets Forhold medfører. Seddelpenge, ofte pene, nye, blanke, som var de netop kommen ud fra Banken, men uden Valuta bag sig. Bønner og Taarer, adresserede tilsyneladende til Gud, men i Virkeligheden til det beundrende, rørte og gabende Folk. Jeg mærkede mig forleden Dag en Sætning i en ny Bog, hvor der siges om en ung, ellers oprigtig Præst: "Sometimes he rose from his knees feeling, that he had prayed well to-day, which is a dreadful charge to bring against any one."

Hvad skal der da siges om dem, hvis Maal ikke stundom, men stadigt ikke rækker høiere end til deres eget eller andre Menneskers Bifald? Svaret læses i Bjergprædikenen. Der kaldes saadanne Tjenere Øienskalke, og der siges, at de alt har faaet sin Løn.

Ligefrem, aaben, jeg havde nær sagt ærlig Løgn skammer de allerfleste sig for, eller de anser det ikke for heldigt at benytte den, men Humbug, Humbug, Humbug! Hvor kan vi gaa hen uden at møde den? I Pressen, i Politiken, paa Torvene, i Husene, i Ægteskabet, ja i Templet, i kirkelige Blade, i kirkelige Lærekampe, kort, i alle Forgaardene, ja

i selve det Hellige! Dog — der er vor Herre Jesus med sin Svøbe og uddriver dem, som vil drive sin Handel derinde. Aabenbart og udvortes gjør Han det ikke nu, og dog gjør Han det paa mange Maader. Bliver det ikke aabenbart nu, saa bliver det det da, naar Han siger: "Jeg kjendte Eder aldrig."

Ser til, kjære unge Venner, at I har Eders Øine aabne og ikke lader Eder forføre. Mundus vult decipi, decipiatur ergo, heder det i den onde Verden. Thi Humbugen er i Pris. Var det ikke saa, da stod det anderledes til nu, ogsaa blandt norske Lutheranere i Amerika. Men I skal udsendes for at rive Masken af Verdens Løgn, baade af den grove og af den fine. Hvorledes skal I dygtiggjøres dertil? Ved at gaa ind i det Allerhelligste. Der har Humbugen aldrig været. Der kan den ikke komme ind, og den kjender ikke Ham, som bor der. Men derhen har I jo faaet, eller I faa Adgang ved at gaa til Ham, den store Præst over Guds Hus, som har aabnet os en ny og levende Vei gjennem Forhænget, det er hans Kjød, og til Ham formaner Guds Ord os at træde frem med et sanddru Hjerte i Troens fulde Forvisning, ved Bestænkelsen rensede i Hjerterne fra en ond Samvittighed og aftvættede paa Legemet med rent Vand. Hold kun fast ved Haabets urokkelige Bekjendelse; thi Han er trofast, som gav Forjættelsen (Ebr. 10, 20 flg.)

Til Ham altsaa! Hans Person holde I Eder til, og Hans Ord tage I atter og atter for Eder, indtil I har det med Eder i alle Ting! Da skal I lære at elske Ham mere og mere og at ydmyge Eder for ham, thi disse to Ting gaar

sammen, og det tredie følger efter: at kaste al Eders Sorg paa Ham. Paa denne Maade skal Eders Syn klares for Eders Livskald, idet I lærer stadigt at spørge: Hvad vil Han, at jeg skal gjøre? Dette skal fri Eder fra Løgnen under alle Skikkelser. Kjærlighed til vor Herre Jesus er den bedste Læremester i Theologi og i al Præstegjerning, og vi trænger vel til at gjøre Melanchtons Bøn til vor, hvor han siger:

Fac ut possim demonstrare,
Quam sit dulce Te amare,
Tecum pati, Tecum flere,
Tecum semper congaudere!

Agter vi nøie paa Guds Ord — og det gjør den, som elsker Ham —, saa vil vi forstaa, at det er ikke bare den subjective Sandhed, det "sanddrue Hjerte", det, at vi selv er ærlige, som fordres af Christi Tjenere, men ogsaa Lydighed mod den objective Sandhed, det er, ubetinget Underkastelse under Guds Ord. Bliver vi ikke optugtede ved Guds Ords Sandhed, saa kommer vi let i en skjæv og falsk Stilling til Gud, thi vi kjender ham da ikke. En kan maaske være ærlig, og mene det vel, være gudfrygtig paa en Maade, men uden hin Aandens Tugt vil han let komme ind i farlige Misforstaaelser, baade angaaende sig selv og angaaende sit Forhold til Gud og Frelseren. Der er mange saadanne Misforstaaelser.

En af de (især maaske tidligere) mest yndede Attituder lige overfor Guddommens uudgrundelige Dyb, var den frie Mandigheds kjække Stilling, med aabent Ansigt og opadvendt Blik og de Ord paa Læben: Se, her er jeg. Hvad vil du? Hvad jeg finder ret, det vil jeg give dig.

En anden Stilling lige overfor Ham, som er Sandheden og Livet, er den dybsindige, alvorlige Forsknings, som leder efter Sandhed med Pilatus's Udgangspunkt og kalder sig bl. A. "the honest doubt."

En tredie Stilling lige overfor Ham, for hvem de høie Himmelfyrster tilhyller sine Ansigter i tilbedende Ærefrygt, er den vamle, sentimentale Fortroligheds Standpunkt, fuld af søde Følelser og kameratslig Ugenerthed, som stundom giver sig Luft i en tilsvarende Sprogbrug.

En fjerde Stilling lige overfor Ham, som dog ser tvers igjennem Hjerterne, er den klynkende og sutrende og jamrende Elendigheds, som gjør sig liden i Fagter og Gebærder og Ord, men tager sit Mon igjen, idet den netop paa Grund af hin Klynk og Jammer er stor og from og gudfrygtig i sine egne Øine og fuld af Dømmesyge lige overfor Næsten.

De sidste to Slags er desværre kun altfor ofte at finde blandt norske Lutheranere. Correctivet mod alle disse Skjævheder ligger i grundig Indsigt i Guds Ord, hvormed følger Kjendskab til os selv og Erkjendelse af Guds Væsen og Villie.

Det er vistnok nødvendigt, at vi er subjectivt ærlige, saa vi medrette kan sige: "Vi tror, derfor taler vi", men vi maa ogsaa være visse paa, at det, som vi tror, er netop det, som Gud vil, at vi skal tro og tale, og at vi er villige til at tage alt Guds Ord til Hjerte og ikke bare det, som vi eller Andre føler os mest tiltalte af.

I vil blive forundrede, naar I ude i Livet erfarer, hvor almindelig den Tanke er, at "Enhver bliver salig i sin Tro,

naar han kun mener det oprigtigt." Luther pleier bruge stærke Ord mod alle farlige Vildfarelser. Men han er ikke ofte strengere, end naar han angriber dette, som man kalder den gode Mening og bruger til Undskyldning for Afvigelsen fra Guds Ord. "I god Mening!" siger han, "ja deraf er alslags Overtro og Kjætteri opkommen, deraf er Munkene kommen og de stoiske Hoveder og Baaliterne, som stak sine Legemer med Syle, saa Blodet randt, og haabede, at de derved skulde blive bønhørte." (II, 2389.)

"Jeg gjør dette eller hint i god Mening, siger du. Ja, Lykke paa Reisen! Du gjør det ligesom Jøderne med din gode Mening. De slog Christus, Guds Søn, ihjel og sagde ogsaa, de mente det godt. Gud vil ikke have din gode Mening, Han vil ikke se den. Efter Hans Ord og Bud skal du rette dig, og ikke gjøre, hvad dig godt tykkes." (XI, 3172.)

Vor Herre Jesus siger i sin ypperstepræstelige Bøn: "De Ord, som Du har givet mig, har jeg givet dem" (Joh. 17, 8). Disse Ord skal alle Ordets Tjenere kunne sige Frelseren efter. Det bør være deres Hovedformaal, og kjender vi vor kjære lutherske Kirke, da ved vi, at vi kun da fortjener at kaldes dens Tjenere, naar vi stræber at være dette Formaal tro.

Da vil ogsaa det foran paapegede Ordets Væsen som Guds Ord staa klarere og klarere for os og hjælpe os mod de Fristelser, som en Prædikant ellers saa let er udsat for. Det er smigrende for Kjød og Blod at kunne haabe at blive en god Taler, og at kunne se i Folkets Blikke det beundrende

Bifald. Ved Gud bevare Eder under saadan Fristelse! Glem ikke de afgjørende Ord af Jesus i Joh. 5, 44: "Hvorledes kunne I tro, I, som tage Ære af hverandre, og den Ære, som er af den eneste Gud, søge I ikke?" Det sidste følger af det første. Thi heller ikke i denne Sag kan vi tjene to Herrer. Det er ikke Talekunstnere, Gud kalder os til at være, men Menneskefiskere, som ved Ordets Garn skal drage Sjælene til Jesus. I kjender den gamle Sammenligning mellem de to Slags Talere, den ene, som griber Beundringen, den anden, som griber Villien, Cicero og Demosthenes, Bluhme og Hersleb, Coquerel og Monod. Bravo raabes der til de første. Amen siges der til de sidste. Hvad gavner det, om Nøglen er af Guld, naar den ikke lukker op, og hvad skader det, om Nøglen er af Træ, naar den lukker op! (Augustin). Lader vi denne Tanke lyse for os, saa vil vi forstaa Theremins Ord, at Veltalenhed er en Dyd. Den kan være der ogsaa med ringe ydre Gaver, og der er ganske vist en naadig og kjærlig Hensigt af Gud aabenbaret i, hvad der fortælles os i 2 Cor. om Folks Dom om St. Paulus som Taler (2 Cor. 10, 10; 11, 6). Dersom nu dette Syn paa Eders Gjerning som Budbærere af Guds evige Ord til Menneskene er levende i Eder, da vil det og kaste sit Lys over Eders hele Færd og fri Eder fra alt præsteligt eller heller upræsteligt Humbug, al Affectation. "Omnia in sacerdote debent esse vocalia." Det betyder ikke, at han ængstelig for sin Værdighed skal beslitte sig paa at synes, hvad han ikke er.

Omgjængelighed og Alvor sømmer sig for en Præst, men

lad ham være omgjængelig og lad ham være alvorlig "Little grace and much starch" hjælper ikke langt. Heller ikke "lofty ministerial airs," der siger: "I hope you know, who I am, sir!" Han vil ikke drage Opmerksomheden paa sig ved Særheder i Dragt eller i den Maade, paa hvilken han bærer sit Haar. Han vil ikke være en fin Modejunker, en omhyggelig tilstelt Spradebasse, hvis hele Skabelon røber Haabet om at faa sine Klæder og sit fine Væsen behørigt beundrede. Men heller ikke vil han være en formløs, uvasket Grobian, som ikke har lært at lægge Baand paa sig selv eller at lægge Vind paa, hvad der er elskeligt, tækkeligt og tiltalende, men som lægger i Vei med selvbehageligt at fortælle og bevise, at han blæser ad alle Former, er rough and ready og bare bekymrer sig om "det ægte Gods". Det ægte Gods, som en Saadan ikke bekymrer sig om, er netop det, som i fintfølende Kjærlighed gjerne vil glæde Andre, og gjøre Livet behageligt for dem baade i Stort og i Lidet.

Kjender en Ordets Tjener sin Herre og sit Kalds Formaal, da vil alle slige Unoder være ham umulige. Han vil vistnok daglig finde Anledning nok til at være misfornøiet med sig selv, baade i store Ting og i smaa Ting, men dette tør ikke stille sig imellem ham og hans Herre. Det vil meget mere holde ham i Ydmyghed og drive ham til Bøn. Han ved jo, at Barmhjertighed er ham vederfaren. Jo mere denne Troens Overbevisning fylder hans Indre, desto mere vil den ogsaa uvilkaarligt aabenbare sig i det Ydre, naturligt, prunkløst, ædelt.

Jeg begyndte med at minde om hint Guds Ord ved

Paulus: "Hvo er dygtig til disse Ting?" Jeg vil slutte med den Bøn, i hvilken for mange hundrede Aar siden Eders Forgjængere i Embedet har vist, at de erkjendte hine Pauli Ord og sin egen Udygtighed. De bad:

Veni sancte Spiritus! Pasce pastorem, duc ducem, aperi aperturo, da daturo!

Eller paa Norsk og med flere Ord:

Kom, Herre Hellig Aand! Vær Du Hyrde for ham, som skal være Hyrde for Hjorden, vær Du Veileder for ham, som skal lede Hjorden, aabne Døren for ham, som skal aabne Døren for Hjorden, giv din Gave til ham, som Intet har og dog skal give Hjorden Gaver!

Gud lære Eder og alle vore Præster og alle vore Menigheder af Hjertet at bede denne Bøn!

Præstens Hustru.

Naar der tales om at kalde en Præst til et ledigt Kald, saa bliver der ofte, naar nogen bliver foreslaaet, gjort det Spørgsmaal: Hvad Slags Hustru har han? Erfaringen har nemlig vist, at Præstens Hustru og Husstel kan være af meget stor Betydning for hans Virksomhed i Menigheden.

Noget særdeles udbredt Kjendskab til Præstegaardene rundt om blandt os har jeg ikke. Men et og andet har jeg dog seet, og jeg tror, det kunde være nyttigt baade for unge Præster som ikke er gifte, og for yngre Præstekoner, at overveie denne Sag og betænke hvad Betydning en Præsts Hustru har, baade for hendes eget Hjem, for hendes Husbonds Gjerning og for Menigheden.

Der er nu for Eksempel den Mening, som ikke faa har, at Præsten bør have det gjildere i sit Hus end andre Folk. Dette er en stor Feiltagelse, Præsten bør heller have det simplere end gjildere. Han bør have det rent og ordentligt. I denne Henseende bør hans Hus være et Mønster. Paa disse Ting bør Præstens Hustru beflitte sig selv med Opofrelse af Tid og Kræfter. Men ellers bør hun heller ville have det saa simpelt og fordringsløst som mulig: simple

Møbler, simpel Anretning ved Bordet, simpel Dragt o. s. v. Men lad disse simple Møbler være skinnende rene, lad denne Anretning ved Bordet være skrupuløs net, lad Retterne være sunde og vel tillavede, om end noksaa simple, saa det er appetitligt at sætte sig ved Bordet. Lad hendes Dragt være simpel, men lad den være ordentlig og give et Vidnesbyrd om, at hun, uden Forfængelighed, er omhyggelig for sin Person. Lad Prydelserne være faa og fordringsløse, eller lad dem ganske mangle — hun vil dog føre Respekt med sig.

Der er dem som tænker, at der dog maa være en Forskjel. Præsten kan dog ikke have det saaledes som en almindelig Farmer. Nu vel, hvad menes der med "en almindelig Farmer"? Jeg kjender Folk, som vel maatte betegnes som almindelige Farmere, hos hvem enhver Præstekone gjerne kunde gaa i Skole, dersom hun tiltrængte Veiledning i de ovennævnte Ting. Jeg har været hos Farmere i mange forskjellige Stater, baade hos norske og amerikanske, hvor netop Renlighed, Fordringsløshed, men et ordentligt Stel og et appetitligt Bord, om ogsaa uden mange Retter, var de fremtrædende Træk. Lad Præsten og hans Hustru tage saadanne til Mønster. Lad dem ikke tænke: Vi maa have dette, vi maa have hint. Lad heller Menigheden se, at det ikke er efter saadanne Ting Præstefolkene jager og tragter. Det vil da maaske hænde, at Medlemmer af Menigheden vil synes, at Præstefolkene trængte til dette eller hint, og sørge for at give dem det; men bedre var det aldrig at faa det, end at Menigheden skulde komme til at tænke, at Præstefolkene var misfornøiede med at have det simpelt, eller

haabede paa en surprise. Har Præsten ikke Stole nok, saa han maa flytte de saa han har, fra et Rum til et andet, om der kommer nogen, som jeg ved Præster har gjort, saa lad ham være lige blid for det. Han sidder ikke paa mer end en Stol ad Gangen, og en Krak kan man ogsaa godt sidde paa. Det er en god object lesson for Menigheden, at den ser deres Præstefolk lader sig nøie med lidet.

Dersom en Præstekone finder det nødvendigt at stase op sit Hus med kostbare Møbler og fine Ting, som Folk der kjender deres Forfatning, ved, at de ikke har Raad til at skaffe sig uden at komme i Gjæld, saa er en stor Del af den Agtelse og Tillid, som Menigheden skulde have til sine Præstefolk, let forspildt med det samme.

Som ovenfor vist, er det at have det simpelt ikke det samme som at lade sig nøie med hvordan det end ser ud i Huset. Der kan være Præstekoner som ganske mangler Sans for at gjøre det hyggeligt i sit Hus. En saadan en som ikke har lært hverken at bruge Vand og Sæbe, eller at bruge Børste og Feiekost, eller Kam til sit Haar, er en daarlig Husmoder, hvor hun end er, men allermest dersom hun er Præstens Hustru. Der er saadanne Slurver, hvis Husstel man straks merker, naar man træder ind i Huset og mødes af Vidnesbyrd om, at der ikke hverken feies eller udluftes ordentlig, hvor Sengene staar uopredte til langt udover Eftermiddagen, hvor der er et uappetitligt Bord med skidne Duge, og en Husmoder, som med halvt uredt Haar, med uvaskede Børn og i en uordentlig, skidden og slurvet Kjole skal gjøre Husets Opvartning. Men, siges der, man

kan jo ingen Hjælp faa. Med Hensyn til de her nævnte Ting gjælder dette neppe som Undskyldning. Præsten burde selv kunne hjælpe med mangt og meget, og hvor der er Børn 10–12 Aar gamle, er der absolut ingen Undskyldning. Ja, men Manden, hvad siger han? Maaske han selv er en Slarv og har det som han fortjener det. Men om han er af en saadan Art, saa skulde ikke derfor Hustruen være det. Hun skulde være hans Medhjælp, og hvis han har slige eller andre Unoder, saa skulde hun prøve at hjælpe ham af med dem. Det er godt for en Præst, om han lærer saavidt Folkeskik, at han ikke i sit Væsen, i sin Person drager Folks Øine paa sig ved sin Uvorrenhed, sin Skiddenfærdighed paa Hænder og i Klædedragt, og andre Vidnesbyrd af deslige Art. Her skal Hustruen hjælpe, om det skulde tiltrænges. Men, siges der, hun har saa meget andet at varetage. Der er Kvindeforeninger og maaske ogsaa andre Møder ved Siden af Husstellet. Og det er vist sandt nok. Der er meget at gjøre. Men for det første kommer en langt med Orden og klog Brug af Tiden, og dernæst — er end Kvindeforeninger og andre Møder af stor Vigtighed og ofte til megen Velsignelse, saa har dog Hjemmet den første Fordring. Der tør nok, især i Byerne, være mangen en Præst som, dersom han forstod sin Hustrus og sit eget og Menighedens Bedste, vilde sige til hende: Saa gjerne som jeg vil, at du skal hjælpe mig med Deltagelse i disse Ting, saa maa jeg dog bede dig, at du vil indskrænke denne din Deltagelse i alle disse Møder. Ingen af os er tjent med, at du overanstrenger dig. Gud har sat dig i din Husstand.

Denne har første Fordring til din Omhu og dine Kræfter. Kan du ikke være med uden at forsømme dit Hus eller misbruge dine Kræfter, saa faar du lade være.

Skal Præstens Hustru nemlig give Kvinderne i Menigheden et godt og følgeværdigt Eksempel, saa lad hende begynde med at gjøre det derved, at hun forstaar at gjøre sit Hus til et saadant Hjem, at Menighedens Kvinder kan have et Mønster at gaa efter i hine ovennævnte Dyder: Renlighed, Orden og Nøisomhed. Dertil fordres ikke Rigdom og Overflod, men dertil fordres et saavidt kultiveret Sind, at hun indser hvad der i den Stilling Gud har sat hende, fordres af hende. Har hun dette, saa vil hun kunne være sin Husbond til uvurderlig Hjælp, Støtte og Hygge, og et saadant Sind kan vi ikke andet end tænke os hos de Kvinder, som baade i Bibelen og i Historien er fremstillede som Mønstre.

En af de Egenskaber som fordres i ganske særdeles Grad hos en Præsts Hustru, om hun skal fylde sit Kald, er, at hun har lært at vaage over sin Tunge. Til enhver Kvinde (og til Mænd ogsaa, naturligvis) maa man gjøre denne Fordring; men af mange Grunde gjælder den ganske særdeles Præstefolkene. De ser mange af Menigheden i det daglige Liv. De hører vel baade mangt og meget af den ene om den anden; thi Sladder om Andre, "Skvalder om dem uvedkommende Ting", som St. Paulus taler om, vil heller ikke Præstens Hustru let kunne undgaa at høre. Her er det nu for det første nødvendigt at hun viser, at hun ikke hører det gjerne. Thi faar Folk som sladrer, merke, at hun

hører det gjerne og lytter efter af alle Kræfter, saa vil hun let faa mere deraf, end hun har gjort Regning paa. Merker hun derfor, at onde Tunger vil bruge hendes Øren til Gjemmested for fine Klager eller Beretninger om andre, saa lad hende i Alvor og Kjærlighed vise, at hun ikke gjerne hører den Slags Snak. Lad hende spørge vedkommende, om de har talt om disse Ting med dem som de fortæller om. Lad hende spørge dem som fortæller, om de nøie har undersøgt hvad de taler om, saa de kan vidne for Gud, at det er saa, og om de har forhandlet med vedkommende derom; og lad hende bede dem betænke, om det maaske ikke kunde være ukjærlig Tale, selv om den var sand. Dersom det bare er rent, skjært Sladder som Folk farer med, saa lad Præstens Hustru vise, at hun ikke har Behag i saadan unyttig Tale. Skulde det nu vise sig, at Præstens Hustru, istedenfor paa en saadan kristelig forstandig Maade at holde sig fri fra Sladder, gjorde det modsatte, at hun gjerne hørte Sladder og gjerne selv kom med den Slags Ting, og gjerne førte videre hvad hun selv havde hørt, da har Præsten en af sine værste Fiender i sit eget Hus.

Tale ved Luther College.

Mine kjære unge Venner!

Af Exekutivkomiteen for "Luther College Sunday Association" har jeg faaet Anmodning om at holde et Foredrag over Foreningens Formaal. Dette er "to advance members in knowledge of Christian truth, to encourage them in Christian work, and to promote Christian fellowship". Det blev mig tillige sagt, at Foreningens Motto er Fil. 4, 8.

Der kunde vel være mange Grunde for mig til at bede mig fritagen for dette Hverv, men jeg har dog lovet at forsøge derpaa. Der er et saa stort Haab knyttet til Luther College, det er mig saa kjært at vide, at der er dannet en Forening som den nævnte, og der er saa lidet, jeg nu er istand til at gjøre for eder, at jeg ikke vovede at sige nei.

Hvad skulde jeg saa tale om? Nogen egentlig Prædiken ansaa jeg det ikke for ret at holde. Jeg maa forudsætte, at I kjender Grundtrækkene af den kristelige Sandhed — om vor Herres Jesu Gjerning til vor Frelse, og at den, som tror paa ham, er en Kristen. Men her kommer vi straks til en Grundfeil i den gjængse Opfattelse af, hvad Kristendom er, den Feil nemlig, at Troens Væsen bliver misfor-

staaet. Kun altfor ofte opfattes den kristne Tro som en Teori, en Lærebygning, og naar man da antager denne Lærebygning for rigtig, saa mener man, at man er en Troende, en Kristen. Den rette Kristentro kan ikke læres udenad. Den er ingen Teori. Den er den mest praktiske Ting i Verden. Den er selv Praksis, og hvor den er, der driver den Mennesket i en vis bestemt Retning — til Gud nemlig. Den regjerer over Mennesket, og som Guds Ord siger, den er virksom i Kjærlighed. Det hører til dens Væsen. Derom kan I efterse Luthers Fortale til Romerbrevet.

Nu er det desværre saa, at der er megen eftergjort Tro — en udvortes Tilstemning, uden at Samvittigheden er med, saa der i Grunden ikke menes noget med det altsammen. Saadan uegte, saakaldt Tro virker ingenting. Den forarger hellere og bringer mange til Frafald. Jeg traf for en 2–3 Aar siden en ung Mand paa en Jernbanereise. Han sad og læste i "The War Cry", Frelsesarmeens Blad. Han gav mig et Eksemplar, og jeg kom i Samtale med ham. Han havde været Medlem af en presbyteriansk eller methodistisk Menighed — jeg mindes ikke hvilket —, men var ikke tilfreds der. "Hvorfor ikke?" spurgte jeg. "De gjør ingenting", svarede han. Han vilde gjerne gjøre noget godt, og det syntes han at Frelsesarmeen gjorde. Jeg sagde ham, at der var mere end nok, han kunde have gjort, dersom han vilde ladet sig nøie med det, som laa for hans Fod, og som Guds Ord kalder godt. Ordet maa vi holde os til. Skal vi nemlig forfremmes i Kundskab om den kristne Tros Væsen og Frugt, da maa det ske ved Guds Ords Brug.

Her kommer jeg til at tænke paa en af de største Mangler blandt vort norske Folk, nemlig Forsømmelse af Guds Ords flittige Brug. Jeg vil her ikke tale om saadanne, som ikke engang vil gaa i Kirke, men dels foragter denne Pligt, dels vel endog stjæler sig fra den, fordi de hverken har Vet eller Samvittighed til at indse Velsignelsen af Guds Ords Hørelse; men jeg tænker paa den blandt vort Folk saa almindelige Mangel paa Kjendskab til Guds Ord, endog til det Nye Testamente. Forunderligt og nedslaaende er det at se, hvor stor Forskjellen i dette Stykke er imellem vort norske og en stor Del af de engelsktalende Folk. Kun Guds Ord kan lære os Forskjellen mellem den egte Tro og den uegte. Gjerne som jeg kunde ønske at gaa nærmere og direkte ind paa denne Forskjel, maa jeg i denne Stund indskrænke mig til den Aabenbarelse af den rette Tros Væsen, som det nævnte Motto for eders Forening holder frem for os; thi St. Paulus lærer os ikke der, hvorledes vi skal blive Kristne, men hvorledes vi skal vise, at vi er det.

Lad os atter høre det: "Iøvrigt, Brødre, hvadsomhelst der er sandt, hvad der er ærbart, hvad der er retfærdigt, hvad der er rent, hvad der er elskeligt, hvad der tales vel om, enhver Dyd og alt hvad priseligt er, derpaa giver Agt!"

"Hvadsomhelst der er sandt." Hvad menes dermed? Ikke bare Afholdelse fra hele og halve Løgne. Der menes mere. Der menes Egthed, saa at en er, hvad han vil ansees for, fri fra alt paataget Væsen, alt Humbug. Der er dem, som man let kan se ikke er egte, men tilgjorte. Det er let at se og dømme den almindelige Skinhellighed, som tager

paa sig et Søndagskjæs og pryder sig med billige Talemaader. Men Fordringen til Egthed gaar dybere. Du kan vistnok ikke og skal heller ikke sige alt, hvad du tænker; men du skal ikke søge at faa nogen til at tro, at du tænker anderledes, end du gjør. Dette er snart sagt, men ikke let gjort; thi alle Mennesker er af Naturen Løgnere; men en Kristen vil være sand i sin Tale og i sit Væsen. Er det snart lært? Nei, men den Troende lærer paa det. Hans vaagne Samvittighed lærer ham dette. Det gjælder for ham at lære at tale "som for Gud", og det gjælder at kunne tie, hvor det er uret eller unyttigt at tale. Og saa ved han tillige, at han taler ikke med Ord alene, men ogsaa ved sin Gjerning.

Det næste Ord, som viser, hvad den Troende vil beflitte sig paa, er i vort Sprog gjengivet med "ærbart" — d. e. værdigt, sømmeligt, hvad der passer sig for os. Det er ogsaa med Fordringen i dette Ord saa, at den ofte eftergjøres. Derfor gjælder det ogsaa her at lade Egtheden styre os. Mange søger at betale Fordringen med uegte Mynt, med en Værdighed og Ærbarhed, som bare ligger i Gebærderne. Det viser sig, naar Opfordringen til Ærbarhed glemmes, og Modsætningen kommer frem som Raadhed, Slurvevæsen eller usømmelig Løssluppenhed.

Den næste Formaning er til: "Hvad der er retfærdigt." Dette er lettere at forstaa: Ingen Uret i Handel og Vandel! Jeg undres paa, om denne Tanke er gaaet op for saadanne Personer, som, mens de gjør Fordring paa at være Kristne, stundom endog paraderer som Søndagsskolelærere, dog først og fremst spørger efter sin egen Fordel, ligegyldige om,

hvorledes det gaar Andre, naar de kan vinde ved, hvad de kalder smarte Handeler, eller ved Lykkespil, letsindig Gjæld og lignende. Men Apostelen vil, at den Troende skal beflitte sig paa det, som er retfærdigt, og det vil den Troende ogsaa.

Saa heder det fremdeles: "Hvad der er rent." Luther oversætter "kysk". Og at dette er den Renhed, som menes med det her brugte Ord, det er der baade hos de hellige Forfattere og i den almindelige Litteratur mange Beviser for. Der er baade for Sjælens og for Legemets rette Velvære neppe noget, som er saa nødvendigt som denne Renhed, og et af de skjønneste Syn, jeg kjender, er en Yngling, som giver det Indtryk, at han er fri fra den Aandens og Kjødets Besmittelse, som krænker den Renhed, som i dette Ord antydes.

Men Farerne er mange. Vil I tjene hverandre i Forfremmelse af kristeligt Broderskab, saa har I god Anledning til Øvelse i alt, hvad der kommer ind under dette Begreb, Kyskhed, og at sky dets Modsætning. I kan prise eder lykkelige, at I er heldigere stillede end unge Mennesker i store Byer eller ved de store Universiteter. Men Faren er allevegne, som I vel ved, ogsaa i Enrum, og jeg er vis paa, at I ikke er ganske fremmede eller ukjendte med, hvad Apostelen kalder raadden Snak. Taal den ikke, hverken paa eders Tunge eller i eders Øre! Vis den den Foragt, som den fortjener, saa vil den snart forstumme i eders Nærhed.

I har nok at stræbe efter, og det næste Ord i eders Motto viser det, naar der nævnes: "Hvad der er elskeligt." Ja, hvad er nu dette? Jeg tænker alle indre og ydre Fortrin,

men fremfor alt Hjertets og Aandens Dannelse. Det er opmuntrende at se en vakker, kjæk Yngling med et sundt og vel udrustet Legeme, smidigt og vel udviklet, og at se en, som har udviklet sine Aandsevner ved den Anledning, som gaves. Er nu en saadan elskelig? Det er endnu ikke afgjort ved den givne Beskrivelse. Dersom han tillige ophøier sig af sine Fortrin, ringeagter og saarer de mindre vel udrustede, da mangler han netop dette Prædikat — elskelig —, og den, som han overser og ringeagter, kan maaske have denne Elskelighed, som i ædle Menneskers Øine er større end alle hine Gaver, og som kan gjøre ham værdig til at bære det Navn, som de fleste vil gjøre Fordring paa, men som en stor Mængde slet ikke fortjener: "The grand old name of gentleman."

Der har, som de ældre iblandt eder vel ved, forgjæves været søgt efter en Definition af denne Betegnelse. Men jeg har endnu ikke fundet nogen, som var tilfredsstillende, hverken for mig eller for den, som gav den. Et af de væsentligste Træk, som hører til den, er, hvad vi kalder Hensynsfuldhed, gjerne at ville hjælpe og glæde andre, Forekommenhed mod alle og Fordringsløshed for sig selv — en fintfølende, instinktmæssig Trang til at undgaa at saare og krænke andre (hvor ikke nødvendig Tilrettevisning fordrer det). Ingensteds vil man finde dette saa udviklet som hos en ærlig, sund, oprigtig Kristen. Et af de mange slaaende Eksempler paa dette elskelige Sind er hint Udraab af Admiral Philip til sit jublende Mandskab, da de havde ødelagt et af de spanske Skibe i Slaget ved Santiago: "Don't

cheer, boys, they are dying!" Herhen hører ogsaa Forekommenhed mod gamle, mod Kvinder, mod trætte Arbeidere o. s. v.

En videre Betegnelse er den følgende: "Hvad der tales vel om." Herhen hører Pligttroskab i stort og i smaat. Hos en Soldat i Krigen kommer den som absolut Fordring. Hos en Jesu Kristi Stridsmand findes den med Villighed og Glæde. Fremdeles er Ordholdenhed en saadan Dyd, og f. Eks. Villighed i at følge de Regler, som I selv har vedtaget, da I traadte ind i Luther College. Fremdeles godt Kameratskab, hvor Samvittigheden ikke krænkes o. s. v.

Hvad der tales vel om! Tales der vel om Egenkjærlighed? om Egennytte? om Upaalidelighed? om Dovenskab? om Uredelighed? om Kryhed? om Overmodighed? om Spot og Haan mod andre? om en grov Mund? Tales der vel om den Uredelighed, som vil stjæle sig til bedre Vidnesbyrd for Kundskab ved at bruge utilladelige Midler? Tales der vel om den, som ikke har Mod til at irettesætte en Kamerat, som feiler, men hellere sladrer paa ham? Tales der vel om Skiddenfærdighed, om Slusferi og Uvorrenhed og om et ubehøvlet Væsen?

Nu, det vil blive for langt at opregne alt, hvad der tales vel om, og hvad der ikke tales vel om, men som det heder i de sidste Ord i Verset: "Enhver Dyd og alt, hvad priseligt er, derpaa giver Agt!"

Men — vil en kanske tænke: dette er for store Fordringer. Hvem kan her fylde Maalet? Nu, mine unge Venner, der

er et gammelt Ord, som siger: In magnis voluisse sat est.* Men I maa betænke, at alt dette kommer ikke til eder som Lovens Fordring. Tror I paa vor Herre Kristus, saa er I jo ikke under Loven, men under Naaden. Skulde Loven komme til eder med sin Fordring, saa var der jo ingen Redning. Den taaler ikke den allerringeste Mangel. I blev fordømte, I og alle vi andre. Nei, Gud være lovet! Tror vi paa Kristus, saa har vi Tilgivelse for alle vore Synder. Netop derfor formaner Apostelen ved Guds Barmhjertighed, forat det skal sees, at vor Tro paa ham ikke har været forgjæves.

Hvor der er Lyst til at lære, der bliver der lært, og der læres der hele Livet igjennem. Jeg er en gammel Mand, men jeg lærer endnu. Saa gjør eder da Flid for at lære. Jeg ved ikke let at nævne noget, som tiltaler og opmuntrer mig mere end en Skare villige, frimodige unge Mennesker, fulde af Begeistring for det, som er sandt, ædelt, godt, og som i Gudsfrygt vil sidde ved den hellige Apostels Fødder og lære, hvorledes vi i al vor Færd kan takke vor Frelser, lyde Hans Ord og lade det udtrykkelig tilsyne i vort Levnet. Dette skal være eders Søndagsforenings Maal. Paa ingen bedre Maade kan I blive til Glæde og Ære for vort kjære Luther College, og til Opmuntring for os, som nu i saa mange Aar har elsket det og arbeidet for dets Formaal. Dertil hjælpe og styrke eder Gud!

---

* D. e.: I store Ting er det nok at have havt en god Vilje.

Til Indvielsen af det gjenopbyggede Luther College.

Mel.: Jesus, dine dybe Vunder.

Tror du, Herren hører Bønner?
Tror du, at han holder Ord?
Tror du, at i Storm det lønner
Sig at have ham ombord?
Se, hvad her er reist paany!
Atter peger Taarn mod Sky.
Ikke blev der knurret, klaget,—
Hvem har givet Hjertelaget?

Her vi stod med Hjerter tunge,
Luther College laa i Grus.
Bange spurgte gamle, unge:
Hvor skal nu vi finde Hus?
Tusendtunget Svaret kom:
"End var aldrig Guds Haand tom.
Mindes vore Fædres Bønner!
Vi er vore Fædres Sønner."

Og det saaes, han kan lede
Hjerterne som Bække smaa,
Han, hvis Hjælp er altid rede,
Naar i haardest Nød vi staa,

Han, hvis Ord kan ei forgaa,
Han, hvis Løfter skal bestaa,
Han, som er vor Troes Klippe,
Som vi aldrig ville slippe.

Døgnets Røster høres lyde
Stoltelig i Vest og Øst;
Men den Visdom, de os byde,
Visne vil som Blad i Høst.
Vældigt lyder end fra Gud
Tordenrøst og Trøstebud,
Som til evig Visdom leder,
Mens de Døgnets Daarskab spreder.

End er ei den Grundsten rokket,
Hvorpaa dette Hus er bygt.
Som vi bad, da først vi flokked'
Her os glad i Herrens Frygt,
Saa vi bede atter nu:
"Vore Hænders Gjerning du,
Herre, naadigen befæste,
Slegt paa Slegt til evigt bedste!"

Indhold.

